

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN SOSYOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI**

**GALİBİLİK'İN DİN ANLAYIŞI
(MAMAK ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

İsmail PARLAMIŞ

Ankara-2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN SOSYOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI**

**GALİBİLİK'İN DİN ANLAYIŞI
(MAMAK ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

İsmail PARLAMIŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Ankara-2012

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

GALİBİLİK'İN DİN ANLAYIŞI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Niyazi Akyüz
Prof. Dr. Kemil Çekin
Doç. Dr. İhsan Gökçuoğlu

İmzası

Niyazi Akyüz
Kemil Çekin
İhsan Gökçuoğlu

Tez Sınav Tarihi: 04.09.2012

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.17/09/2012)

Tezi Hazırlayan
Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İsmail PARLAMIŞ

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
------------	-----

KISALTMALAR	V
-------------------	---

GİRİŞ	1
-------------	---

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
4. Araştırmanın Metodolojisi	4
4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	6
4.2. Veri Toplama Tekniği	8
4.2.1. Gözlem	8
4.2.2. Mülakat	9
4.2.3. Yazılı ve Görsel Materyaller.....	11

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
-----------------------------------	----

1. Araştırmanın Konusu İle Doğrudan İlgili Olan Kavramlar	12
1.1. Tasavvuf ve Tarikatların Tarihsel Süreci.....	12
1.1.1. Tasavvuf.....	12
1.1.2. Tarikat	14
1.1.3. Anadolu’da Tasavvuf ve Tarikatlar	16
1.1.3.1. Selçuklular Dönemi.....	16
1.1.3.2. Osmanlılar Dönemi	17
1.1.3.3. Cumhuriyet Dönemi.....	20
1.2. Dini Tecrübenin İfade Biçimleri	23
1.2.1. Dini Tecrübenin Teorik İfadesi.....	24
1.2.2. Dini Tecrübenin Pratik İfadesi	25
1.2.3. Dini Tecrübenin Sosyolojik İfadesi	27
1.3. Din ve Dini Gruplar	28
1.4. Karizma	34
1.5. Karizmatik Lider	37
2. Araştırmanın Konusu İle Dolaylı Olarak İlgili Olan Kavramlar	39
2.1. Atatürkçülük.....	39
2.2. Cumhuriyet.....	40
2.3. Laiklik	42
2.4. Demokrasi	44

II. BÖLÜM: ŞEYHİN KARİZMATİK KİŞİLİĞİ VE TARİKATTAKİ İLİŞKİLER.....	46
---	----

1. Hacı Galip Hasan Kuşcuoğlu’nun Hayatı	46
1.1. Doğumundan Hacı Mustafa Yardımedici’ye İntisap Edene Kadar Olan Dönem	46
1.2. Hacı Mustafa Yardımedici’ye İntisabı	49
1.3. Şeyh Oluşu	50
1.4. Galibilik Kolu’nun Doğuşu.....	52
2. Şeyhin Karizmatik Kişiliği.....	54

2.1. Silsile.....	56
2.2. Keramet	59
2.3. Batını İlim	63
2.4. Vesile	65
2.5. Rüya	67
3. Tarikattaki İlişkiler.....	69
3.1. Şeyhin Belirlenmesi	69
3.2. Müritlik Kavramı	71
3.3. Şeyh Mürit İlişkileri	72
3.4. Müritler Arasındaki İlişkiler	77
3.5. Tarikata İntisap.....	81
3.6. Tarikatın Yayılışı ve Yayıldığı Yerler	83
3.7. Camii ve Vakıf Faaliyetleri.....	86
3.8. Galibilik'in Kendi Konumunu Belirlemesi.....	89
III. BÖLÜM: GALİBİLİK TARİKATININ DİN ANLAYIŞI, TOPLUMSAL	
KONULARA VE DÜNYAYA BAKIŞI.....	94
1. Galibilik Tarikatının Din Anlayışı	94
1.1. İnançlar.....	94
1.2. Ritüeller.....	111
1.2.1. Zikir.....	112
1.2.1.1. Bireysel Zikir	113
1.2.1.2. Toplu Zikir	117
1.2.2. Sohbet.....	121
1.2.3. Burhan	125
1.2.4. Salı Sabahı Çorbaları.....	127
2. Toplumsal Konular ve Dünyaya Bakış	127
2.1. Din, Birey ve Toplum	127
2.2. Kadının Konumu ve Örtünme	131
2.3. Ekonomik Tutumları	136
2.4. Siyasi Tutumları ve Bazı Siyasal Kavramlara Bakış	143
2.4.1. Siyasi Tutumları	143
2.4.2. Atatürkçülük.....	145
2.4.3. Laiklik, Cumhuriyet, Demokrasi Kavramlarına Bakış	150
2.5. Teknoloji	152
2.6. Müzik	156
SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA	165
ÖZET.....	175
SUMMARY	177

ÖNSÖZ

Günümüzde Türkiye’de din olgusu ve dini oluşumlar canlılığını korumaktadır. Çağdaş teorilerin belirttiğinin aksine din modern hayatta etkisini artırmaktadır. Değişik dini grupların varlıkları ve faaliyetleri bunun en güzel göstergesi olmaktadır. Özellikle son otuz yıllık süreç içinde kendi varlıklarını gerek televizyon, gazete ve dergilere verdikleri röportajlar yoluyla gerek toplumsal hayatta değişik etkinliklerle kamuoyuna alenen gösteren Galibilik tarikatı da Türkiye’de dinin canlı bir biçimde yaşadığına dair delillerden bir tanesidir. Galibilik, Galip Kuşçuoğlu gözetiminde yaklaşık elli yıldan beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışmamızda kendisini Kadiri Rufai gelenek tanımlaması içinde takdim eden bu tarikatın ortaya koyduğu din anlayışı betimsel olarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Galibilik tarikatı üzerine yapılmasında onların, tarikatın öğretilerini, ayinlerini ve diğer uygulamalarını medyada rahat bir şekilde ve bütün açıklığıyla kamuoyu ile paylaşmış olmaları önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca şimdiye kadar onlar hakkında lisans ve yüksek lisans düzeyinde çalışmaların yapılmış olması da cesaret verici olmuştur.

Bu çalışmamız süresince yardımlarını ve hoşgörüsünü esirgemeyen tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Niyazi Akyüz Bey’e, yardımlarına başvurduğum Sayın Prof. Dr. Ahmet Taşgın Bey’e, Sayın Doç. Dr. İhsan Toker Bey’e, Sayın Doç. Dr. İhsan Çapcıoğlu’na, hadislerin kaynaklarına ulaşmada müracaat ettiğim Sayın Prof. Dr. Kamil Çakın Bey’e ve bana yardımcı olan

arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmanın başında ve devam eden süreçte kitap ve CD'lerini verdikleri, arşivinde bulunan birçok materyalden faydalanmamı sağladıkları, zikir ve sohbet toplantılarına katılamama izin verdikleri için başta Galip Kuşçuoğlu'na ve bana zaman ayıran Galibi üyelere teşekkür etmek isterim.

Ankara, 2012

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi.
A.Ü.E.B.F.D.	: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
Bkz.	: Bakınız.
Bas.	: Basımevi.
C.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı.
E.Ü	: Erciyes Üniversitesi.
E.Ü.İ.F.	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı.
Mad.	: Maddesi.
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
Neş.	: Neşreden, neşriyat.
s.	: Sayfa.
ss.	: Sayfalar arası.
S.	: Sayı.
s.a.s	: Sallallahu aleyhi ve sellem.
s.t.a.v	: Sallallahu teala aleyhi ve sellem.
T.D.V.	: Türk Diyanet Vakfı.
U.Ü.İ.F.	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
vd.	: ve diğerleri.
Yay.	: Yayın(lar)ı, yayıncılık.

Y.Y.Ü.İ.F. : Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Tasavvufî düşüncenin kurumlaşmış şekli olarak tanımlayabileceğimiz tarikatların 12.-15. yüzyıllar arasında teşekküllerini tamamladıkları ve İslam toplumunda önemli roller oynadıkları bilinmektedir. Osmanlılarda tarikatlar çoğunlukla devletle barışık kalmakla birlikte zaman zaman resmî kontrolden uzak, bazen devlet desteğinde, bazen de bağımsız vakıfların ekonomik desteğiyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet döneminde 30 Kasım 1925'te “Türbeler, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu”yla resmen yasaklanmış olmasına rağmen tarikatlar, faaliyetlerine illegal olarak devam etmişlerdir. Aslında bu kanun tarikatların varlığını fiilen sonlandırmamış, sadece onların resmiyetteki varlığını ortadan kaldırmıştır.

Yasakla birlikte 1925-1950 yılları arasında tarikatlar varlıklarını sürdürmek için camiler, evler ya da özel mekanlarda faaliyetlerine gizlice devam etmişlerdir. Bu yolla hem geleneksel tarikat kültürü süreklilik kazanmış hem de şeyhler mesajlarını cemaatlerine iletebilmişlerdir. Ayrıca bu süreçte yaşanan tutuklanmalar, sürgünler, zulme uğradıkları iddiaları ve şeyhlerin kerametleri ile ilgili kulaktan kulağa anlatılanlar onların karizmasına güç kazandırmıştır. Bu şekilde manevi aktarma mekanizması yoluyla tarikat geleneği canlı bir şekilde sürdürülmüştür.¹

Türkiye’de 1950 ve sonrasını kapsayan sürece baktığımızda tarikatların sosyal hayatta yeniden tezahür etmeye başladıkları görülmektedir. Özellikle 12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında Türkiye’de birçok tarikatın toplumsal hayata yöneldiği, şehirlerde

¹ Ünver Günay, A. Vehbi Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, Adım Yay., Kayseri, 1999, ss. 241-245.

ve diğerkentsel mekanlarda etkinlikler gösterdiğikendilerini değışik açılardan ifade etmeye başladığı bilinmektedir. Bu bağlamda Osmanlı'nın son yıllarında Ali Sezai Kurtaran ile ve ondan sonra Mustafa Yardımedici ile temsil edilen, kendini Kadiri ve Rukai olarak tanımlayan Galip Kuşçuoğlu liderliğindeki Galibilik tarikatının da kendine yeni ifade alanları seçmiş olduğu gözlemlenmektedir. Tarikatın bu süreçte önemli ölçüde iç değışikliklere ve dıştan gelen değışikliklere maruz kalması doğal görölmektedir.

İlk ortaya çıkışlarından günümüze kadar olan dönemde ana dini bünyeye bağılılıkları ile birlikte tarikatların her biri kendine özgü din (İslam) anlayışı geliştirmişlerdir. Ortaya çıkan anlayışlar tarikatların din, birey ve toplum ilişkileri üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir. Bu renklilik ve çeşitlilik içinde yer alan Galibilik tarikatı da Kuran-ı Kerim'den bazı ayetleri esas alarak zamanın değıerleri ile uyumlu ilişki şekilleri geliştirmiştir. Nitekim araştırmamızın konusunu Galibilik tarikatının din anlayışı teşkil etmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın temel problemi; Galibilik tarikatının din anlayışının ne olduğudur.

Araştırmanın temel problemiyle birlikte şu sorulara da cevap aranacaktır:

- a. Galibilik'te şeyh-mürir ilişkileri ve mürirler arası ilişkiler nasıldır?
- b. Galibilik'teki ritüellerin üyeler açısından önemi nedir?
- c. Galibilik'in din anlayışı hangi temeller üzerine kurulmuştur?
- d. Galibilik'in dünyaya ve toplumsal konulara ilişkin bakış açısı nasıldır?
- e. Galibi üyeler ehli kitapla olan ilişkilerinde hoşgörü çerçevesinde hareket etmektedirler. Bu tutumun kaynağı nedir?

- f. Galibilik tarikatının, çalışma hayatı ve ekonomik hayata ilişkin bakış açısı nasıldır?
- g. Galibilik tarikatının siyasi tutumu nasıldır?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma Galibilik tarikatının din anlayışını betimsel olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede araştırmada, Galibilik tarikatında; şeyhin karizmatik kişiliği, tarikattaki ilişkiler, inançlar, ritüeller, toplumsal konular ve dünyaya bakış açıları da ele alınmıştır.

Çağdaş teorilere göre din modern hayatta etkisini kaybedecekti. Oysa din, kentlerde yeni formlar kazanarak sosyal hayatta etkili olmaktadır. Yeni dini gruplar olarak ortaya çıkan tarikat oluşumları dinin etkin bir fonksiyona sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Tarikatların özellikle büyük şehirlerde kendini yalnız hisseden ve yerellikten şehirleşmeye geçemeyen insanlar açısından bir aidiyet ve sosyalleşme merkezleri görevi gördüğü düşünülmektedir. Galibilik'in etkin olduğu Mamak İlçesi'nde böyle bir görev ifa edip etmediğinin ve burada yaşayan insanların sosyal hayatlarını etkileyip etkilemediğinin ortaya çıkarılması din sosyolojisi açısından önem taşımaktadır.

3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Galibi müritler, Ankara'nın Mamak ilçesinde özellikle de Hüseyin Gazi'de Ekin Mahallesi ve Siteler'de yoğunlaşmaktadırlar. Bunun en önemli sebebi, Kuşçuoğlu'nun gözetiminde, müritlerin Ekin Mahallesi'ne inşa edilen Tevhit Camii civarına yerleşmeleridir.² Bu faktör dikkate alınarak araştırmamız, merkez

² İsa Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, (Lisans Tezi), Van, 1997, s. 10.

konumunda olan Ankara ili Mamak ilçesinde bulunan dergaha zikir ve sohbetler için gelen, ancak katılım sıklığı değişiklik gösteren üyeleri kapsamaktadır.³ Bununla birlikte araştırmamız dini inanç, ibadet, kanaat ve tutumların 18 yaşında şekillenmiş olacağı kabul edilerek 18 yaş ve üzerinde bulunan, kendini Galibilik tarikatı mensubu olarak tanımlayan erkek müritlerle yapılan mülakatlarla sınırlıdır. Ancak bunun bir istisnası olarak bir bayan üye ile görüşmek mümkün olmuştur.

Uygulamalı araştırmalar, belirlenen örneklem ile sınırlı olduklarından⁴, bu araştırmada da elde edilecek sonuçlar, örneklem alanı ile sınırlıdır.

Araştırma, araştırmacının görev yeri ve izin süreci faktörlerinden dolayı 2005 yılı Ocak, Haziran, Temmuz, Ağustos ayları ile 2012 yılının Şubat, Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan zaman diliminde yapılmıştır. Zamanla araştırmaya katılanların tutum ve davranışları değişebilir. Dolayısıyla bu çalışma, yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmada elde edilen veriler araştırmaya katılanların verdikleri cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla da sınırlıdır.

4. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma yapılan konularda elde edilen bilgileri gelişigüzel sıralamak bizi mantıklı bir sonuca ulaştırmayacaktır. Sistem ve plan olmadan araştırmaların amaçlanan doğrultuda netice vermesi mümkün değildir. Araştırmalarda sistem sağlaması bakımından metot önemlidir. Metot, “bilinmeyen bir şeyi bulup meydana çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşünceleri iyi bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır”.⁵ En geniş anlamda ifade edecek

³ Ankara'nın Mamak İlçesi merkez iken çalışmalarımız uzadığı için 2010-2011 yıllarında merkez Dereagzı Mah. Ziya Gökalp Cad. No:130/A Beylikdüzü - Gürpınar / İstanbul adresine taşınmıştır. Bununla birlikte Galip Kuşçuoğlu yaz aylarının bir bölümünde Ankara'da bulunmaktadır.

⁴ Paul Descamp, *Deneyisel Sosyoloji*, Çev. N.Şazi Kösemihal, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1965, s. 95.

⁵ Zeki Arslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, Çamlıca Yay., İstanbul, 2001, s. 63.

olursak “metot, bizi gerçeğe götüren yoldur”.⁶ Her bilim dalının gerçeğe ulaşmada kendine özgü metotları vardır. Çünkü her bilim dalı kendine has özelliklere sahiptir.⁷

20. yüzyıl başlarında fen bilimlerindeki pozitivist yöntemleri sosyal bilimlerde uygulama düşüncesi ortaya çıkmıştır.⁸ Bu düşünce sahipleri gerçek bilgiye sadece ölçmeye dayalı verilerle ulaşılabileceğini, dolayısıyla, sayısal verilere dayalı analizler dışındaki yollarla, yorumlamalarla gerçek bilgiye ulaşamayacağını kabul etmektedirler. Bu görüş sosyal bilimler alanında da yıllarca geniş kabul görmüştür. Sosyal bilimlerdeki araştırmalar yıllardır, büyük ölçüde pozitivist yaklaşıma göre yapılagelmiştir. Ancak son zamanlarda bazı araştırmacılar bir olgu ile ilgili toplanan nicel verilerin o olguyu yeterince açıklamadığını, yeterince ölçmediğini, derinlemesine bilgi sağlamadığını ifade etmektedirler. Diğer taraftan bazı araştırmalar için nicel veri toplamanın güçlüğü veya bazen olanaksızlığı, nitel araştırmaları zorunlu hale getirmiştir.⁹

İncelenen konunun özellikleri dikkate alınarak bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çünkü nitel araştırmalar, araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerinden doğan anlamların sistematik olarak incelenmesinde tercih edilen bir yöntemdir.¹⁰ Nitel araştırma yöntemlerinin doğal ortama duyarlılığı, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması önemli özellikleridir.¹¹

⁶ Orhan Türkdoğan, *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, MEB. Yay., İstanbul, 1989, s. 169.

⁷ A. Hamdi İslamoğlu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Beta Yay.1.Basım, İstanbul, 2009, ss. 27-28.

⁸ Bkz. İslamoğlu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, s. 28.

⁹ İslamoğlu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, s. 179.

¹⁰ Durmuş Ekiz, *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Anı Yay. , Ankara, 2003, ss. 25-27.

¹¹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., 5.Baskı, Ankara, 2005, s. 41.

4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

“Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün, ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir”.¹² Her araştırmada, belirlenen amaçları gerçekleştirebilecek “en uygun evren” bir tanedir; araştırmacının bunu kestirebilmesi gereklidir.¹³ Genel evren ve çalışma evreni olmak üzere iki evren kavramı vardır. Genel evren; soyut bir kavramdır, tanımlanması kolay, fakat ulaşılması güç, hatta çoğu zaman olanaksız bir bütündür. Örneğin insanları evren olarak alan bir araştırmacının, tüm insanlara ulaşması ya da onlara genellenebilecek bir başka yol izleyerek tümüyle güvenli bir sonuca varması olanaksızdır. Bu nedenle olası yanlış anlamaları da kaldırabilmek için, “çalışma evreni” kavramı geliştirilmiştir.

Çalışma evreni; ulaşılabilen evrendir, bu yönüyle somuttur. Bu bakımdan da araştırmacının, hakkında görüş bildireceği yer, çalışma evrenidir. Doğrusu, pratikte araştırmalar yalnızca çalışma evreni üzerinde yapılmaktadır. Böyle olunca da sonuçların yalnızca bu evrene genellenmesi kaçınılmazdır. O halde evreni tanımlama ve sınırlandırma, aslında, çalışma evrenini belirlemek için yapılmaktadır. Böyle bir evreni belirlemenin en iyi yolu, amaca uygun ölçütler geliştirmek ve bu ölçütlere uyanları çalışma evrenine almaktır.¹⁴ Yukarıda belirtilen bilgilere göre araştırmamızın çalışma evreni, Ankara’daki Galibilik tarikatı ve mensuplarından oluşmaktadır.

Tarikat türü yapılara üyelikte resmi derneklere üyelikte olduğu gibi resmi bir kayıt sistemi yoktur. Bu yüzden bir tarikatın büyüklüğü hakkında kesin bir rakamsal

¹² Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 6. Baskı, Ankara, 1994, s. 109.

¹³ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*(1994), s. 110.

¹⁴ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*(1994), s. 110.

ifade kullanmak mümkün değildir. Görüştüğümüz üyeler Galibilik'in büyüklüğü hakkında sayısal olarak net bir bilgiye sahip değildirler. Ancak tarikatın Ankara'daki büyüklüğü üyelerin ifade ettiğine göre doksan iki zikir halkasından oluşmaktadır.¹⁵ Araştırma sürecinde Ankara Tevhit Camii'nde perşembe günleri gerçekleşen zikir törenlerine katılımın yaklaşık olarak kırk beş ila altmış beş kişiden oluştuğu gözlemlenmiştir.

Tevhit Camii'ndeki zikir törenleri Ankara'da katılımın en çok olduğu mekandır. Evlerde ve diğer mekanlarda yapılan katılımcıların sayısı Tevhit Camii'nin katılımcılarından daha azdır. Topluca yapılan zikrin gerçekleşmesi için en az üç kişi şartı vardır. Bu bilgilere göre bazı özel günler hariç zikre rutin olarak katılım üç ila altmış beş arasındadır. Ancak bu bize Ankara'daki üye sayısı hakkında net bir bilgi sunmamaktadır. Bu durumda Galibilik'in Türkiye'de ve yurt dışındaki tüm üyelerinin sayısı hakkında ise kesin bir rakam vermek daha da güçleşmektedir. İsa Yalçı hazırlamış olduğu lisans tezinde belirttiğine göre; bugün Türkiye'de 48 ilde zikir halkaları kurulmaktadır.¹⁶ Tarikatın en çok geliştiği ve yayıldığı yerler olarak Ankara, Antalya, Kütahya, İstanbul, Çorum, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana illeri gösterilmektedir. Bununla birlikte görüşmeler ve sohbet toplantılarından edindiğimiz bilgilere göre Avrupa'da ve Rusya'da da üyelerin mevcut olduğu ifade edilmiştir.

11 Eylül 2004 tarihinde Galip Kuşçuoğlu'nun eşi Fatma Kuşçuoğlu'nun cenaze merasimi gerçekleşmiştir. Bu tarikat açısından önemli bir olaydır. 12 Eylül 2004 tarihli Zaman Gazetesi'nde belirtildiğine göre Fatma Kuşçuoğlu'nun cenaze

¹⁵ Üyelerin belirttiğine göre Ankara'da doksan iki olan zikir halkaları 2010 veya 2011 yıllarından itibaren "kalabalık ve bereketli olsun" diye birleştirilerek otuz beşe düşürülmüştür.

¹⁶ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 12.

merasimine on bin kişi katılmıştır. Ancak bu bilgi de bize tarikatın sayısal büyüklüğü hakkında kesinlik sunmasa da belki bir ipucu olabilir.

Araştırmalarda genellikle evrenin tamamını incelemek yerine, evreni temsil edebilecek bir küme seçilir ve tüm evren hakkında genellemeler yapılır.¹⁷ Araştırmamızda incelenen grubun Türkiye’nin çok çeşitli bölgelerinde ve yurt dışında faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Grup hakkında gerçekten en sağlıklı bilgilere ulaşmak için grubun tamamı ele alınmalıdır. Ancak böyle bir şeyi gerçekleştirmek imkanları açtığı için tarikatı en iyi şekilde temsil edeceğini düşündüğümüz tarikatın merkezi konumunda olan Ankara’nın Mamak İlçesi örneklem alanı olarak seçilmiştir. Örneklem, temsil ediciliğı açısından önemli olarak görülen, tarikatın merkezi olan Mamak İlçesi’nde, özellikle Hüseyin Gazi ve Siteler semtlerinde ikamet eden, tarikatın sohbetlerine ve zikirlerine gelip giden, katılım sıklığı açısından değışkenlik gösteren üyeleri arasından “tesadüfî örnekleme” yoluyla oluşturulmuştur. Seçilen alanın tarikat merkezi konumunda olması ve şeyhin bulunduğu mekan olması itibariyle örneklemin temsil kabiliyeti gücü artmaktadır.

Fakat evrenin bütününe ele almanın zaman ve maddi imkansızlığına karşın seçilen örnekleme de yetinilmeyerek Antalya’daki Mazıdağı semtindeki dergahlarına ve Antalya Kültür mahallesinde bulunan şeyhin ikamet ettiği mekana da gidilmiştir.

4.2. Veri Toplama Tekniğı

4.2.1. Gözlem

Gözlem bilimsel araştırmanın temelidir. Tüm bilimsel araştırmalar gözlemle başlamaktadır. Teoriler kurulurken ve geçerliliğı sınanırken de gözlem

¹⁷ Arslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, s. 47.

yapılmaktadır. Gözlem, bilimsel bir sonuç çıkarmak için kullanılan temel araştırma tekniği olup¹⁸, genel olarak doğrudan doğruya ve dolaylı gözlem olmak üzere iki türdür.¹⁹ Doğrudan doğruya gözlem, toplumda yaşayan gerçekliğin olduğu gibi doğrudan gözlemlenmesidir.²⁰ Dolaylı gözlem ise bilgi ve belgelerin toplanması, doğruluklarının değerlendirilmesi sürecidir.²¹

Alan araştırmasına hazırlık aşamasında ve araştırmalar sürerken “dolaylı gözlem” tekniğinden yararlanılmıştır. Bunu gerçekleştirirken de önce araştırmanın teorik çerçevesinin kurulması, genel bilgilerin elde edilmesi için “Galibilik” hakkında tarikatın mensuplarınca ve mensubu olmayanlar tarafından hazırlanan materyaller incelenmiştir. Bu materyaller arasında dergi, broşür, kitap, CD’lerden faydalanılmıştır. Bununla birlikte Genel Sosyoloji, Din Sosyolojisi ve Tasavvuf alanındaki eserler araştırmamızın metot ve tekniklerini belirleme açısından önemle tetkik edilmiştir.

Örnekleme alanında grubun sohbet toplantıları ile zikir törenleri “katılımlı gözlem” tekniği²² ile incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gözlemlerde elde edilen bilgiler müritlerde şüphe uyandırmaması ve doğal ortamın yakalanabilmesi için ritüeller sonrasında kaydedilmiştir.

4.2.2. Mülakat

Mülakat, “karşılıklı konuşma”ya²³ dayalı bir veri toplama tekniğidir. Bu teknik, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç farklı

¹⁸ Cavit Orhan Tütengil, *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod*, Ayko Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1981, s. 125.

¹⁹ Mehmet Taplamacıoğlu, “Sosyolojinin Kural ve Kanunları(Metod)”, A.Ü.İ.F.D. , C. VI, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, Ankara, 1959, s. 103.

²⁰ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 64.

²¹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 71.

²² Bkz. Muzaffer Sencer, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, Beta Basım Yayım A.Ş., 3. Bası, İstanbul, 1989, ss. 64–67.

²³ Sencer, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, s. 141.

şekilde uygulanabilmektedir.²⁴ Yapılandırılmış mülakat, hangi soruların ne şekilde sorulacağını ve hangi verilerin toplanacağını detaylı olarak önceden belirlendiği, görüşme planının aynen uygulandığı tekniktir. Cevapların denetlenmesi ve nicel verilerle ifade edilmesi kolaydır ancak görüşmeciye sınırlı hareket serbestliği verir. Yapılanmamış mülakat, görüşmeciye büyük bir hareket ve yargı serbestliği sunan, esnek, kişisel yargı ve fikirlerin kökenlerine inme imkanı veren bir görüşme şeklidir. Yapılanmışlık aslında bir derece sorundur. Yapılanmış ile yapılanmamış iki uç arası ortamda gerçekleştirilen görüşmeler vardır ki buna da yarı yapılandırılmış mülakat denilmektedir.²⁵

Bu araştırmada, tartışılacak sorular ve temaların genel olarak belirlendiği yapılandırılmamış²⁶ mülakat tekniği kullanılmıştır. Galip Kuşçuoğlu ile 21.01.2005, 12.07.2005 ve 16.08.2012 tarihinde olmak üzere üç kez görüşülmüştür. Galibi üyelerle birebir görüşmeler yapıldığı gibi grup halinde görüşmeler de gerçekleşmiştir. Mülakatların yanı sıra müritlerle gerçekleştirdiğimiz sohbetlerle de bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Dört kişi ile Antalya’da olmak üzere 2012 yılında yapılan on bir mükerrer görüşme de sayılmak kaydı ile toplam elli üç kişi ile görüşülmüştür. Görüşmeler ortalama bir saat civarında sürmüştür. Mülakatlar esnasında aynı düşüncelerin sıklıkla tekrar edildiği görülmüş olup orijinal olarak gördüğümüz örnekler veri olarak kullanılmıştır. Mülakat bilgileri genellikle görüşmeden sonra kaydedilmiştir. Ancak orijinal ifadelerin yakalanabilmesi için özellikle bazı mükerrer görüşmelerde görüşme sırasında da kısa notlar alınmıştır.

²⁴ Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çev. Dursun Bayrak vd. Siyasal Yay., Ankara, 2011, s. 166. ; Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yay., 15. Baskı, Ankara, 2005, ss. 167-168.

²⁵ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*(2005), ss. 167-168.

²⁶ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*(2005), s. 168.

4.2.3. Yazılı ve Görsel Materyaller

Din Sosyolojisi araştırmalarında yazılı ve görsel materyaller önemli bir yer tutmaktadır. Yazılı ve görsel materyaller açısından Galibilik hakkında gerek şeyhin kaleme aldığı kitaplar gerek lisans ve yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmalar gerekse teyp kasetleri, videokasetleri ve CD'lerin yanı sıra televizyon, gazete ve dergilerde yayınlanan haber ve röportajlar kaynak olarak değerlendirilmiştir.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Araştırmanın Konusu İle Doğrudan İlgili Olan Kavramlar

1.1. Tasavvuf ve Tarikatların Tarihsel Süreci

1.1.1. Tasavvuf

Tasavvuf kelimesinin kökü ve ona verilen anlamlar arasında önemli farklar vardır. Ancak en yaygın ve en çok kabul gören görüşe göre “tasavvuf”, “suf” kökünden türemiştir.²⁷ Bu sözcük kökünden hareketle tasavvuf “yün elbise giymek”²⁸ anlamına gelir. Terim olarak ise İslam dininin kalbi, ruhi, ahlaki yönlerini kendine özgü metot ve tekniklerle işleyerek, örnek insan ve gönül adamı tipini gerçekleştirmek isteyen faaliyetlerin tümü olarak ifade edilmektedir.²⁹

Tarihte ilk defa miladi 8. yüzyılın ikinci yarısında bir şahsa nispet edilerek “sufi” kelimesi terim anlamında Kufeli Şii kimyager Cabir İbn Hayyam ve Kufeli Ebu Haşim tarafından kullanılmıştır.³⁰ Bu ilk sufileri mistik saymaktan ziyade zahit kabul etmek daha uygun olacaktır.³¹ Çünkü onlar önceleri münferit olarak³², keşf yoluyla Kuran’ın deruni hakikatlerine ulaşma iddiasında bulunmadan yaşamışlardır. Hicretin ilk üç asrında mutasavvıflar, dini, sadece kurallar olarak değil deruni çalışarak ve dolayısıyla da manevi hayatı maddi hayata üstün kılmak, Allah-kul arasında münasebeti derunileştirmek anlamında yaşamışlardır. Bu süreçte sufiler iç

²⁷ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 70.

²⁸ Ethem Cebecioğlu, “Tasavvuf” Mad., *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1997, s. 689.

²⁹ Mustafa Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, Sır Yay. , İstanbul, 2004, s. 17.

³⁰ Louis Massignon, “Tasavvuf”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 12/1, MEB. , İstanbul, 1974, s. 26.

³¹ Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1984, s. 65.

³² Massignon, “Tasavvuf”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 12/1, MEB. , s. 27.

hayata önem verdiklerinden dolayı sosyal, siyasi ve iktisadi hayattan olabildiğince el etek çektikleri görülmektedir.³³

Tasavvufun ilk devresini oluşturan “Züht dönemi”, Arap-İslam İmparatorluğunun dünyevi bir saltanat halini alıp lüks ve israfın üst seviyelere çıkmasına karşı doğan bir tepkiyi ifade etmektedir. Zahitler bu dönemde, dünya hayatının geçiciliği, dünyevi saltanatın değersizliği, Allah’ın gazabının ve ahiret azabının şiddetliliği gibi konular üzerinde durmuşlardır. Bu yolla zahitler müslüman kitleleri etkilemeyi başarmışlardır.³⁴

Özellikle Emevi saltanat ailesine mensup halife ve yöneticilerinin çoğunun dinin prensiplerine uygun olmayan ve dünyevi amaçlara yönelen tutumları karşısında muhalif sesler yükselmeye başlamıştır. Bu aşamada halkın esas tabanını oluşturan dindar kesimin itirazları bir birlik halindedir. Söz konusu itirazcılar, yönetici sınıfın kişisel arzu ve emellerini devlet kanunu haline getirmekten vazgeçmesini ve şeriatın kabul edilerek uygulanmasını istemişlerdir. Bu dönemde egemenlik kuran akım, ahlaki niyet ve faktörün derinlik kazanmasını amaçlayan saf bir ahlak hareketidir. İslâm’ın mistik tarihinde, bu ahlaki dindarlığın önde gelen temsilcileri arasında güçlü bir etki yapmış olan en tanınmış sima, Hasan Basrî (Ö.728)³⁵ dir. Hasan Basrî, öncülüğünü yaptığı hareketin bir temsilcisi olarak Müslüman topluluklar arasında derinlik kazanan zengin-fakir uçurumuna tepkisini açıkça ortaya koymuştur. Zamanın iki büyük merkezi olan Kufe ve Basra’da yüksek tabakanın sefahatine karşı sesler yükselmekteydi ve bu seslerin başlıca nedenleri arasında özellikle yeni Müslüman olan grupların yaşam seviyelerinin yüksek tabakadakilerle zıtlık oluşturmasıydı. Bu durum doğal olarak huzursuzluğu artırmaktaydı. İşte bu sebeple

³³ Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, s. 65.

³⁴ Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, s. 192.

³⁵ Fazlurrahman, *İslam*, Çev. Mehmet Aydın, Selçuk Yay., Ankara 1996, s. 180.

8. yüzyılda yaşayan tanınmış zahit ve mutasavvıflardan Antakî, İbni Sirin, Şakik Belhi, Abdullah bin Mübarek, Bişr bin Haris, Fudayl bin İyad hep fakirliği övüp dünyaya düşkünlüğü vermişlerdir.³⁶

İlk zamanlarda görülen bireysel hayat tarzı sosyal bünyeye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Önceleri ferdi planda başlayan tasavvuf sonraki dönemlerde bu oluşumu benimseyenler çoğaldıkça topluca bir reaksiyon halini almıştır.³⁷ Tarikatların 12. yüzyıla kadar olan gelişmelerinde dikkat çeken iki husustan biri dervişlerin çoğunlukla serbest meslek veya idari görevlerin dışında kalmaları, ikincisi de bu uzaklaşmayı tam bir dünya mesleği haline getirmeyip halkın içinde dolaşarak bir tür irşat ve uyarma görevi yapmalarıdır.³⁸

1.1.2. Tarikat

Tarikat, mutasavvıflara göre “sufiyi Allah’a kavuşturan yol” anlamına gelmektedir. Ancak İslam Tasavvufu tarihine baktığımızda tarihsel süreç açısından birbirini izleyen iki anlamının var olduğu görülmektedir. İlk anlam; nefsi, ruhu terbiye etmek, öteki dünyayı kazanmak için dünyadan yüz çevirip zahidane yaşama, içi temizlemedir. İkincisi ise 11. yüzyıldan itibaren kurumlaşma sürecini ifade eder.³⁹

Başlangıçta bireysel-dini nitelikli bir hareket olarak ortaya çıkan tasavvuf, ileriki devirlerde veliler yetiştiren, müritlerin yaşantısına, huylarına ve ibadetlerine özel ölçüler koyan bir kurum halini almıştır. Mürit, mürşitlerden bu yolları öğrenir ve ona bir teslimiyetle bağlanırdı. Artık mürşitsiz yola gelmenin mümkün olmayacağı

³⁶ Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, s. 175.

³⁷ Osman Türer, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul, 1995, ss. 74–75.

³⁸ Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, s. 108.

³⁹ Louis Massignon, “Tarikat”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 12/1, MEB. , İstanbul, 1974, s. 1.

kanaati yaygın bir hal almıştı. Öyle ki, “şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır” denilen bir seviyeye ulaşmıştır.⁴⁰

Tarikatlar, hicri 3. ve 4. yüzyıllarda kurulmaya başlamıştır. Tarikat sahipleri, tarikat kurmaya özenmiş kimseler değil, bilakis bunlar halkın ve zahitlerin hürmetini kazanmış kimselerdir. Etrafında bir araya gelen kimseler hürmet gösterdikleri bu kimselerin nasihatlerini, uygulamalarını aynen yapmaya çalıştılar ve bu şekilde o zatlar adına tarikat doğmuş oldu. Fıkıh, kelam vs diğer ekollerde olduğu gibi bu alanda da ilmi gerçekliğin dışındaki bilgilerin önüne geçmek için icazet vermek lüzumlu görülmüş, ayrıca ehlinden hırka giymek de adet haline gelmiştir.⁴¹ Ayrıca İslam tasavvufunun kurumsallaşma sürecinde görülen bir diğer gelişme de Peygambere ulaşan mürşitler silsilesinin ortaya çıkmasıdır.⁴²

Tarikatların tümü aslında tek kaynaktan doğduklarını ifade etmektedirler, ancak önde gelen mutasavvıfların metot ve evrad değişiklikleri sebebiyle pek çok tarikatın ortaya çıktığı görülmektedir. Mesela, Abdülkadir Geylani’ye nispetle Kadiriyye, Ahmet Rifai’ye nispetle Rifaiyye tarikatları kurulmuştur.⁴³

İslam âlemindeki tasavvuf ve tarikat hareketleri daima gittikçe artan bir kuvvetle bütün İslam topraklarında hızla yayılmıştır. Bu vesileyle 12. ve 13. yüzyıllarda İran’da, Orta Asya’da, Suriye’de, Mısır’da ve Anadolu’da birçok tekkeler meydana gelmiştir.⁴⁴ Ancak konumuz itibarıyla Anadolu’da cereyan eden tasavvuf ve tarikat olayları ele alınacaktır.

⁴⁰ R.A, Nicholson, *Fi’t-Tasavvufi’l-İslamiyy*, Arapçaya çev. Ebu’l-Ala Afifi, Kahire, 1959, s. 19. Aktaran: Süleyman Ateş, *İslam Tasavvufu*, Yeni Ufuklar Neşriyat, Tarihsiz, s. 109.

⁴¹ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 110.

⁴² Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 110.

⁴³ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 110.

⁴⁴ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1991, s. 195.

1.1.3. Anadolu’da Tasavvuf ve Tarikatlar

1.1.3.1. Selçuklular Dönemi

Türkler İslam’ı kabulleriyle birlikte Müslüman çevrede etkin rol üstlenmeye başlamışlardır. Anadolu’nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında en büyük etken Moğol tehlikesi sebebiyle Türkistan’dan, İran ve Irak’tan, Kuzey Afrika’dan hatta Endülüs’ten gelen dervişler olmuştur. Miladi 11. yüzyılda başlayan göçlerle özellikle de göçebeler arasında dervişlerin gayretleriyle Selçuklu devletinin kuruluşu gerçekleşmiştir.⁴⁵ Bu dönem Türklerde manevi bir gazi-veli anlayışının oluşmasını sağlayan Hoca Ahmet Yesevi, Yesevilikten ilham alan üç Türk tarikatı Haydarilik, Bektaşilik ve Nakşibendilik kanallarıyla Anadolu’da etkili olmuştur.⁴⁶

Selçuklu Devleti kurulduktan sonra ülkenin her yanında tekkeler ve tarikatlar varlığını göstermiştir. Devletin ileri gelenlerinin hatta hükümdarların bile şeyhlere mürit olmaları, tekkeler ve tarikatların nüfuzunun ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Sultan İzzeddin Selçuki, Şeyh Necmeddin Bağdadi’ye, I. Alaeddin Keykubat ve emirleri Şeyh Şahabeddin Sühreverdi ve Bahaeddin Veled’e büyük bağlılık, saygı ve sevgi göstermişlerdir. Sultanlar fethettikleri yerlerde ve ülkenin her yanında şeyhler için tekke ve zaviyeler kurmuşlar, ayrıca bunlara vakıflar da tahsis etmişlerdir.⁴⁷

Bu özellikleriyle tarikatlar, maddi imar ve iskan aracı olurken siyasi, ekonomik, ahlaki, eğitsel ve diğer kültürel ve yaşamsal konularda önemli işlevsel görevler üstlenmiştir.⁴⁸

⁴⁵ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü.İ.F. Yay. , İstanbul, 1997, s. 299; Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s.160.

⁴⁶ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, ss. 159–160.

⁴⁷ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 299.

⁴⁸ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 299; Günay- Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s.161.

1.1.3.2. Osmanlılar Dönemi

Osmanlı beyliği kurulurken, Anadolu'daki tasavvufi şahsiyetler siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarda önemli rol oynamışlardır. Osman Gazi, Şeyh Edebali ile, Orhan Gazi Geyikli Baba ile, I. Murat Postinpuş Baba ile, Yıldırım Bayezid Emir Sultan ile, II. Murat Hacı Bayram-ı Veli ile ve Fatih Sultan Mehmet Akşemsettin ile yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Hatta Geyikli Baba, Abdal Musa, Abdal Murat ve benzeri tasavvuf ehli kimselerin Osman Bey'in yanında çeşitli savaflara katıldıkları da rivayet edilmektedir.⁴⁹

Osmanlılarda ilk dönemlerde Eşrefoğlu Rumi Kadiriliği, A.Latif Kudsi Zeyniliği, Abdullah İlahi Nakşibendiliği, Cemal Halveti Halvetiliği Anadolu'ya ve Osmanlı ülkesine getirmişlerdir.⁵⁰ 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında Ahmet er-Rifai'nin oğlu Seyyid Taceddin kalabalık bir mürit topluluğu ile Konya'ya gelmesi ile Rifailik de Anadolu'ya girmiştir.⁵¹

Osmanlı Devleti 15. yüzyıla Yıldırım Bayezid'in Haçlılarla yaptığı başarılı mücadelelere rağmen sıkıntılı girmiştir. 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Timur'a mağlup olunmasıyla birlikte şehzadeler arasında taht kavgaları ortaya çıkmıştır. 1413'te Çelebi Mehmet'le kavgalar sona ererken Anadolu'da Şeyh Bedrettin olayı meydana gelir. Yaşanan siyasi kargaşaya rağmen 15. yüzyılda tarikatlar hızla yayılmıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı'da Halvetiye tarikatının önemi gittikçe artmıştır.⁵² Bunun yanında Bayramiyye ve ulemanın rağbet ettiği Nakşibendilik 16. yüzyılda Anadolu'da yaygın olan tarikatlardandır. Yine bu yüzyılda II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman'ın tasavvufi cereyanlara karşı yakın

⁴⁹ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 302; Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 60.

⁵⁰ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 60.

⁵¹ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 100; Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 204.

⁵² Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 303.

ilgi göstermiş ve desteklemişlerdir. Padişahlar dışında aileleri, sadrazamlar, ordu mensupları ve diğer yönetici kısım da tarikatlarla oldukça yakın ilişkilere sahiptir.⁵³

17. yüzyılda Halvetiye tarikatı etkililiğini sürdürürken diğer tarikatlar da Anadolu'nun değişik yerlerinde faaliyet göstermişlerdir. Osmanlı'da bu dönemde tekkeler nicelik ve nitelik olarak en üst noktadadırlar. Anadolu'da temsil edilen tarikatlar, Halvetiye, Mevleviye, Nakşibendiye, Kadiriye, Bektaşîye, Semerkandiye, Zeyniye, Kübreviye ve Şazeliye'dir. Başkent İstanbul tüm tarikatların merkezi konumuna gelmiştir. Ancak Bayramiye tarikatının merkezi Ankara'dır. Bursa'da Eşrefiye Kolu tarafından temsil edilen Kadirilik, aynı kol tarafından bu dönemde İstanbul'a getirilmiş, ancak Kadirilik'in başka bir kolu İsmailiye tarafından etkili bir şekilde İstanbul'da faaliyet göstermiştir.

17. yüzyılda da gerek Osmanlı'nın idari kadrosu gerekse halk tasavvuf ehline büyük saygı, sevgi ve hürmet göstermişlerdir. Bu samimi ilişkiler sonucu tarikatlara tekkeler ve vakıflar kurulmuş, kimileri vergiden muaf tutulmuş, kimilerine de hazineden maaş bağlanmış. Ancak bu olumlu hava içinde birtakım olumsuz sayılabilecek olaylar da gerçekleşmiştir.⁵⁴

17. yüzyılda mutasavvıfların büyük bölümü medrese eğitimi görmüş, zahiri ilimlere vakıf kimselerdir. Bu dönemde de ulema-mutasavvıfların kendine özgü hiyerarşisi içinde kendi aralarında ve toplumla hayatın içinde bir bütünleşme içindedirler. Mutasavvıflar sadece bunlarla kalmamışlar fikir, felsefe, mimari, şiir ve musiki gibi kültürel alanlarda da önemli roller oynamışlardır.⁵⁵

18. yüzyıl siyasi, içtimai, iktisadi, askeri bütün alanlarda duraklama ve sonrasında gerilemenin görüldüğü bir dönemdir. İçerde siyasi istikrarsızlık, dışarıda

⁵³ Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf*, İz Yay. , İstanbul, 1999, s. 397 vd.

⁵⁴ Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVII. yüzyıl)*, İstanbul, 2002, ss. 475-478.

⁵⁵ Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, ss. 475-478.

başarısızlıklar gün be gün daha kötüye gidiş hüküm sürerken aynı zamanda Osmanlılarda ıslahat hareketleri de yüzünü göstermektedir. Medrese artık güçlü alimler yetiştirememekte toplumda gitgide kültür ve eğitim seviyesi düşüş göstermektedir. Buna karşılık şeyhler arasında dostane ilişkiler vardır. Şeyhler tekkelerin yanı sıra camilerdeki vaazları ve şefkatli tutumları sebebiyle halk tarafından çok sevilmetedirler.⁵⁶

19. yüzyıl Osmanlı için köklü icraatların gerçekleştiği bir dönemdir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kapatılmış ve Bektaşilik de yasaklanmıştır. Çünkü Yeniçeriler Bektaşilikle iç içedir. Bektaşiler Anadolu'nun değişik yerlerine sürülerek İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır.⁵⁷

1839 yılında Tanzimat Fermanı ile hukuki, iktisadi alanlarda ve medrese, ordu gibi kurumlarda ıslahat yapılması amaçlanırken tekkeler ise böyle bir ıslah hareketinin söz konusu edilmediği kurumlardır. Osmanlı'da tekkelere devlet ve toplum için tehlike durumu arz etmedikçe dokunulmamıştır. Ancak II. Mahmut dönemine gelindiğinde durum değişmiştir. 1811'de yayınlanan bir fermanla tekkelerin bazı geleneklerine müdahale edilmiş, şeyhin belirlenişinde Şeyhülislam'ın görüşü alınması şartı getirilmiş ve vakıfları ilgili bakanlığa bağlanmıştır.⁵⁸ Tanzimat Fermanı ile başlayan yıllarda tasavvufi hayat geçmişe nazaran ihtişamını kaybetmiştir.

Devletin Bektaşilik tarikatı için koyduğu sert tedbirlerden dolayı tarikatlar dikkatli davranıyorlardı ki I. Abdülmecit ve I. Abdülaziz dönemlerinde baskıcı tutum resmen olmasa bile uygulama olarak ortadan kalkmıştır. Hatta Bektaşiler 1870'li yıllarda faaliyetlerini açıktan sürdürebilmişlerdir. İlerleyen yıllarda Bektaşilik

⁵⁶ Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)*, İnsan Yay. , İstanbul, 2003, s. 665.

⁵⁷ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar...* , ss. 274–276.

⁵⁸ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 274–276.

aleyhinde yayınlar çıkmış ve Bektaşilik'in yasaklanması süreciyle birlikte itibar kaybına uğramışlardır. 1917'de Bektaşî Tekkeleri'nin açılması için izin alınmak istenmiş ama reddedilmiştir. Tarihsel süreçlerinde meydana gelen aleyhlerindeki bu olaylar, Cumhuriyet Döneminde onları devlet idarecileriyle barışık olmaya yönlendirmiştir.⁵⁹

Osmanlı Devleti, 20. yüzyıla problemlerin üst üste geldiği sıkıntılı bir hal ile girdi ve bu sıkıntılar her geçen gün arttı. Bu zamana kadar uygulanan iyileşme projeleri işe yaramamıştır. Tekrardan müesseselerin gözden geçirilmesi ihtiyacı duyulmuş, tekkeler ve tarikatlar da çöküşün faturasının kesildiği kesim olmuştur. Mutasavvıflar da tekkelerde bir çöküş yaşandığını itiraf etmişlerdir. Dönemin aydınları arasında tekkeler ve tarikatlar hakkında değişik yönlü tartışmalar yaşanmıştır. Tarikat mensupları ise tartışmaların yaşandığı bu süreçte dernek kurma, tasavvufi ilgili dergi çıkarma ve kitap yazma gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁶⁰

Osmanlı'da tarikat tartışmaları sürerken milli mücadele dönemi başlamıştır. Bu dönemde tarikat mensupları büyük bir gayretle milli mücadelede yer almışlardır. Mustafa Kemal de Anadolu'da nüfuz sahibi şeyhlerle yazışarak onların desteğini istemiştir. 1920–1925 yılları arasında o zamanın meclisinde tekke ve tarikatlar aleyhine herhangi bir faaliyet yoktur. Ancak, Mustafa Kemal'in 9 Nisan 1923'te başlattığı gizli programda tekkelerin kaldırılması yer almıştır.⁶¹

1.1.3.3. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı devletinin gerileme döneminde birçok kurumda olduğu gibi tasavvufi müesseselerin de kendilerini yenileyememiş oldukları, tasavvufi oluşumlara birçok yabancı unsurun karıştığı ve böylece tarikatların asli misyonlarını fiilen

⁵⁹ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 279.

⁶⁰ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 314–326.

⁶¹ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 323.

tamamladıkları, bundan sonra yapabilecekleri somut bir katkının kalmadığı anlaşılmaktadır.⁶²

TBMM tarafından 1924 yılında Hilafet ile Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine din hizmetlerin düzenlenmesi ve yürütülmesi görevini yerine getirmek üzere Diyanet İşleri Reisliği ve Vakıflar Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Tekke ve zaviyelerin yönetimi de diyanete verilmiştir. Buna bağlı olarak hala tekke ve zaviyelerin bir resmîyetinin olduğu söylenebilir.⁶³

20 Şubat 1925'te patlak veren Şeyh Sait İsyanı, tekkelerin kaldırılmasına ortam hazırlayan bir gelişme olmuştur. Mustafa Kemal de Ağustos 1925 Kastamonu gezisinde bu konudaki görüşlerini resmen açıklamıştır.⁶⁴ Tekke Zaviyeler, 2 Eylül 1925'te Bakanlar Kurulunca 677 sayılı "Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair" kanun çıkarılarak resmen kapatılmıştır.⁶⁵ Ancak 677 sayılı kanunla birlikte tekkelerin kapatılması doğal olarak onların varlığını ortadan kaldırmamış yalnızca kurulan yeni sistem içindeki meşruiyetlerini yok etmiştir.⁶⁶

Osmanlıdan miras kalan tarikatların bir kısmı muhalefet olarak, bir kısmı da sistemle bütünleşerek, Cumhuriyet döneminde de varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır.⁶⁷ Ankara ve Çankırı'nın bazı ilçelerinde taraftar bulan Kuzey Afrika menşeli Tıcani tarikatı üyeleri, 1940'lı yıllardaki Laik Cumhuriyet yönetiminin uygulamalarına karşı eylemleriyle seslerini duyurmuşlardır.⁶⁸ Anadolu'da varlığını sürdüren diğer tarikat grupları içinde etkin konumda Nakşî şeyhleri Abdülhakim Arvasi ve Mehmet Zahit Kotku'nun isimleri verilebilir. Bu isimlerle birlikte Doğu

⁶² Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 225.

⁶³ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme ve Tarikatlar*, s. 220; Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 326.

⁶⁴ Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 326.

⁶⁵ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 222.

⁶⁶ Fulya Atacan, *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler*, Hil Yay., İstanbul, 1990, ss. 35-36.

⁶⁷ Atacan, *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler*, s. 36.

⁶⁸ Çağatay, Neşet, *Türkiye'de Gerici Eylemler*, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1972, ss. 42-43.

Anadolu’da Halidiye’ye dayanan Nakşibendî medreselerinde yetişmiş Said-i Nursi (Ö.1960) ile Nurculuk da Cumhuriyet döneminin önemli dini hareketleri arasındadır.⁶⁹

Tekkelerin kapatılarak tarikatların yasaklanmasının üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen bugün Türkiye’de Nakşibendilik, Halvetilik, Kadirilik ve Rifailik’in varlıklarını güçlü bir şekilde sürdürebilmesinde bu tarikatların gizli olarak bir tekke ve zaviye şeklinde kurumsallaşmış olmalarının rolü büyüktür.⁷⁰

Cumhuriyet döneminde tarikat olgusunda asıl canlanma çok partili döneme geçiş ve özellikle de Demokrat Parti’nin iktidara gelişi sonrası hükümetin dini politikalarında gözlenen ılımlılığa paralel şekilde daha bariz olarak gözlemlenmeye başlanmıştır. 1950’li yıllarda başlayan iç göç hareketleriyle büyük şehir varoşlarının oluşmaya başlaması beraberinde yeniden bir dini canlanma özellikle tarikat yapılanmalarında hareketlilik başlatmıştır. 1980 ihtilali sonrası dönem ise, Cumhuriyet döneminde tarikatların canlanışının adeta “altın dönemi”dir. Böylece kanunen yasak olmalarına rağmen tarikatların önemli bir bölümü, tepkisel bir biçimde yeniden canlanmaya ve faaliyetlerini değişen şartlarda aleni bir gösteriye dönüştürmeye başladılar.⁷¹

Nakşibendiliğin özellikle Halidiyye kolu, 1950’lerden sonraki dönemde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Özellikle Şeyh Şerafettin Zeynelabidin Dağıstani (Ö.1936), Mehmet Zahid Kotku (Ö.1980), Mahmut Sami Ramazanoğlu, Mahmut Ustaosmanoğlu ve Muhammed Raşid Erol gibi şeyhlerin faaliyetleri, Nakşibendî tarikatı açısından etkileri günümüze kadar uzanan bir etkinlik alanı oluşturmayı

⁶⁹ Şerif Mardin, “Türk tarihinde Nakşibendî Tarikatı”, *Çağdaş Türkiye’de İslam*, İletişim Yay. , İstanbul, 1991, ss. 86–87; Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan Türkiye’de İslami Oluşumlar*, Metis Yay. , İstanbul, 1990, ss. 77–98.

⁷⁰ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 242.

⁷¹ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, ss. 245–246.

başarmıştır. Öyle ki onlar, İskender Paşa Cemaati, Erenköy Cemaati, İsmail Ağa Cemaati ve Menzil dergâhı gibi adlarla anılan Nakşî cemaatlerinin oluşumuna imkân vermişlerdir.⁷² Türkiye’de özellikle Karadeniz bölgesinde etkili olan bir başka tarikat da Haydar Baş’ın liderliğindeki Kadiri tarikatıdır. Tarikatın Mesaj, Öğüt ve İcmal adlarında sürekli yayınları mevcuttur.⁷³

Bu süreç içinde Rifailer de etkin olan tarikatlardandır. Türkiye’nin pek çok yerinde Rifai cemaatleri vardır.⁷⁴ Bunlar arasında en güçlüsü Galip Kuşçuoğlu’nun başında olduğu Galibilik’tir. Galibi Rufailer, vücutlarına şiş batırarak yaptıkları zikir törenleriyle⁷⁵ dikkat çeken dini bir gruptur. Günümüz Türkiye’sine baktığımızda tarikat ve tasavvuf olgusunun dini gruplar şeklinde canlı olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

1.2. Dini Tecrübenin İfade Biçimleri

Kutsalın tecrübesi olarak tanımlanan dini tecrübe çeşitli ifade tarzlarıyla objektifleşmektedir.⁷⁶ Birçok bilgin dini tecrübenin objektifleşmesini değişik şekillerde tasnif etmişlerdir.⁷⁷ Bunlar arasından Joachim Wach’ın tasnifi ise şu şekildedir:

1. Dini tecrübenin teorik anlatımı: Akide(doktrin)

⁷² Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 247.

⁷³ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 253.

⁷⁴ Bkz. Durmuş Tatlıhoğlu, *Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi: Kayseri ve Ankara İlleri Rifai Cemaati Örneği*, E.Ü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Kayseri, 1995. Çalışma içinde Rifai ve Rufai şeklinde iki farklı kullanım vardır. “Rifailik” Ahmet er-Rifai’den gelen tarikat geleneğini ifade etmektedir. Kelimenin asıl şekli “Rifai”dir. Ancak Rufai diye telaffuz edilmesi Türkiye’ye özgüdür.(Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Tahralı, “Rifaiyye” Mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, T.D.V Yay., C. 35, s. 99-103; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü.İ.F Yay. 6. baskı, İstanbul, 2004, s. 439.) Rufai ve Rifai şeklindeki farklı kullanımların nedenini sordüğümüz Galibi üyeler de doğrusunun Rifai olduğunu ancak söylemesi kolay olduğu için Rufai kelimesini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Galibilik’in şeyhi Kuşçuoğlu ise *Nokta* dergisinde yayınlanan bir mülakatında İstanbul’da etkin olan Kenan Rifai’den gelen tarikat ile ilgili olarak “onlar Rifai’dir, Rufai değil” şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. (Bkz. *Nokta Dergisi*, “Rifailik”, S. 49, 11 Aralık 1988. Aktaran: Durmuş Tatlıhoğlu, *Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi: Kayseri ve Ankara İlleri Rifai Cemaati Örneği*, E.Ü. Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Kayseri, 1995.)

⁷⁵ Çakır, *Ayet ve Slogan*, ss. 72-76; Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 253.

⁷⁶ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 213.

⁷⁷ Bkz. Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 215-217.

2. Pratik anlatım: İbadet
3. Sosyolojik anlatım: Dini cemaat⁷⁸

1.2.1. Dini Tecrübenin Teorik İfadesi

İster ilkel olsun ister evrensel olsun her din birtakım inançlara dayanmaktadır. İnançları olmayan bir din düşünmek mümkün değildir. Nitekim hemen her dinde ortaya çıkan dini tecrübe sezgi, ilham veya vahiy bir teorik anlatıma, bir takım inançlara, tasavvurlara ve fikirlere dayanır. Sırf bir dine özgü olan bu inançlar, tasavvurlar ve düşüncelerin muhtevası bile o dinin mensuplarını birbirine bağlayan bir etkiye sahiptir.⁷⁹

İlkel ve çok tanrılı dinlerde bir takım “mitler” halinde ifade edilen teorik anlatım, tek tanrılı, ilahi ve yüksek dinlerde ise iman esasları, doktrinler ve dogmalar halinde ifade edilmektedir. Bununla birlikte her dinde ve özellikle yüksek dinlerde, o dinin inançlarının özünü içeren bir formülle tekrar edildiği görülmektedir. İslamiyet’te bu formül kelime-i tevhit, kelime-i şahadet ve amentüde ifadesini bulmaktadır.⁸⁰

Konu ile ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus ise inançların kaydedilmesidir. İslam açısından olaya bakacak olursak Hz. Peygamber döneminde çeşitli malzemeler üzerine yazılı olmakla birlikte bir arada olmayan ayetler Hz. Ebu Bekir döneminde derlenerek bir kitap halinde toplanmıştır.⁸¹

Yukarıda verilen bilgiler ışığında İslam kaynaklı tarikatlarda dini tecrübenin teorik anlatımı açısından bazı çıkarımlarda bulunabiliriz. Kendilerini ana dini bünyeden ayrı görmeyen tarikatlar inanç esaslarını kabul etmekle birlikte ayet ve

⁷⁸ Bkz. Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, Çev. Ünver Günay, M.Ü.İ.F.V Yay., İstanbul, 1995, ss. 43-61; Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 217.

⁷⁹ Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 217-218.

⁸⁰ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, A.Ü.İ.F Yay. , Ankara, 1983, ss. 197-198.

⁸¹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 221.

hadislere kazandırdıkları yorumlarla kendilerini diğer tarikatlardan ayırt eden ancak İslam inanç esaslarına ters düşmeyen birtakım öğretiler ortaya koymaktadırlar. Hatta dinlerde inanç esaslarının öz olarak ifade edildiği gibi bazı formülleri de mevcuttur. Kendilerini peygamberden sonra günümüzde peygamberin varisi veya temsilcisi olarak ifade eden tarikat şeyhlerinin kitaplarının olması da yine tarikatlara ait öğretilerin kaydedilmesi bakımından yüksek dinlerdeki inanç esaslarının kaydı ile bir benzerlik arz etmektedir.

1.2.2. Dini Tecrübenin Pratik İfadesi

Din yalnızca inançlardan ibaret değildir. İnançlarla birlikte dinin bir de ibadet yönü bulunmaktadır. İbadet yönü dikkate alınarak din tapınma olarak da tarif edilmiştir. İbadet ise dindar bir insanın eylemleri olarak ifade edilmiştir.⁸² Ancak hemen ifade etmek gerekir ki dinin biri inanç diğeri ibadet yönünü oluşturan bu iki ana unsuru aslında birbirine bağlı ve birbirinin tamamlayıcısıdır. Nitekim büyük din kurucuları ve peygamberlere gelen ilk buyruklar incelendiğinde inanç ile ibadet arasında bir ayrım yapmak mümkün değildir. Aslında amel de iman konularının ibadet alanı dediğimiz davranışlar alanında uygulanmasından başka bir şey değildir.⁸³

İbadet dini inancın canlılığının korunmasında, devamı ve artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda ibadetlerin birleştirici etkisi bir inancın birleştirici etkisinden çok daha fazladır. Hatta bazen zihni nitelikteki inanç ayrılma ve farklılaşma nedeni olurken ibadet, dini grubun birleşmesini ve kaynaşmasını sağlar. Sosyologlar bir dinin ibadet olmadan yani amel olmadan ayakta kalacağına

⁸² Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 51.

⁸³ Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 222-225.

şüphe ile bakarlar.⁸⁴ Çünkü psikoloji alanında yapılan araştırmalara göre birçok kimsenin aynı anda ortaklaşa olarak yaptığı iş ve hareketler güçlü bir cemaat oluşturuca özelliğe sahiptir. Müşterek hareketlerle her fert adeta bir bütün olarak bu hareketi yapmakta ve fertler üstü bir bütünüün bir parçası olup o bütün tarafından yönetilmekte ve sürüklenmektedir. Bu yüzden İslam'da toplu ibadetlere önem verilmiş, dini canlanma ve inananların kaynaşması için bir vesile olduğu kabul edilmiştir.⁸⁵

İslam'ın, toplum hayatının akışında yer alan pek çok faaliyet ve olaylar için hüküm, ibadet ve merasimler koyması ile dini pratiklerin toplumda oynadığı bütünleştirici rol arasında yakın ilişkiler mevcuttur. Böylece Müslümanların hayatlarında önemli olan doğum, evlilik, ölüm vb. olayların dini atmosfer içinde geçmesi ya da dini unsurların ciddi bir yer tutması dinin toplumdaki bütünleştirici fonksiyonunu göstermesi bakımından önemlidir. İbadetlerin inançlardan daha büyük bir değer taşıdığı ilkel dinlerde toplumsal hayatın pek çok temel olaylarına dini bir renk verilmesi ve toplumsal olayların ibadet, ayin veya merasimlerle süslenmesiyle devamlı bir hayat birliğinin sağlanmasında bu dinler başarılı olmuşlardır. Esasen, hiçbir teolojik doktrin, dogma ya da inanç ayin, tören ve mensekin yaptığı birleştirici tesiri yapamaz.⁸⁶

Dini ayin, tören veya uygulamaya temel oluşturan inançlar zamanla şuurdaki eski canlılık ve açıklıklarını yitirebilirler. Ancak ibadet, ayin ve merasimler çoğu zaman eski asli şekilleri ile toplumda birleştirici etkisini artırmaktadırlar. Nitekim bu konuyla bağlantılı olarak Bacon, toplumun en güçlü bağının din olduğunu ifade etmektedir.

⁸⁴ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 52.

⁸⁵ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 226.

⁸⁶ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 226-227.

İlkel dinlerin mensuplarına ve tarım toplumlarına baktığımızda onların dinin teorik yönüne ait bilgilerinin pek az olduğu görülmektedir. İlkel dinlerde belli zamanlarda az bir tören yapılır, bununla birlikte mensuplarının birlikteliğini bu törenler sağlar. Yine dine ait teorik bilgilerin az bilindiği tarım toplumu ve genel olarak köylüler arasında ibadete olan ilgi dikkat çekici niteliktedir. Bu nedenle araştırmacılar genellikle tarım toplulukları olan köylüleri dini bakımdan “ritüalist” (törenci, ayinci) olarak karakterize ederler.⁸⁷

İbadetle ilgili konularda zamanla teferruat ve karmaşa ortaya çıkınca uzlaşma ihtiyacı doğar. Bu durum dini konularda uzmanlar grubunun yani din adamları ya da din görevlileri sınıfının oluşumunu gerekli kılar. Böylece ibadetlerin bütünleştirici fonksiyonu geçici veya sürekli bir teşkilat ile güvence altına alınır. Ancak zamanla tapınma eylemleri yorumlara yol açabilirler. Bu durum dini grup içinde farklılıklara ve ayrılıklara neden olabilir ama hiçbir zaman inançlar konusundaki farklılıkların meydana getirdikleri şekilde bölünme ve gruplaşmalara yol açmazlar.⁸⁸

1.2.3. Dini Tecrübenin Sosyolojik İfadesi

Dini tecrübe teorik ve pratik ifadelerinin yanı sıra bu ikisinin tamamlayıcısı olan sosyolojik bir yöne de sahiptir. Dinin bu yönü onun belli bir dini topluluk veya cemaat oluşturma özelliğinde toplanmaktadır. Nitekim her bir dinin bir toplum içinde ortaya çıktığı ve yayıldığı bilinmektedir. Ayrıca her din, mensuplarını en azından manevi bir birlik oluşturan bir topluluk içerisinde bir araya getirmektedir.⁸⁹ Temel bağın din olduğu sırf dini gruplarda görüldüğü üzere din bir dini birlik ve cemaatleşmeyi de beraberinde getirmektedir.⁹⁰

⁸⁷ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 227-228.

⁸⁸ Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*(1983), ss. 201-202.

⁸⁹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 228, 229, 233; Ayrıca bkz. Wach, *Din Sosyolojisi*, 54-61.

⁹⁰ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 229.

Araştırmanın konusu ile önemli ölçüde ilgili olan ve burada kısaca değindiğimiz dini tecrübenin sosyolojik ifadesini daha kapsamlı bir şekilde ayrı başlıkla ele almak daha yerinde olacaktır.

1.3. Din ve Dini Gruplar

Din insanla birlikte var olagelmiş bir kurumdur. İnsanlık tarihinde ne kadar eski devirlere gidilirse gidilsin, dini inançlardan büsbütün soyutlanmış herhangi bir topluluğa rastlanmamıştır.⁹¹ İnsan, en ilkel kültürlerde dahi sosyal gruplar içerisinde nasıl yaşamışsa, bir dinde de o şekilde yaşamıştır. Yani, o toplumun bir üyesi olduğu gibi bir dinin de üyesi olmuştur.

İlk defa, dinin ne olduğunu, bütün dinleri kapsayıcı bir biçimde belirttiği kabul edilen Rudolf Otto'ya göre, “din kutsalın tecrübesidir”.⁹² Birçok din bilginlerince benimsenen bu tanım, ilkin insanın kutsal olanı yaşayabilme yeteneğinin varlığını; üstelik bu tecrübenin, onun varlığının bir gereği olarak mevcut olduğunu anlatmaktadır. Böylece, dinin, daima önce fertlerde yerleştiği gerçeğine işaret edilmiş olur. Çünkü tecrübeler, her zaman bir şuur, bir ruh ve özellikle belli bir kişi ile ilgili bulunmaktadır. Bu durum evrensel dinlerde belirgin bir şekilde görülmektedir.⁹³

Rudolf Otto'nun, “korkutucu ve hayran bırakıcı sır” diye nitelendirdiği bu tecrübenin anlamını açıklamak oldukça güçtür.⁹⁴ Ancak, tecrübe eden kişide kalmaması, onu aşması ve çeşitli görüşler olarak o insan ile ve onun dışında

⁹¹ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964, s. 31.

⁹² Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 32.

⁹³ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 32.

⁹⁴ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, A.Ü.İ.F Yay., Ankara, 1963, s. 66.

gerçekleşmesi bakımından, daima yeni ve daha tam bir gerçekleştirmeye uzanan bu yaşantısı ve onun şiddetini biz de bilimsel tecrübe ile öğrenebilmekteyiz.⁹⁵

Gerçekten de dinler tarihi kitaplarına baktığımızda en ilkel toplumlardan en gelişmişine kadar bütün toplumlarda kutsalın tezahürü görülmektedir. Dinde bu tezahürler ayin, ritüel ya da dinsel eylemler olarak kendilerini göstermektedirler.⁹⁶

Dini grupların mensupları eylemlerini gerçekleştirir ve kendilerini ifade ederken önemli ölçüde dini grup ortamına ihtiyaç duymaktadırlar. Esasen, her din bir toplum içinde ortaya çıkar ve yayılır; üstelik o, kendine bağlananları, en azından manevi bir birlik oluşturan topluluk içersinde bir araya getirir. Bu açıdan, Din Sosyolojisi'nin en önemli konularından biri dini gruplardır.⁹⁷ Bu bakımdan da gruplaşma, toplumsal, siyasal ve kültürel yapının gittikçe artan farklılaşması, fertlerin veya grupların tecrübelerinin zenginleşmesi gibi sebeplerle⁹⁸ sosyologlarca değişik şekillerde sınıflandırılıp adlandırılmaktadır.

Dini gruplar konusunda başlıca iki durumu ayırt etmek gerekmektedir:

Bunlardan birincisi, din dışı nedenlerle teşekkül etmiş olup, varlıkları dini grupların doğuşundan önce gelen birtakım sosyal grupların, dinin taşıyıcısı olmaları durumudur. Örneğin, akrabalık ya da komşuluk esasına dayanan gruplar, aynı zamanda inanç ve ibadet birlikleri haline gelebilir. Bu durum fertler arasında zaten var olan grup bağına din yoluyla daha da kuvvetlendirmekte, yoğunlaştırmakta ve canlılık kazandırmaktadır. Bu tür dini gruplara “tabii dini gruplar” adı verilmektedir.⁹⁹

⁹⁵ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 38.

⁹⁶ Ergün Yıldırım, *Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi*, Bilge Yay. , İstanbul, 1999, s. 28.

⁹⁷ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 233.

⁹⁸ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 153.

⁹⁹ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 39; Niyazi Akyüz, *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, Gündüz Yay., Ankara, 2007, s. 24.

İkinci durum; dinin, kendiliğinden yeni birtakım sosyal gruplar, daha doğrusu önceden var olanlarla özdeş olmayan, mezhep, tarikat, kardeşlik toplulukları gibi, sırf dini topluluklar meydana getirmesidir. Bu şekilde dinden kaynaklanarak ortaya çıkan gruplara da “sırf dini gruplar” denilmektedir.¹⁰⁰

“Sırf dini gruplar”, esasen evrensel dinler tarafından oluşturulmaktadır.¹⁰¹ “Sırf dini gruplar”a, her ne kadar çok tanrılı halk dinlerinde rastlanabilmekte ise de bu durum tamamen istisnai bir mahiyette ortaya çıkan tezahürlerdir. Çok tanrılı halk dinlerinde bu tür gruplar iki şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Bunlar “gizli cemiyetler” ve “sır cemiyetleri”dirler.¹⁰²

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, “sırf dini gruplar” üyelerini din bağı ile bağlamışlardır. Yani, bu türlü gruplarda manevi ve dini bağlar tabii ve organik bağlardan daha güçlüdür. Zira bu tür gruplarda üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri “din kardeşliği” temeline dayanır ve grup manevi bir bütünlük manzarası gösterir. Bu ortam içinde üyeler, doğal olarak mevcut olan akrabalık bağlarını ikinci plana iterler. Ancak bu itiş, bazen ileri düzeyde olabilir, ama eski sosyal ilişkilerden de bütünüyle uzaklaşma anlamına gelmemektedir. Çünkü yeni oluşan dini gruba üyelikle birlikte yine kendi ailelerine, akrabalarına, köylerine, şehirlerine ve milletlerine mensubiyet devam etmektedir. Onların sırf dini gruba girişleri, kendilerinin nitelik olarak öncekilerden farklı, yeni bir gruba bağlılıklarını sağlar.¹⁰³

Dinden doğan gruplar, evrensel dinlerin ortaya çıkışı ile devamlı ve bir kurala bağlı tezahürler haline gelmişlerdir. Bu dinlerin ortaya çıkışı ile beliren ilk yenilik, “din kurucusunun” var olmasıdır. Bu anlamda, sosyolojik açıdan Konfüçyüs, Buda,

¹⁰⁰ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 39; Akyüz, *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, s. 24.

¹⁰¹ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 39; Gustav Mensching, *Dini Sosyoloji*, Çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yay., Konya, 2004, s. 159.

¹⁰² Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 39, ss. 47–48.

¹⁰³ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 252; Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 47–48.

Hız. Musa, Hız. İsa ve Hız. Muhammed birer din kurucusudurlar.¹⁰⁴ Evrensel dinlerin tümünde, din kurucularının hayatlarının belli bir noktasında tilmiz, şakirt, havari ve sahabi gibi isimlendirilen çok küçük bir topluluğun varlığı gözlenebilir.¹⁰⁵ Gerçekte bu grup, dinden doğan grupların ilk ve asli şeklini oluşturmaktadır. Çünkü bu ilk cemaat, din kurucusunun doğrudan etkisiyle oluşmuştur.¹⁰⁶

İlk cemaat, oldukça dar ve birbirine bağı kimselerden meydana geldiğı halde gayet açık bir yapıya sahiptir.¹⁰⁷ Bu yapı içinde din kurucusu, şahsiyet ve statü olarak merkezi bir konumda olup, yeni dinin bağılıları onun çevresinde bir araya gelmişlerdir. İlk dini cemaat mensuplarından biri veya birkaçı ötekilere göre ön plana çıkararak, din kurucusuna daha yakın bir konuma ulaşabilir. İkinci derecede, en gayretli ve en ateşli taraftarlar vardır. Bundan sonra ise, yeni dine girmiş diğer salıklar ve müminlerin oluşturduğu üçüncü derece gelmektedir.¹⁰⁸ Yeni din mensuplarının tümünü yeni ve orijinal din çevresinde¹⁰⁹ birleştiren unsur, dinin kurucusuna olan tamamen şahsi nitelikteki bağılılıktır.¹¹⁰

İşte, dini liderin bağılıları üzerinde yaptığı etki yoluyla oluşan bu tür grupları açıklayabilmek için Max Weber, “karizma” kavramını kullanmaktadır. “Karizma”, asıl itibariyle Yunanca bir kelime olup “bir kimsenin müstesna bir deruni kudretle mücehhez olması” anlamına gelmektedir. Esasen, Weber, karizma kavramını genel anlamda kullanmakta ve bir kimsenin diğerleri üzerinde etki etme hususundaki her çeşit üstün yeteneğini bu kelime ile ifade etmektedir. Ona göre genel olarak, siyasi, askeri, dini vs her alanda karizmatik güç söz konusudur. Bu anlamda sosyal gruplar

¹⁰⁴ Freyer *Din Sosyolojisi*, s. 50; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 257–258.

¹⁰⁵ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51.

¹⁰⁶ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51; Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 259.

¹⁰⁷ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51.

¹⁰⁸ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 260.

¹⁰⁹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 261.

¹¹⁰ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51.

geleneksel, kanuni ve karizmatik gruplar olarak üçe ayrılmaktadır. Weber, karizmatik grup tabiriyle bir din kurucusunun veya liderin etrafında bir araya gelen sırf dini gruplara işaret etmektedir.¹¹¹ Yani, bu tür grubun oluşumu tamamen dini şahsiyetin içsel gücüne dayanmaktadır.¹¹² Böylesi bir bağ, düşünülebilecek en sıkı ve en güçlü bağlardan biridir.¹¹³

Dinden doğan grupların ilk ve asli şeklini din kurucusunun etrafındaki birleşme oluşturur.¹¹⁴ Din kurucusunun çevresinde halkalanan ilk dini cemaat, daha sonra karmaşıklaşan yapısıyla şekillenip, kurumlaşarak bir “ümme” yahut bir “kilise” kimliği kazanarak dini cemaatin çekirdeğini oluşturur. İlk dini cemaat içerisinde görülen yaş, cinsiyet, konum ve fonksiyon farkları ileride oluşacak karmaşık yapıdaki farklılaşmanın ilk belirtileri olarak değerlendirilebilir.¹¹⁵

Din kurucusunun yaşamının son bulması ilk dini cemaat için büyük bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır.¹¹⁶ Çünkü karizmatik grup kendisinin bütünleşmesini sağlayan merkezi şahsiyetini yitirmiştir. Bu nedenle onun ölümünü takiben grubun yapısında değişiklikler meydana gelir. Bu aşamada, din kurucusunun yakını olarak veya ilk tehlike ve zorluklara karşı davranışları ile ön plana çıkan kimseler görülür. Fakat onlar da belli bir süre sonra ölümleri dini gruptan ayrılınca, grup bağı, dini öğretisi, ayinler, ibadetler ve bu süreçte gelişen birtakım teşkilat unsurlarına dayanmaya başlar.¹¹⁷ Böylece, din müessesesleşmeye başlamakta ve kurucu ya da önderin rolünü öğretisi ve ona ait yorumlar üstlenmektedir.

¹¹¹ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 261–262.

¹¹² Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, İletişim Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1998, s. 327.

¹¹³ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 261–262.

¹¹⁴ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 259.

¹¹⁵ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 261; Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 182–183, 198–199.

¹¹⁶ Joachim Wach, *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. Battal İnandı, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1987, s. 27.

¹¹⁷ Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 52–53; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 262–263.

Dinde müesseseseleşme değişik şekillerde olmaktadır. Bunların ilki, iman esaslarının sağlam bir şekilde ortaya konulmasıyla gerçekleşen müesseseseleşmedir. İkincisi, dini ibadet ve ayinlerin sağlam usûl ve esaslara bağlanmasına ilişkin müesseseseleşmedir. Üçüncüsü ise; dini grupların yapılış itibariyle veya dini açıdan kendilerinden farklı, ayrı nitelikteki toplumsal çevrelerde temel görevleri yanında siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel sahalarda diğer birçok görevlerin yerine getirilmesine yönelik müesseseseleşmedir.¹¹⁸

Dinin ortaya çıkışından kısa bir süre sonra geline bu noktada, teşkilatlanmış olan dine karşı ikaz, itiraz hatta protesto şeklinde birtakım hareketler baş göstermektedir. Bu gelişmeler yeni dini gruplaşmalara neden olmaktadır. Hem yeni bir birliği, bütünleşmeyi hem de ana dini bünyeye göre farklılaşmayı ifade eden bu hareketler bireysel yahut toplumsal olabilmektedir. Dini ikaz, itiraz ve protestoların sonucunda mezhep, ihvan birlikleri, tarikat gibi çeşitli dini gruplaşmalar meydana gelmektedir. Evrensel dinlerin hepsinde yaşanan bu süreç, onların bünyesinde ortaya çıkan alt grupların doğuşu ve gelişmesinde de yaşanmaktadır. Yani onlar da ortaya çıktıkları dönemde bir lider etrafında bir araya gelmekte, ilişkiler lider ile yüz yüze sürdürülmekte, liderin ölümünden sonra da yeni yorumlar ve öğretinin oluşması süreci yaşanmaktadır.¹¹⁹

Ana dini bünyeden ayrılmayı değil, fakat daha derin ve yoğun bir dini hayat sürmeyi amaç edinen tasavvufi hareketler teşkilatlanarak tarikat denilen alt dini grupları oluşturmuştur. Hemen hemen bütün dinlerde mistik cereyanların ve onların sonucunda var olan tarikat gruplarının ana dini topluluktaki birçok gelişmelere karşı, dini daha içten ve daha sıkı bir biçimde yaşamak isteği sebebiyle ikaz, itiraz ve

¹¹⁸ Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 54–56; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 267–268.

¹¹⁹ Bkz. Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 269–285; Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 204–258.

protestolar sonrasında tezahürler olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Bu bağlamda İslam toplumunda ilk züht hareketleri de aynı şekilde başlamış, sonra tasavvuf kimliğini kazanmış ve büyük mutasavvıfların yetişmesini sağlamıştır. Halk katında ise bu gelişme tarikat gruplarının oluşumuna meydan vermiştir.¹²⁰

Tarikat cemaatleri, pratik psikolojiye vakıf ve herkesi kendi ihtiyaç ve kabiliyetlerine göre eğiten bir şeyhin etrafında toplanmış bulunan gruplardır. Zaviye, ribat, hankah, tekke veya dergah denilen mekanlarda oturan şeyh, tarikat cemaatinde merkezi bir konuma sahiptir. Şeyhin çevresinde onunla yakın ilişkilerde bulunan bir halka mevcuttur. Bu halkanın dışında diğer müritlerden oluşan daha geniş bir halka bulunmaktadır ve bu durumlarıyla bir din kurucusunun etrafında bir araya gelen ilk dini cemaatlere benzemektedirler.¹²¹

İslam toplumunda tarikatlar, “silsile” denilen ruhani bir otorite zinciriyle kendilerini Hz. Peygamber’e dayandırsalar da, neredeyse tüm tarikatların bir kurucusunun olduğu bilinmektedir. Tarikatların zamanla birçok kollara ayrılarak günümüze kadar geldiği görülmektedir.

1.4. Karizma

Tarih sahnesinde birçok dinin ortaya çıktığı görülmüştür. Dinin ortaya çıkışında dikkat çekici unsur bir din kurucusunun bulunmasıdır. Kurucuları olması bakımından evrensel dinlere “müesses dinler” adı da verilmektedir. Buna göre sosyolojik anlamda Konfüçyüs, Buda, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed’i birer din kurucusu olarak ifade edebiliriz.¹²²

Din kurucusunun sırf dini olan ilk tecrübesi ilk başta öznel bir gerçekliktir. Ancak önemli ve etkili olan bu tecrübenin nesnelleşmesi ile fertler arası bir

¹²⁰ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 277.

¹²¹ Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 278–279.

¹²² Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 50.

görünümüne bürünmesi ve dini bir cemaat oluşturabilme özelliği potansiyel olarak da olsa mevcuttur. Nitekim sosyolojik bakımdan incelendiğinde din kurucusunun sırf dini olan tecrübelerini çevrelerine açması ve ilk başta etraflarında küçük bir grubun yani “ilk cemaatin” kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu ilk cemaat tamamen din kurucusunun cemaat üyeleri üzerinde doğrudan sırf dini tecrübesinden doğan bir cazibe aracılığıyla meydana getirdiği etki sonucunda var olmuştur.¹²³

İşte dini liderin taraftarları üzerinde kendi şahsiyeti aracılığıyla meydana getirdiği bu etkiyi dile getirmek için Max Weber “karizma” kavramını kullanmaktadır. Yunanca bir kelime olan karizma “bir kimsenin müstesna bir deruni ve manevi cezbe gücüyle mücehhez olması anlamına gelmektedir”. Ancak Weber bu kavramı genel bir anlamda kullanmakta ve bir kimsenin başkaları üzerinde etkili olan her türlü olağanüstü yeteneğini karizma ile ifade etmektedir. Bu anlamda yerine göre bir devlet başkanı, bir siyasi lider ve askeri komutanın karizmatik gücünden bahsedilebilir.¹²⁴

Weber toplumsal grupları geleneksel, yasal ve karizmatik olmak üzere üçe ayırır ve karizmatik grup tabiriyle karizmatik bir cazibeye sahip olan bir lider etrafında toplanmış grupları kasteder. Fakat hemen belirtmek gerekir ki karizma kavramının ilk çıktığı kaynak dindir. Bu anlamda din kurucusunun etrafını saran gönüllülerden oluşan halkanın karizmatik bir grup olduğunu söylemek mümkündür.¹²⁵ Din Sosyolojisinde karizmatik gruplar kavramı bir dini liderin veya kurucusunun etrafında birleşen dini cemaatlere yani sırf dini gruplara tekabül etmektedir.¹²⁶

¹²³ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 259.

¹²⁴ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51.

¹²⁵ Akyüz, *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, ss. 90-91; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 261-262.

¹²⁶ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 262.

Weber'in karizma konusu ile ilgili olarak ortaya koyduğu önemli bir katkı da bu kavramı “şahsi karizma” ve “fonksiyon karizması” olarak ikiye ayırmasıdır. Wach bu iki tip karizma ayırma değinirken, şahsi karizmanın dinin kaynağıyla ilgili olduğunu, ilk dini tecrübeyi yaşayanın şahsıyla ortaya çıktığını ifade eder. Fonksiyon karizmasının ise daha çok dini grupların tarihi süreci içinde sonradan önem kazandığını belirtir. Şahsi karizmada daha çok heyecan unsuru ve müminin toptan itaati görülürken fonksiyon karizmasında daha akli olma, sınırlı ve ölçülü bir itaat görülmektedir.¹²⁷ Buna göre dinin kurucusunun yaşadığı ilk ortaya çıkış ve kuruluş dönemlerinin şahsi karizma ile ifadesi mümkündür. Dinin kuruluş dönemini takip eden ve din kurucusunun vefatı ile inanç esasları, ibadetler, ayin ve törenlerin ve kurucunun hayatta iken veya vefatından sonra oluşan teşkilat esaslarının önem kazandığı dönemde fonksiyon karizmasının etkin olduğu söylenebilir.¹²⁸

İslam dini ana bünyesi içerisinde alt gruplar halinde teşekkül eden tarikatlara karizma kavramı çerçevesinden baktığımızda din kurucusuna benzer bir şekilde şeyhlerinin olduğu görülür. Şeyhlerde silsile, keramet vb unsurlar onlara manevi açıdan üstünlük ve etkileme gücü temin etmektedir. Ayrıca bu durum onu diğer insanlardan ayırt edici kılmaktadır. Bunlarla birlikte şeyhlerin etrafında din kurucularının ilk cemaatine benzer bir şekilde müritlerden teşekkül eden bir ilk halka mevcuttur. İlk halka şeyhle yakın temas halindedir. Bundan başka şeyhi zaman zaman ziyaret eden, diğer vakitlerde ise kendi iş ve meslekleri ile uğraşan ve çoğunlukla dergahın gelirini temin eden daha geniş bir müritler halkası da bulunmaktadır.¹²⁹

¹²⁷ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 410.

¹²⁸ Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 263-264.

¹²⁹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 279.

1.5. Karizmatik Lider

Tarihe baktığımızda geçmişten günümüze kadar bazı insanların ön plana çıktıklarını görebiliriz. Bu insanlar toplum hayatında küçük gruplarda veyahut büyük bir milletin kaderinde önemli roller oynamışlardır. Onlar aynı zamanda birey ya da grup davranışlarını belli amaçlar doğrultusunda etkileme ve yönlendirme özelliklerine sahip kişiler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. İşte toplumda bu tür özelliklere sahip kişiler lider olarak nitelendirilmektedir.¹³⁰

Hangi alanda olursa olsun liderler insanlara ait ihtiyaç, beklenti, duygu ve inançlar konusunda hassasiyet göstermek durumundadırlar. Ayrıca onların dünyadaki değişimlere ayak uydurmada ve ortaya çıkan sorunları çözmede topluma yol gösterici olmaları da icap etmektedir.¹³¹ Bu anlamda toplumda siyaset, ordu, hukuk, din vs. pek çok alanda liderler görmek mümkündür.

Liderlik konusunda özellikle de dini liderlik alanında Max Weber literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Weber bu konuda otorite tiplerini geleneksel, yasal ve karizmatik olarak üçe ayırmıştır.¹³² Geleneksel otorite, kişiseldir ve geçmişten intikal ederek sürer. Burada otoriteye adet olduğu için itaat edilir. Yasal otoritede ise otoritenin kaynağı hukuki kurallardır. Weber'in belirttiği bir diğer otorite tipi de karizmatik otoritedir. Bu otorite tipinde itaatın kaynağı takipçileri tarafından olağanüstü yeteneklere sahip olduğu kabul edilen şahsın kişisel özellikleridir.¹³³

¹³⁰ İhsan Çapcıoğlu, M. Cem Şahin, Emine Gümüşçü, “Karizmatik Otoriteden Yeni Liderlik Vizyonuna: Günümüz Liderlik Yaklaşımları”, BİDDER Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, 2010, s. 28.

¹³¹ Çapcıoğlu, Şahin, Gümüşçü, “Karizmatik Otoriteden Yeni Liderlik Vizyonuna: Günümüz Liderlik Yaklaşımları”, s. 28.

¹³² İhsan Çapcıoğlu, M. Cem Şahin, Nuran Erdoğan, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 14, S. 2, Ağustos 2010, s. 55.

¹³³ Ruth A. Wallace, Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Leyla Elburuz, M. Rami Ayas, Punto Yay., İzmir, 2004, s. 87; Niyazi Akyüz, “Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması”, A.Ü.İ.F.D., C. 41, A.Ü. Basımevi. Ankara, 2000, s. 284.

Karizmatik otorite ya da liderlik kavramı bizi din kurucuları, peygamberler, rahipler vs. tüm dini liderlerin niteliği olarak görüldüğü için ilgilendirmektedir. Weber'e göre bu liderler psikolojik, fiziksel, ekonomik, ahlaki açıdan olduğu gibi dini açıdan da buhran dönemlerinin tabii önderleridirler. İnsanlar onların bedence ve ruhça herkesin sahip olamayacağı olağanüstü kabiliyetlerle donatıldığına inanırlar.¹³⁴

İlkel kabilelerin kabile başkanları, krallar ve gelişmiş topluluklardaki dini liderler, topluluk veya halk tarafından onlarda mevcut olduğuna inanılan güç ve kabiliyet aracılığıyla yani karizma ile dini otoriteyi kullanırlar. “Çoğunlukla dini tecrübe ile ilgili otorite, bir hazırlanmaya veya mesleki formasyona değil, kişisel bir karizmaya (lütü ilahinin vergisine) bağlıdır.” Bu tür karizmaya sahip olduğu kabul edilen kişi, kendisi ile ilişki halinde olduğu ruh veya tanrının ağzı olarak görülür. Bu noktada “karizmatik peygamberlik” ile “kişisel anormallik” çoğu zaman kesişirler. Ayrıca manevi, zihni, ahlaki büyük kabiliyetler, dini liderin takipçileri tarafından saygı ve yücelik gösterilmesine katkı sağlayabilirler.¹³⁵

Weber'in ifade ettiğine göre, karizmatik otorite bir bilgi veya beceri ile ilgili değildir. Karizmatik otoritede otoritenin kaynağı liderin şahsi olarak sahip olduğu saygınlık ve çekiciliktir. Liderin yönetimi altında bulunanlar da lidere kişisel bağlılık duygusu ile bağlıdırlar. Karizmatik otoriteyi hiçbir şey sınırlandırmaz ve onun iradesi yasadır. O kural ve gelenek tanımayan bir otoritedir, ekonomik temellere de dayanmamaktadır. Ayrıca karizmatik lider asla reaksiyoner ve tutucu değildir. “O geçmiş i yadsır ve yeni bir ‘takdiri ilahi’ için çağrıda bulunur.”¹³⁶

Karizmatik lider yoktan var edilen bir kimse, arabulucu, kurtarıcı gibi değişik şekillerde ortaya çıkabilir. Böylece, mucizeler ve hayal oyunları ile meşruluk

¹³⁴ Çapcıoğlu, Şahin, Erdoğan, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, s. 59.

¹³⁵ Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 406-407.

¹³⁶ Çapcıoğlu, Şahin, Erdoğan, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, s. 62.

kazandırılan tarihi bir kişilik kurtarıcı seviyesine yükseltilebilir.¹³⁷ Karizmatik lider uluhiyet ile birleşir ve bu birleşmeden doğan lütfü ilahiyi çevresine iletir ve yayar. O, uluhiyetle birleştiği için takipçileri tarafından ermiş kişi yahut hayırlı bir şefaatçi olarak görülür. Tanrıların isteklerini tebliğ eden lider, takipçilerinin duygu ve düşüncelerini de tanrılara iletmekle de görevlidir. Ondandır beklenen davranış birey ve toplulukların gereksinimlerini, isteklerini ve sıkıntılarını ilahlar katına sunmasıdır.¹³⁸

Karizmatik lider belli psikolojik işlevleri yerine getirir. Takipçilerine güven ve teselli duygusu, bir aitlik hissi verir. Bu bakımdan karizmatik ilişki lider ile taraftarlar arasında doyumu sağlayan çift yönlü bir ilişkidir. Karizmatik lider hakim düzene karşı kitleleri hareket etmeye yöneltici bir nitelik taşır. Bu süreçte lider, kitlelerin kutsal sembollerini benimser. Ayrıca kültürel kahramanlarını överek onların duygu ve düşünceleri ile özdeşleşir. Bununla birlikte karizmatik lider, taraftarları arasında fert ve gruplara aracılık etmek yahut onları bütünleştirmek, mevcut hakikat ile taraftarların istekleri arasındaki ve halihazırdaki memnuniyetsizlik veren durumlar ile geleceğin daha iyi görünümüleri arasındaki farkları gidermek gibi faaliyetlerle de karizmatik liderlik rolünü gerçekleştirir.¹³⁹

2. Araştırmanın Konusu İle Dolaylı Olarak İlgili Olan Kavramlar

2.1. Atatürkçülük

Her ülkenin tarihinde önemli rol oynamış şahsiyetleri vardır. Birçok devlet kurmuş olan Türklerin tarihinde de önemli roller üstlenmiş pek çok şahsiyetler görmek mümkündür. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra doğan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna baktığımızda Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük bir yere sahip olduğu su

¹³⁷ Çapcıoğlu, Şahin, Erdoğan, "Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik", s. 66.

¹³⁸ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 412.

¹³⁹ Çapcıoğlu, Şahin, Erdoğan, "Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik", ss. 65-66.

götürmez bir gerçektir. O askeri, siyasi, ekonomik ve fikri açılardan birçok görev ifa etmiştir. Osmanlı Devleti’nden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti için ortaya koyduğu sistem ile bu yeni ülkenin tüm kurumları üzerinde tepeden tırnağa etkili olmuştur.

Atatürk’ün, Kurtuluş Savaşı’yla birlikte başlayıp Cumhuriyet döneminde geliştirilen ve Türk ulusal siyasal sistemini güçlendirip pekiştiren bu ideolojisine Atatürkçülük adı verilmektedir.¹⁴⁰ Daha geniş bir ifade ile

Türk Milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılması amacı ile temel esasları yine Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun temel müesseselerine ilişkin gerçekçi fıkirlere ve ilkelere Atatürkçülük denir.¹⁴¹

Yukarıdaki geniş tanımda da yer aldığı gibi Atatürkçülüğün dayandığı bazı ilke ve esaslar vardır. Bunlar cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık olmak üzere altı tanedir.

2.2. Cumhuriyet

Cumhuriyet, halk anlamına gelen “cumhur” kökünden türemiş olup Arapça’dan dilimize geçmiş bir sözcüktür.¹⁴² Basit olarak halkın kendi kendini yönetmesi şeklinde ifade edilen cumhuriyet, millet egemenliğine dayanan ve milletin

¹⁴⁰ Suna Kili, *Atatürk Devrimi-Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 8. Baskı, İstanbul, 2003, s. 241.

¹⁴¹ *Atatürkçülük II: Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, MEB Yay., İstanbul, 1997, s. 13.

¹⁴² Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski, “Cumhur” Mad., Güncel Türkçe Sözlük Bölümü, Türk Dil Kurumu.

bunu belli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir.¹⁴³ Dünyada birçok ülkede olduğu gibi ülkemizin de yönetim şekli cumhuriyettir. Bilindiği üzere cumhuriyet ülkemizde 29 Ekim 1923'te kabul edilmiştir. Ancak bu yönetim şekli, kabulüne kadar ve sonrasında bazı aşamalardan geçmiştir.

İşgalci güçlerin Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a girmesi ile Sultan Vahdettin Mustafa Kemal'e yetki vererek onu Anadolu'ya göndermiştir. Osmanlı idaresinin düşman baskısı altına girmesini Mustafa Kemal Osmanlı Devleti'nin yedi yüz yıllık ömrünün sonu olarak yorumlamıştır. O Anadolu'da dağınık halde bulunan milli mücadeleyi teşkilatlandırmış ve tek çatı altında birleştirmiştir. Sonra 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi kurulmuştur. Bu meclis 20 Ocak 1921'de kabul edilen Anayasa'nın birinci maddesinde "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" demektedir.¹⁴⁴ Böylece ilk defa Anayasa'da cumhuriyetin ana niteliği olan milli egemenlik kavramı zikredilmiş olmaktadır.

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması cumhuriyete giden yolda önemli bir adımdır. Birinci maddesi ile saltanatın kaldırılmasını onaylayan kararın diğer maddesine göre hilafetin Osmanlı hanedanına ait olduğu kabul ediliyor ancak, halifenin Türk devletine bağlı ve Meclis'in seçimiyle belirleneceği de ifade ediliyordu. Bu gelişmeler yaşanırken padişah Vahdettin'in 17 Kasım 1922'de Malta'ya kaçtığı haberinin alınması ile Meclis Vahdettin'i tahtan indirdiğini, kardeşi Abdülmecid'i halife seçtiğini ilan etmiştir.¹⁴⁵

¹⁴³ Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski, "Cumhuriyet" Mad., Güncel Türkçe Sözlük Bölümü, Türk Dil Kurumu.

¹⁴⁴ Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, ss. 193-194.

¹⁴⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yay., 5. Baskı, Ankara, 2011, ss. 348-349.

Bundan sonra devam eden sürece baktığımızda, 6 Aralık 1922’de Mustafa Kemal’in Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini Halk Fırkası adı ile partiye dönüşümünü sağladığı görülmektedir. Yine o 8 Nisan 1923’te halka dayalı egemenlik, temsili hükümet, saltanatın kaldırılması, mali ve idari alanlarda reformlardan bahseden dokuz maddelik bir bildirge yayınlamıştır.¹⁴⁶ 1923 yılı Haziran ayında ise gerçek anlamda ilk genel seçimler yapılmıştır.¹⁴⁷ Bütün bu olup biten gelişmelerle birlikte Mustafa Kemal köklü bir değişimin hazırlığını yapmaktadır. Çünkü saltanat kaldırılmıştır ama halifelik ayrı bir yapı olarak devam etmektedir. Meclis’te ve başka yerlerdeki pek çok kimse halifeyi bir devlet başkanı, hükümdar ve özellikle de dinin savunucusu olarak görmektedir.¹⁴⁸ Mustafa Kemal bu ortam içerisinde 28 Ekim 1923 gecesi yakın arkadaşlarına ertesi gün cumhuriyeti ilan edeceğini bildirmiştir.¹⁴⁹

29 Ekim 1923’te cumhuriyet ilan edilmiştir. 3 Mart 1924’te hilafet kaldırılmış ve 1928 yılında ise laikliğin Anayasa’da yer alması ile cumhuriyet çağdaş özelliğe kavuşmuştur.¹⁵⁰

2.3. Laiklik

Laik kelimesi dilimize Fransızcadan geçmiştir. Fransız dilindeki bu kelime Yunanca “laikos” sözcüğünden alınmıştır ve din adamı özelliği taşımayan, din işleriyle uğraşmayan, halktan kimse anlamına gelir. Nitekim Eski Yunan’da din adamı olmayan tüm insanlar “laikos” olarak ifade edilirdi.¹⁵¹

¹⁴⁶ Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s. 349.

¹⁴⁷ Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s. 350.

¹⁴⁸ Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s. 351; Kili, *Atatürk Devrimi*, s. 258.

¹⁴⁹ Ateş, *Türk Devrim Tarihi*, s. 196; Kili, *Atatürk Devrimi*, s. 258.

¹⁵⁰ Kili, *Atatürk Devrimi*, ss. 255-256.

¹⁵¹ Mehmet Taplamacıoğlu, “Layiklik İlkesi ve Türkiye’deki Durum”, A.Ü.İ.F.D., C. 11, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1963, s. 35.

Laiklik yabancı bir dile ait kelime olduğu için bazı düşünürlerimiz bu kelimeyi tercüme çabası içine girmişlerdir. Bu girişimcilerden biri de Ziya Gökalp'tir. O laiklik için dindışı anlamına gelen “ladini” kelimesini kullanmıştır. Bernard Lewis'e göre laikliğin böyle tercüme edilmesi bir talihsizliktir. Çünkü böyle bir çeviri faaliyeti ile laiklik ve dinsizlik birbirine karıştırılmış, Müslüman din adamlarında laikliğe karşı olumsuz havanın oluşmasında büyük rol oynamıştır.¹⁵²

Kelime köken olarak başka bir dile ait olduğu gibi ortaya çıktığı kültürel ortamın da Türk toplumunun kültüründen farklı olması laiklikle ilgili sorunların doğmasında etkili olmuştur. Batı kültüründe Hristiyanlıkta neyin ruhani ve neyin dünyevi alan ile ilgili olduğu bellidir. Ancak İslam'da durum böyle değildir. İslam siyaset, hukuk, eğitim ve halk gelenekleri ile iç içedir, Hristiyanlıktaki gibi ayırım mümkün değildir. Birçok Müslüman da eylemlerinden bazılarının hangi alana ait olduğunu bilemeyebilir.¹⁵³

Yukarıda ifade edilen bilgilerle birlikte genel olarak laiklik “devlet işleri ile din işlerinin birbirinden ayrılması, devletin siyasi, ekonomik ve hukuki düzeninde dini inançlar yerine aklın egemen olması” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁵⁴ Ancak laiklikte temel ilke din ve dünya işlerinin ayrımı olmakla beraber, bilginlerce ayrı ayrı tanımlar yapılmıştır.¹⁵⁵ Türkiye'deki laikliğin ne olduğu konusunda sağlıklı bilgilere ulaşmak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün laiklik hakkındaki ifadelerine başvurmakla mümkündür. Onun tanım ve açıklamalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

¹⁵² Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 543.

¹⁵³ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., 16. Baskı, İstanbul, 2011, s. 537; Ali fuad Başgil, *Din ve Laiklik*, Yağmur Yay., 11. Baskı, İstanbul, 2012, s. 152.

¹⁵⁴ Ünver Günay, Harun Güngör, A.Vehbi Ecer, *Laiklik, Din ve Türkiye*, Adım Yay. , Ankara, 1997, s. 8.

¹⁵⁵ Bkz. İhsan Toker, *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*, Eskiyei Yay., Ankara, 2009, ss. 61-79.

Din, bir vicdan meselesidir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve tefekküre muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleri ile karıştırmamağa çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkar hareketlerden sakınıyoruz...

Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.

...Laiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, hakiki dindarlığın gelişmesi imkanını temin etmiştir. Laikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler; terakkinin ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış şark kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz.¹⁵⁶

Atatürk'ün bu açıklamalarına göre laiklik, din ve devlet işlerinin ayrılmasıdır ama dinsizlik değildir. Aksine laiklik din, ibadet, vicdan özgürlüğüdür ve dine saygılıdır. Aslında sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele etmektedir, hakiki dindarlığın da koruyucusudur.

2.4. Demokrasi

Demokrasi, Yunanca halk anlamındaki “demos” ile kuvvet, otorite, hükümet anlamındaki “kratos” kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir.¹⁵⁷ Yabancı bir kelime olan demokrasi kelimesini Türkçede “halk iktidarı” olarak ifade etmek mümkündür. Ancak, günümüz toplumlarında çok farklı anlamlar kazanması ve birbirinden farklı uygulamaları nitelemeye kullanılan bir kavram halini almasından dolayı demokrasinin genel bir tanımını vermek zordur.¹⁵⁸

¹⁵⁶ *Atatürkçülük I: Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, MEB Yay. İstanbul, 1997, s. 110.

¹⁵⁷ Ali Fuad Başgil, *Demokrasi Yolunda*, Yağmur Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2009, s. 23.

¹⁵⁸ Şafak Ural, “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, A.Ü.İ.F.D., C. 40, Ankara, 1999, s. 451.

Tarihi bakımdan Batı tipi demokrasinin ilk basit örnekleri Ortaçağ'a kadar uzanmaktadır. Aydınlanma dönemi, Fransız İhtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı başta olmak üzere bazı olayların sonuçları da demokrasi kavramının gelişmesinde önemli rol oynamış, tarihi bir arka plan oluşturmuştur. Günümüzdeki anlamda demokrasinin uygulanması ise yirminci yüzyılın başlarına rastlamaktadır.¹⁵⁹

Batı ülkelerinden aldığımız bu siyasal sistemin bazı özellikleri vardır. İlk olarak temsil sistemi üzerine kurulu seçimle iş başına getirilen bir parlamentosu¹⁶⁰ vardır. Demokrasi yasama, yargı, yürütme yetkilerinin ayrılmasına yani kuvvetler ayrılığına dayanır. Demokrasi sisteminde devlet, insanların kendi kendilerini yönetmek için kurumları insanlar tarafından kurulmuş beşeri amaçlara ulaşmayı sağlayan bir araçtır. Bütün insanlar vazgeçilmez belli haklara sahiptir. Hakların olduğu yerde sorumlulukların olması kaçınılmazdır. Demokrasi bireysel özgürlüğü korur ve geliştirir. Demokrasilerde insanlar kanun önünde, siyasi haklar bakımından ve eğitimde fırsat eşitliği gibi kamu hizmetlerinden yararlanmada eşit sayılırlar. Demokrasi insan aklına inancı esas alır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Ural, “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, s. 451.

¹⁶⁰ Ural, “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, s. 451.

¹⁶¹ Mahmut Tezcan, “Cumhuriyetin 60.Yılında Demokrasimiz, Eğitimimiz”, A.Ü.E.B.F.D., C. 16, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay., S. 2, Ankara, 1983, ss. 125-126.

II. BÖLÜM: ŞEYHİN KARİZMATİK KİŞİLİĞİ VE TARİKATTAKİ İLİŞKİLER

1. Hacı Galip Hasan Kuşçuoğlu'nun Hayatı

1.1. Doğumundan Hacı Mustafa Yardımedici'ye İntisap Edene Kadar Olan Dönem

Hacı Galip Hasan Kuşçuoğlu 1919 (H. 1337) yılında¹⁶² Çorum Üçtutlar Mahallesi Osmancık Caddesi 70 no'lu evde dünyaya gelmiştir.¹⁶³ Babası H. Hasan Kuşçuoğlu'dur. Kendisinden başka iki kardeşi daha vardır. Kardeşlerinden biri vefat etmiştir.

Galip Kuşçuoğlu kendisinin nesep olarak, Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olan astronomi bilgini Ali Kuşçu'ya dayandığını, bu sebeple ailesinin Ali Kuşçu'ya nispet edilmesinden dolayı “Kuşçuoğulları” olarak tanındığını beyan etmektedir.¹⁶⁴

Annesi ve babasının tarikata bağlı birer “derviş” olması, amcası Hacı Bekir Kuşçuoğlu'nun Nakşi ve Mevlevi şeyhi¹⁶⁵ olması ve yine kayınpederinin yedi tarikattan icazeti olması gibi sebeplerle Galip Kuşçuoğlu kendisinin dindar bir aile içinde tasavvuf ve tarikat kültürünün hakim olduğu bir ortamda yetiştiğini dile getirir.¹⁶⁶ Kuşçuoğlu yaşadığı ortamın da “yaygın İslam bilgisi”¹⁶⁷ yoluyla kendisine tarikat büyüğü kimselerin veciz sözlerini sürekli bir biçimde tekrar etmesiyle

¹⁶² Galip Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, G.K.K.E.V.Yay. , Antalya, 1998, s. 282.

¹⁶³ İsa Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 10.

¹⁶⁴ Sıddık Demir, *Ankara'nın Gönül Erleri*, Ankara, 2000, ss. 73–74.

¹⁶⁵ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 282.

¹⁶⁶ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 140.

¹⁶⁷ Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, İletişim Yay. , İstanbul, 1992, s. 15.

öğrettiğini anlatır. Buna karşın o, bu sözleri askerlik görevini yapıp gelinceye kadar sadece güzel birer söz olarak algıladığını, ancak şeyhine intisap edince bu sözlerin içerdiği mana derinliğinin farkına vardığını ifade eder.¹⁶⁸ Bu açıklamalardan, Kuşçuoğlu'nun tarikat mensubu kimselerden oluşan muhafazakar bir çevrede yetiştiği anlaşılmaktadır.

Kuşçuoğlu, kendisinin belirttiğine göre; çocukluk ve yetişme dönemi Çorum'da ve Samsun'da geçmiştir.¹⁶⁹ Ortaokul yıllarındayken, henüz Çorum'da elektrik kullanılmadığı bir zamanda löklaşe (kuru) pillerden gece lambası yaparak kullanması¹⁷⁰ onun ileriki yaşamında yeniliklere ve teknolojiye açık oluşunun göstergesi olarak değerlendirilebilir. 1935 yılında öğrenimini ortaokul ikinci sınıfa başlamadan bırakmıştır. Sonra babasının yanında Çorum Paşa Hamamı işletmesinin kasasında çalışmıştır. Ancak bu iş onu pasif bir yaşantıya soktuğu için sıkıcı gelmiştir.¹⁷¹ Halbuki o 1.82 cm. boyu ile voleybolda smaççı, Çorumsport'da sağ açık oynayan futbolcu olması gibi özellikleriyle hareketli bir yapıya sahiptir.¹⁷² Onun isteği kendi yapısına uygun bir meslek sahibi olmaktır. Bu yüzden ailesini şaşırtan bir karar alır ve marangozluğa çırak olarak başlar. Üç sene sonra ise usta olmuştur. 1938 yılında eski Ankara Caddesine marangoz atölyesini açmıştır.¹⁷³

Kitaplarında geçtiği şekliyle, 1939 yılında askere gitmeden önce, yedi tarikattan icazet sahibi Çorumlu Hacı Mustafa Anaç Efendinin tek çocuğu olan

¹⁶⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 197 vd.

¹⁶⁹ Galip Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden Hikmet-i İlahi Olan Asra Uyumlu Rahmet Damlaları*, G.K.K.E.V.Yay., Antalya, 2001., s. 44.

¹⁷⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 282.

¹⁷¹ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 44.

¹⁷² Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 113

¹⁷³ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 48.

Fatma Hanım'la evlenmiştir.¹⁷⁴ Bu evlilikten yedi kız ve bir de erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.¹⁷⁵ 1941–1945 yılları arasında ise askerlik görevini yapmıştır.¹⁷⁶

Kuşçuoğlu askerlik sonrasında Çorum'a gelir ancak bu sırada annesi hastalanmıştır. Babası annesinin hastalığı ile ilgilenirken babasına ait olan hamam işletmesinde kısa bir süre çalışmıştır. Kuşçuoğlu'nun askerlik dönüşünden on beş gün sonra annesi vefat etmiştir. Annesinin vefatından sonra kalan miras ablalarının ısrarıyla medeni kanuna göre taksim edilir. Kendisine düşen hisse ile işini genişletir. Mobilyacılık, hırdavatçılık ve kerestecilik işleriyle meşgul olur. Bu sırada, babasının halasının oğlu Ali Kamitoğlu bir ihale işine girmiş, Kuşçuoğlu da babası ve Ali Kamitoğlu'unun ısrarıyla bu ihale işine dahil edilmiştir. Alınan ihale işinden dolayı Kuşçuoğlu maddi bakımdan zarara uğrar, işin sonunda atölyesini satar, borçsuz ama aynı zamanda parasız bir duruma düşer. Bu durumda iken Çankırı'ya amcası Hacı Bekir'in oğlu Bedri Kuşçuoğlu'nun yanına gider. Bedri Kuşçuoğlu Garanti Bankası'nın Devlet Demir Yolları lojmanları ve istasyonları yapımında taşerondur. Bu sebeple önce burada işçi olarak çalışmaya başlar, kısa süre sonra da ustabaşı olur. Ancak bir süre sonra Garanti Bankası ile Devlet Demir Yolları arasında anlaşmazlık çıkar ve söz konusu iş sonlanır. İşin sonlanmasıyla Kuşçuoğlu Çankırı'da kendi işini kurar ve iyi bir kazanç sağlamaya başlar. Kuşçuoğlu'nun belirttiğine göre burada kazancının iyi olmasına rağmen bir el onu ileriki yaşamında verilecek olan manevi vazifesi dolayısıyla Ankara'ya doğru sevk etmektedir.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 127.

¹⁷⁵ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, s. 10.

¹⁷⁶ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 48.

¹⁷⁷ Galip Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, G.K.K.E.V. Yay., Antalya, 2003, ss. 112-119.

1948 yılında Çankırı'dan Ankara'ya gelmiştir.¹⁷⁸ Ankara'da başlangıçta tezgahını Samanpazarı'ndaki Eski Adliyenin karşısında açmış, sonra ise Sitelere kurmuştur. Kuşçuoğlu gerek mesleğinde gerekse insanlarla olan ilişkilerinde göstermiş olduğu titizliğinden dolayı çevresinin güvenini ve takdirini kazandığını, böylece işlerindeki bu tutumundan dolayı devletin ve diğer resmi kurumların taleplerini karşılayanlar arasında olduğunu belirtmektedir.¹⁷⁹ Hatta Kuşçuoğlu o derece meşhur olmuştur ki bazı büyük ve önemli işler için Kuşçuoğlu'nun kendi ifadesiyle halk arasında “senin bu işini ancak Galip Usta yapar” denilecek seviyeye ulaşmıştır.

1.2. Hacı Mustafa Yardımedici'ye İntisabı

Galip Kuşçuoğlu, ifade ettiğine göre, 1949 yılında ibadet ve itaatine özen göstermesine rağmen kendisini manen bir boşluk içinde görmektedir. Etrafında birçok maneviyat sahibi mürşit vardır, ama o bu konuda kimseye başvurmaz, Allah'ın yardımını bekler. Allah'ın kendisi için özel bir şekilde bir mürşit göndereceği inancı içinde hasıl olur. 1949 yılı içinde bir gece “yeter artık, dayanamıyorum, mizacıma uygun evliyanı yarın bekliyorum. Yarın göndermezsen emanetini al” şeklinde dua ve yakarıшта bulunur. Ertesi gün Kuşçuoğlu'nun iş yerine Kadiri ve Rufai şeyhliği olan Kahramanmaraşlı Hacı Mustafa Yardımedici Efendi elinde Kuran-ı Kerim ile gelir ve ilk dersini verir. Böylece Galip Kuşçuoğlu, Ali Sezai Kurtaran'ın halifesi Hacı Mustafa Yardımedici'ye intisap etmiştir.¹⁸⁰ Kuşçuoğlu'nun belirttiğine göre normal şartlarda bir tarikata intisap ederken biat ettirilmekte ve kesin söz alınmaktadır. Ancak onun için böyle bir şey söz konusu olmamıştır. Çünkü onun intisap ve ikrarı manen tamamlanmış, geriye yalnızca şeyhi

¹⁷⁸ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, s. 10.

¹⁷⁹ Demir, *Ankara'nın Gönül Erleri*, s. 74.

¹⁸⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 133–138.

Yardımedici'nin, vazifeleri (günlük zikirleri) yazdırması işi kalmıştır. Kuşçuoğlu'nun günlük zikirlerde ilerlemesi normale göre çok hızlı olur ve altı ay sonrasında zikir için postu üstünde geçirdiği süre üç saate kadar çıkar. Yardımedici bu durumun kendi dışında bir belirlemeyle olduğunu, Kuşçuoğlu için bildirilen esma seviyesine kendisinin bir ömür boyu ancak ulaşabildiğini ifade ettikten sonra aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“ — Efendim, zatını Rabbinden istedim... zatı alinizi gönderdi...

— ... Kahramanmaraş'tan beni de senin için gönderdiler...”¹⁸¹

1.3. Şeyh Oluşu

Kuşçuoğlu, şeyhi Hacı Mustafa Yardımedici'ye intisap ettikten sonra onunla birlikte pek çok seyahatler yaparak bir arada olduklarını anlatmaktadır.¹⁸² Bunun yanı sıra çarşı, pazar, hac vs hayatın akışı içinde sürekli birlikte olmuşlardır.¹⁸³ Kuşçuoğlu bu birliktelikler içinde “hikmeti kayısı” olayını en çok etkilendiği olaylardan biri olarak sürekli anlatmaktadır. Ayrıca, şeyhi Yardımedici günün belli saatlerinde atölyesine gelmiştir.¹⁸⁴ Bu süreç böylece yaklaşık altı yıl kadar devam etmiştir. Şeyhi bu zaman diliminde tasavvufu Kuşçuoğlu'na bizzat öğretmiştir. Ayrıca Kuşçuoğlu, Rufai şeyhliği olan Çorumlu Hacı Bekir Baba, Hacı Ali Efendi, kayınpederi Hacı Mustafa Anaç Efendi, Nakşibendi şeyhliği olan Hacı Sami Efendi, Kahramanmaraşlı Sofu Ökkeş Efendi, Mevlevi şeyhliği olan Konyalı Mithat Baba gibi tarikat mensubu kimselerin terbiyesinde yetiştiğini ifade etmektedir. Kuşçuoğlu adı geçen şeyhlerden edindiği terbiye ve eğitim dışında kendisinin din ve tasavvuf alanında birçok kitap okuduğunu da belirtmektedir.

¹⁸¹ Kuşçuoğlu, *Metafizik 2*, ss. 151-152.

¹⁸² Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 62-63.

¹⁸³ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, ss. 286-293.

¹⁸⁴ Galip Efendi'nin Sohbetleri, 119 no'lu kaset; Kuşçuoğlu, *Metafizik 2*, ss. 151-152.

Din ve tasavvuf alanında yetişmesini belirttiğimiz şekilde anlatan Galip Kuşçuoğlu şeyh oluşunu ise şöyle dile getirmektedir. 1956 yılında bir Berat Gecesi'nde Peygamberimiz (sav), Hulefa-i Raşidin, sahabilerden birçok kimse ve manevi bir topluluk hazır bulunduğu halde “hal” ile imtihana tabi tutulur, Peygamberimiz, Hz. Ebu Bekir’e “Yaz! Şeyh Sadi diye” emrini verir. O da masa üzerinde açık duran büyük bir deftere yazar. Kuşçuoğlu içinden Şeyh Sadi Şirazi'nin yıllar önce yaşamış olduğunu geçirirken Peygamberimiz bu sefer “İkinci Şeyh Sadi Şirazi yaz!” emrini verir.¹⁸⁵ Kuşçuoğlu belirttiğine göre manevi olarak yapılan bu imtihanı geçmiştir, ama bunu kimseye söylemez.¹⁸⁶ Yaklaşık bir ay sonra şeyhi Yardımedici, kayınpederinin de şahitliğinde irşat vazifesini tebliğ eder.¹⁸⁷ Tebliğ sonrasında vaaz, sohbet ve zikirleriyle irşat vazifesine başlamıştır.¹⁸⁸ Galip Kuşçuoğlu Sadi Şirazi¹⁸⁹ ile mizaç, yakarış, güzellikleri görebilme, hoşgörü, çağa uyumluluk gibi yönlerden aralarında benzerlikler bulunduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte Sadi Şirazi'nin rubai ve gazellerinde düşüncelerini, yakarışlarını ve aşkını bulduğu için Sadi Şirazi'den bahsettiğini söylemektedir. Ayrıca kendisine İkinci Şeyh Sadi Şirazi isminin verilmesinin bir tenasüh (ruh göçü) olayı şeklinde yanlış anlaşılmasa gerektiğini ve ilahi dinlerde böyle bir inancın olmadığını belirtmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s.60.

¹⁸⁶ Okan Konuralp, “Ankara'nın Göbeğinde Zikir Töreni”, *Tempo Dergisi*, S. 25–810, 19–25 Haziran 2003, s. 12.

¹⁸⁷ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 60.

¹⁸⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 282.

¹⁸⁹ Sadi Şirazi 13.yy'da yaşamış İranlı bir şairdir. Özellikle *Bostan* ve *Gülistan* adlı eserleri ile tanınmıştır. *Gülistan* adlı eserinin bir Türkçe çevirisinin altmış sekiz sayfalık önsöz bölümünde hayatı ve kişiliği ile ilgili bilgiler verilmektedir. Buna göre Sadi Şirazi çok seyahat etmiş, birçok ülke görmüş hareketli bir yapıya sahiptir. *Bostan* adlı eserinde din ve tasavvuf yönü ağır basan Sadi Şirazi, din, tasavvuf ve hayata dair nasihatler vermiştir. *Gülistan*'da ise şakacı, alim-sufi, faydacı-sosyolog gibi özelliklere sahip bir kimse olarak tanıtılmaktadır. (Detaylı bilgi için bkz. Sadi, “Önsöz”, *Gülistan*, Çev. Hikmet İlaydın, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1949, ss. 1-68.)

¹⁹⁰ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, ss. 253-254.

Vaaz, sohbet ve zikir toplantıları ile tarikat şeyhliğini sürdüren Kuşçuoğlu, 1969 yılında Hüseyin Gazi Ekin Mahallesi tepelerindeki arsaları satın almıştır. Buralara kendi gözetiminde müritleri tarafından evler yapılmıştır. Sonrasında 1974 yılında başlanıp 1979 yılında inşaatı bitirilen büyük bir cami yapılır. Caminin planı Galip Kuşçuoğlu tarafından tasarlanmıştır. İnşa edilen bu camiye Tevhit Camii adı verilmiştir. Camii ileriki yıllarda iki defa genişletilmiştir.¹⁹¹

Kuşçuoğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı camilerde zikir toplantıları için izin işleminin uzun sürmesi ve büyük bir mekana gerçekten gerek duydukları için Tevhit Camii'ni yaptıklarını beyan etmektedir.¹⁹² Tarikatın sohbet ve zikir toplantılarını yürüttüğü Tevhit Camii Diyanet işleri kurumuna bağlı, beş vakit namazın, Cuma ve bayram namazlarının kılındığı halka açık bir camiidir. Türkiye'nin diğer illerinde de tarikatın öncülüyle yapılan aynı isimde, Antalya'da, Gaziantep'te, Şanlıurfa'da, Çorum'da, Bursa'da, İstanbul'da, Tokat'ta vs camiler mevcuttur.

1.4. Galibilik Kolu'nun Doğuşu

Kuşçuoğlu; kitaplarında ve görüşmelerimizde, kendisiyle başlayan Galibilik kolunun doğuşunu şöyle anlatmaktadır. 1956 yılından 1993 yılına kadar Kadiri-Rufai şeyhi olarak kalmıştır. 1993 yılının Ağustos ayında ise “manevi meclis” kararıyla Kadiri-Rufai tarikatından doğan Galibi kolunun sorumluluğu kendisine verilmiştir. Bu manevi mecliste Abdulkadir Geylani, Ahmed er-Rufai, Ahmet Yesevi, Ahmed Kuddusi ve nice dini büyükler bulunduğu halde¹⁹³ Allah tarafından “Şeyh Galip

¹⁹¹ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 10.

¹⁹² Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 141. Müritlerin ifade ettiğine göre izin alma işlemleri 1982 yılından önceki tarihlerde yapılmıştır. 1982'den itibaren ise anayasanın 24. maddesi ile ibadet, dini ayin ve törenler serbest hale gelmiştir. Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Yayına Hazırlayan: Remzi Özmen, Seçkin Yay., Ankara, 2003, ss. 41-42.

¹⁹³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 64.

Kuşçuoğlu Kadiri-Rufai şeyhi” diye şahitler huzurunda ilan edilmiştir.¹⁹⁴ Kuşçuoğlu, bir sohbetinde Galibilik kolunun sorumluluğunun kendisine verilişinden şöyle bahsetmektedir:

... Galibilik diye biliyorsunuz bir kol verildi. Kadiri-Rufai’yiz biz, ama kol olarak Galibilik verildi. ‘Galibiyiz’ dememiz kafi. Menşei ne diye sorulursa, Kadiri ve Rufai’dan lütfedilen bir kol. Malumunuz, o zamanki vazifeli kişinin ismiyle ifade edilir. Fakirin ismine izafeten öyle ihsan edildi...¹⁹⁵

Kuşçuoğlu ve müritlerin beyanlarına göre Mahmut Öncü isimli bir hattat vefatından az bir zaman önce Galibilik kolunun verileceğini “rüyasında verilen manevi bir emirle” iki levhaya Osmanlıca olarak yazmıştır. Üyelerin de belirttiğine göre bu olay Kuşçuoğlu’na Galibilik kolunun verilmesinden üç yıl önce gerçekleşmiştir. İlgili levhalar Mahmut Öncü’nün çocukları veya yardımcıları tarafından üç sene sonra Galip Kuşçuoğlu’na teslim edilmiştir. Levhalardaki yazılar şöyledir:

Ya Hazret-i şeyh Hasan Galibi(k.s) Kutbu-l Arifin Gavsı-l Vasılın, El-Müctehidin, Aşk-ı İlahi, Haydar-ı Kerrar, Es-Seyyid, Eş-Şeyh, Es-Sultan, Hadimül-Fukara, Mutasavvıf, Hasan Galip Kuşçuoğlu. Bu dergahta ders alanlara bundan böyle Galibi denilecektir ve şeyhi sultanı Hz. Galibi’dir. Bu talebelerin ve bu dergahın şeyhi sultanı Hasan Galibi Kuşçuoğlu’dur. 1993¹⁹⁶

¹⁹⁴ Konuralp, “Ankara’nın Göbeğinde Zikir Töreni”, s. 13.

¹⁹⁵ Galip Efendi’nin Sohbetleri, 106 no’lu kaset.

¹⁹⁶ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 288.

Ya Hz. Ahmet er-Rufai, Ya Hz. Abdulkadir Geylani(k.s) Kutb-ul Arifin, Gavs-ul Vasilin, el-Müctehidin, el-Müchidin, Aşk-ı İlahi, Haydar-ı Kerrar, Es-Seyyid, Eş-Şeyh, Es-Sultan, Hadimül-Fukara, el-Mutasavvıf, Galip es-Seyyid, Hassan Kuşçuoğlu, eski dervişlere de Kadiri Rufai Galibi denilecektir. Bu dergahların şeyhi Sultanı ise, Hz. Galibi Hasan Kuşçuoğlu'dur.(k.s). dergahlarda ders alan dervişler de bundan böyle Ahmet Rufai ve Abdulkadir Geylani Hazretlerinden tebliği ile Galibi olmuşlardır.(k.s)¹⁹⁷

Son olarak, Galibilik'in kurucusu Galip Kuşçuoğlu şu an hayatta olup doksan üç yaşındadır ve tarikatın şeyhliğine devam etmektedir. 2011 yılına kadar olan süreçte yaz aylarında Ankara'da, kış aylarında da Antalya'da ikamet etmekte idi. Ancak 2011 yılından itibaren tarikatın merkezi İstanbul olduğundan Kuşçuoğlu çoğunlukla İstanbul'daki dergah yakınında bulunan evinde ikamet etmektedir. Yine yaz aylarında (temmuz ve ağustosta) Ankara'da bulunmaktadır. Ancak yeni değişikliklerle birlikte Antalya'da hangi zaman diliminde ve ne kadar süre ile kalacağı veya kalıp kalmayacağı ise zamanla görülecek bir durumdur.

2. Şeyhin Karizmatik Kişiliği

İslam kaynaklı tarikatların başında, dini literatürde “şeyh” adı verilen dini bir lider bulunmaktadır. Şeyh bağlıları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu tür gruplarda dini liderin etkisini açıklayabilmek için Max Weber, “karizma” kavramını kullanmaktadır.¹⁹⁸ “Karizma”, asıl itibariyle Yunanca bir kelime olup “bir kimsenin müstesna bir deruni kudretle mücehhez olması” anlamına gelmektedir.¹⁹⁹ Karizmanın ve karizmatik kişiliğin çeşitli tipleri vardır, fakat bunların temeli dine

¹⁹⁷ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 289.

¹⁹⁸ Akyüz, *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, s. 90.

¹⁹⁹ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51; Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 261–262.

dayanmaktadır. Karizma terimi Yeni Ahit'in Yunanca yazılmış nüshasından alınmış olup 'lütfü ilahinin vergisi' anlamına gelmektedir."²⁰⁰

Lütfü ilahinin vergisi anlamında karizmanın hukuki bakımdan kurumlaşması ve resmileşmesi söz konusu olamaz. Dolayısıyla, karizmatik otoritenin memurları da yoktur. Ancak, bağlıları, taraftarları, takipçileri ve öğrencileri vardır. O, dini önderin şahsi değeri, kutsal, tarihsel ve örnek karakteri üzerine temellenmiştir. Onda şiddetle yer yoktur. Psikolojik bir hakimiyet ve boyun eğme esastır. Şu halde, karizmatik otorite ve itaatin temelinde psikolojik ve sosyolojik bakımlardan heyecan unsurunun yattığını söyleyebiliriz. Bu açıdan da karizma ve buna bağlı otorite, esasında değişim, çözülme ve yeniden kuruluş dönemlerinin karakteristik bir yansımasıdır. Yapı ve düzen oturmaya, kurumlaşmaya, gelenekleşmeye başlayınca heyecan unsuru da işlevini yitirmeye başlar. Buna bağlı olarak karizmatik otorite de yerini, teşkilat, kurum ve geleneğe bırakır. Dini yapılarda kuruluşu takiben teşkilatlanma ve kurumlaşma dönemlerinden itibaren kendini gösteren ve giderek tam bir gelenekleşmeye dönüşen bu sürece, Max Weber "karizmanın rutinleşmesi" adını vermektedir. Bu bağlamda, İslamiyet'te ilk birkaç yüzyılda ortaya çıkan kurumlaşmayı takiben bir gelenekleşmenin kendini göstermesi, ictihad kapısının kapanarak "taklit dönemi"nin başlaması sözü edilen rutinleşme sürecinin tipik bir örneğini bize sunmaktadır.²⁰¹ Bu rutinleşme sürecinde karizmatik otoritenin temel taşları sayabileceğimiz bazı kavramların İslam Tasavvufu tarihinde gün yüzüne çıktığını görmek mümkündür.

Kendisini Kadiri-Rufai geleneğinden bir tarikat olarak tanımlayan Galibilik'te de şeyhin karizmatik otoritesinin dayanakları kendi söylemi içerisinde

²⁰⁰ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 51; Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 409.

²⁰¹ Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 263–264; Akyüz, *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, s. 97.

zikredilmektedir. Galibilik'te şeyhin otoritesini meşrulaştırmada temel dayanakların *silsile, keramet, batın bilgisi, vesile ve rüya* kavramlarından oluştuğu görülmektedir. Bu çerçevede genel olarak tarikat ve tasavvuf geleneği içinde Galibi tarikatında şeyhin karizmatik kişiliği ele alınacaktır.

2.1. Silsile

Tarikatlar kendilerini dini bir mesnede bağlamak için, tarikat şeyhini Hz. Peygamber'e bağlayan silsile kavramını ileri sürmüşlerdir. İslam Tasavvuf tarihinde her bir tarikatın Peygamber'e kadar uzanan silsilesi vardır, ancak bu konuda farklı görüşler mevcuttur. Süleyman Ateş, bu zincirlerde kesinlik olmadığından söz eder.²⁰² Fazlurrahman, silsile kavramının bir hadisi doğrulamakta hadisçilerin geliştirdiği isnat müessesesinden alınmış olabileceğini belirtir ve silsilenin kesinlikle uydurma olduğunu iddia eder.²⁰³ Titus Burckhardt ise her şeyi yalnızca tarihsel planda arayanların İslam'ın sözlü öğretim yoluyla aktarımı geleneğini göz ardı ettikleri için hiçbir kesintiye uğramadan peygambere ulaşan 'zincir durumundaki sufi büyüklerinin ruhsal silsilesi' üzerinde hataya düştüklerini ifade ederek bu kavramın gerçekliğini savunur.²⁰⁴

Bir tarikat şeyhi olduğunu ifade eden Kuşcuoğlu da bir silsilesinin mevcut olduğunu iddia etmektedir. Ancak onun silsile basamaklarına baktığımızda şeyhi Yardımedici ve şeyhinin şeyhi Kahramanmaraşlı Ali Sezai Kurtaran'dan daha yukarı tırmanan bir tarikat zinciri görülmemektedir. Kendisi bu durumu şöyle izah etmektedir:

²⁰² Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 112.

²⁰³ Fazlurrahman, *İslam*, s. 218.

²⁰⁴ Titus Buckhardt, *İslam Tasavvuf Doktrinine Giriş*, Ribat Yay., Çev. Fahreddin Arslan, İstanbul, 1995, ss. 16-17.

...Bu abdi acize verilen icazetin, silsile-i meratib tanzimi ilahinin üçüncü rahmet basamağıdır... Birinci basamak Hz. Muhammed Mustafa (s.t.a.v.) Efendimiz, ikincisi ise... Efendimiz Ali bin Ebu Talip'ten tabiinin Efendisi el-Hasan el-Basri'den devam eden silsile-i meratiptir. İcazetimdeki silsile-i meratibi olduğu gibi yazarım amma 'sahtekar ve çıkarıcı din istismarcılarına yardımcı olurum korkusu' ile buraya kadar ifşa ediyorum yol büyüklerini...²⁰⁵

Kuşçuoğlu'nun kendi icazeti ve silsilesini ilan ettiği kısım ise şu şekildedir:

... Seyyid Ali Sezai Kurtaran'ın Kadiri, Rufai, Nakşi tarikatının izn-i icazetleri vardır... Çorumlu Hacı Mustafa Anaç Efendi Hazretleri de yedi tarikten izn-i icazet sahibi idi... Çorumlu Mustafa Anaç Efendi, üstadım ve kayınpederimdir. Teberrük olarak, oradan da icazet lütfedildi. Esas olan bey'atım, intisabım Kahramanmaraşlı Hacı Mustafa Yardımedici'ye olup, o dergahın halifesiyim...²⁰⁶

Yukarıda yer alan açıklamalara göre silsile Hz Muhammed, Hz Ali ve Hasan'ül Basri'den başlar ve arada belirtilmeyen kısımdan sonra Ali Sezai Kurtaran, Mustafa Yardımedici ve Hacı Galip Hasan Kuşçuoğlu şeklinde son bulur. Görüştüğümüz müritler de tarikatın silsilesi hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, Kuşçuoğlu'nun şeyhinin şeyhi olan Ali Sezai Efendi'nin, 1891'de Şakir Efendi'den Rufai Şeyhliği icazeti, 1892'de Şeyhi Darendeli Hacı Mehmet Efendi'den Nakşibendi Şeyhliği icazeti, 1893'te Urfalı Şeyh Mustafa Efendi'nin halifesinden Nakşibendi Şeyhliği icazeti, 1896'da Kalalı İmam-ı Zade

²⁰⁵ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, ss. 275–276.

²⁰⁶ Galip Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, G.K.K.E.V Yay., Ankara, 1998, s. 95.

Hacı Osman Efendi'den Kadiri Şeyhliği icazeti ve son olarak da 1898'de Halep Nakibi Mehmet Ebül'hüda Efendi'den Rufai Şeyhliği icazeti olmak üzere beş icazet aldığı bilgisine ulaşılmıştır.²⁰⁷ Bu icazetlerden ikisinin; birincisi 24 yaşındayken Rufai Şeyhi Şakir Efendi'den icazet alarak "Rufai Şeyhliği"nin onandığı, ikincisi, çok yoğun bir şekilde ders aldığı Kalalı İmam-ı Zade Hacı Osman Efendi'den Kadiri silsilenin devamı olarak icazet aldığına vurgulandığını görülmektedir.²⁰⁸ Galibi tarikatının Kadiri ve Rufai gelenekten geldiği iddiasına dikkat edersek yukarıdaki bilgiler bize tarikatın silsilesinin Ali Sezai Kurtaran'dan Peygamber'e doğru nasıl uzandığı, Kadiri ve Rufai kökenlerinin nereye dayandığı hakkında fikir verebilir.

Silsile ile ilgili tarikatlarda görülen başka bir durum da şeyhin Peygamber'e kan bağıyla ulaşmasıdır. Galibilik tarikatı şeyhi olarak Kuşçuoğlu, yazmış olduğu kitapların arka kapağında yer alan kısa özgeçmişinde, soyunun Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olan Ali Kuşçu'ya dayandığını, seyyid ve şerif olduğunu belirtmektedir. Tarikat içinde Kuşçuoğlu'nun seyyid ve şerifliğini destekleyen ikinci bir dayanak noktası ise dervişlerin görmüş olduğu rüyalardır. "Merhameti İlahiden Hikmeti İlahi Olan Asra Uyumlu Rahmet Damlaları" isimli kitapta Kuşçuoğlu'nun seyyid ve şerifliği şöyle tebliğ edilmiştir:

Tahminen 1983. Kalabalık bir yerde Resulullah (sav) Efendimiz konuşmaya başlıyor. Hitab çok tatlı bir ses. Herkes pür dikkat dinliyor. Peygamber Efendimiz bana ismen hitap ediyor: - Evladım Hacı Muhittin Efendi, iyi dinle!

²⁰⁷ Mehmet Davarcıoğlu, *Emir Abdül'celil Zade Ali Sezai (Kurtaran) Efendi'nin Hayatı ve Hizmetleri*, A.Ü.İ.F (Lisans Tezi), Ankara, 2002, ss. 8–11.

²⁰⁸ Davarcıoğlu, *Emir Abdül'celil Zade Ali Sezai (Kurtaran) Efendi'nin Hayatı ve Hizmetleri*, ss. 8–11.

İleride sana lüzum edecek şeyhin, üstadın Hacı Galip Hasan Efendi, hem ana hem baba tarafından evlad-ı Resulullah'tır, dediler...²⁰⁹

Yukarıdaki rüya hakkında aynı sayfada Kuşçuoğlu bunu sıkılarak da olsa bildirilmesi gereken emir olduğu için yazdığını ve vazifesinin “veraset-i Nebi” ve “nedim-i ilahi” olduğuna inanılması gerektiğini belirtmektedir.²¹⁰

Tarikatın silsilesi isim isim Peygamber'e kadar belirtilmemekte, sadece Kuşçuoğlu'nun şeyhi Mustafa Yardımedici ve Yardımedici'nin şeyhi Ali Sezai Kurtaran bildirilmektedir. Bu kapalılığa müritlerin rüyaları (mesela Kuşçuoğlu'nun Seyyid ve Şerifliğini belirten rüya) destek olmaktadır.

Görüştüğümüz müritlere tarikatın silsilesi hakkında bilgilerini sorduğumuzda, peygambere ulaşan bir silsilenin kesinlikle var olduğunu ancak bunu tarikatın şeyhi olarak kabul ettikleri Galip Kuşçuoğlu'nun bildiğini ama kendilerinin Galibilik tarikatının silsilesinin tamamını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

2.2. Keramet

Keramet, tüm İslam ülkelerindeki tarikat cemaatlerinde şeyhin otoritesini meşrulaştırmada önemli bir unsurdur. “Keramet”, salih kimselerin elinde meydana gelen olağanüstü hallere denilmektedir. Eğer, olağanüstü hal Peygamber'den zuhur ederse “mucize” adını alır.²¹¹ Fakat kendisinden olağanüstü hal meydana gelen kişi salih amel sahibi değilse bu duruma “istidraç” denir.²¹²

Keramet mutasavvıflar arasında “hayz-ı rical” olarak kabul edilmiştir. Hayzı rical erkeklerin aybaşı hali anlamına gelmektedir. Sufiler keramet göstermeyi bir

²⁰⁹ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahi...*, s. 88. Rüyaı gören ve anlatan kişi Muhiddin Coşu.

²¹⁰ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahi...*, s. 88. **Veraseti Nebi**: Peygamber mirası anlamına gelmektedir. **Nedimi ilahi**: Allah dostu anlamına gelmektedir.

²¹¹ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 547.

²¹² Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay. , İstanbul, 1995, s. 307.

kadının aybaşı kanı gibi çirkin ve kaçınılması gereken bir durum olarak görmüşlerdir.²¹³ Bunun için tasavvufta keramet göstermek hoş karşılanmaz. Ancak tasavvuf erbabı; zaruret durumunda, inançsızlara gerçek olanı ispat etmek ve müminlerin inançlarını şüpheden kurtarmak için kerametın gösterilebileceğine izin vermişlerdir.²¹⁴

Kuşçuoğlu, kerameti yukarıdaki tanımlamalara yakın bir şekilde ifade etmektedir. Ona göre, “maddede mananın zuhuru” görülüyorsa meydana gelen olay, olayın gerçekleştiği şahsın taşıdığı sıfata göre isimlendirilir. Peygamberden zuhur eden olağanüstü haller “mucize”, evliyaullahtan zuhur eden harikulade haller “keramet”, aynı kerametın değişik zamanlarda ve değişik kimselerde devamının görülmesi “burhan” olarak tanımlanmaktadır. Allah’a inanmayan bazı kimselerde ortaya çıkan olağanüstü haller ise “istidrac” olarak ifade edilmektedir. Bütün bu olağanüstü olayların kaynağı Allah’tır, çünkü Allah bir ayette “Habibim sen atmadın illa ben attım” buyurur ve bu yüzden kendisinde keramet zuhur eden kişinin kerameti şahsına maletmesi ya da zuhuru görülen kerametın inkar edilmesi küfürdür.²¹⁵

Kuşçuoğlu, kerameti “metafizik” olay değerlendirmesiyle ifade etmektedir. Hayatında pek çok metafizik olayın zuhur ettiğini söylemektedir. Yaşamış olduğu metafizik olaylardan çok önemli olarak gördüğü “mührü ilahî” olayını şöyle anlatır:

Peygamber Efendimizin doğum gününde bayram ettiğimiz Mevlit Kandili günü 1999 senesi 24 Haziran’da bilgisayarda yazdıklarımı dosyalamak için printer’a yazdırıyordum. Altmışınca sayfanın başında çift çizik çerçeve içerisinde - çerçeveler alışa geldiğimiz çerçeve cinsinden değil 12,5 cm boyunda, 12 mm

²¹³ Cebecioğlu, “Hayzul Rical” Mad., *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, ss. 338-339.

²¹⁴ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 123-124.

²¹⁵ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, ss. 110-111; *Metafizik*, ss. 25-26, 69-70. Enfal süresi 8/17. ayet D.İ.B. mealinde şöyle geçmektedir: “...Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı...”

eninde, sarı altın yaldızlı zemin üzerine kırmızı ve yeşil noktacıklarla sayfanın kenarında, üstünde de yukarı kenardan sayfa nizamına ve düzenine uymayan, ekranın ve yazıcının dahli olmadan, ekranda dahi görünmeden, bir daha yazmak ve yazdırmamıza imkan olmayan, çeşitli renklerle bezenmiş, bazı yerlerine Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu yazı kufi yazıya benzer, çıplak gözle zor görülen esmalarla ve mühürlerle bezenmiş bir logo belirmişti. İzahından teknolojinin ve akılcı dinin aciz kaldığı olay yüksek tahsil görmüş, mana cilvelerine az çok aşına Mehmet Şen Efendi ve Tarık Küçükkalıpçı Efendilerin de huzurunda zuhur etmiş, Hazret-i Allah onları da şahit kılmıştı. O sayfa üzerine hiçbir cihazın dahli olmadan mührün gökten düşer gibi zuhuru o efendileri de hayretler içerisinde bırakmıştı. Her tarafı kufi yazılarla ve mühürler ile bezenmiş levha üzerine siyah Latince yazı ile akılcı ulemayı şoke edecek Latin yazısı ile bu abd-i acizin kimliğini ve icazetini yazıyor: H. GALİP HASAN KUŞÇUOĞLU KADİRÎ, RUFAÎ, GALİBÎ MEŞAYİHİ, MUTASAVVIF. Aynı mührü kitapta göstermeye çalışacağız. Nedenini araştır. Zevk alacağına, inancını muhafaza çerçevesi ile takviye edeceğine şüphem yok, inşallah. Allah'ın varlığına birliğine inananlar için bu tecelliyat-ı ilahide çok çok ibretler ve hikmetler var. Lütfen, bu hikmet-i ilahiye aşına ol ve yaşa. Şunu iyi bil ki bu, Allah'ın aciz kulu, yaratılışım ve Rabb'ıma olan imanımın icabı Peygamber Efendimizin tebliğ buyurduğu ahkâmın zerresine dahi itirazkar yaratılmadığım gibi, gene Rabbimin rahmet tecellisi, sahtekarlığa, düzenbazlığa, dini istismara hayatımın hiç bir safhasında yer yok. İtimat et. Zarar etmezsin. Amma verilen iradeni iyi kullan. Hazret-i Allah'ın rahmetiyle ihsan eylediği mühr-ü ilahi inanıyorum ki, hem madde ehline, hem de na-ehil tarafından ezile gelen mana ehline hakikati göstermekle ferahlatacaktır. Çünkü bu rahmet-i ilahi yalnız şahsıma münhasır olmayıp bütün insanlığa mahsus rahmettir... Susamış kişinin çeşmenin başında durmakla susuzluğu geçmeyeceği

gibi, “bal, bal” demekle ağzın tatlanmayacağını bil. Benim aczimi değil, Hazret-i Allah’ın büyüklüğünü gör ve bil ki: Yemin ediyorum, abd-i acizin manevi vazifemi belirleyen mührü Hazreti Allah bastı...²¹⁶

Burada yazıcıdan çıkan renkler, şekiller ve harfler Kuran-ı Kerim yazısıyla ilişkilendirilmiş, böyle bir şeyin normalde imkansız olduğu belirtilerek kutsallık ve olağanüstülük anlamı yüklenmiştir. Yazıcıdan çıkan şekil ve yazılar çok önemli görülmektedir. Öneme binaen de kitapların ve yayınlanan diğer materyallerin üzerine işlenmektedir. Allah’ın Kuşçuoğlu vasıtasıyla gerçekleştirdiği bir keramet olarak değerlendirilen “mührü ilahi” olayı Kuşçuoğlu’nun evliya oluşuna ve Allah tarafından vazifelendirildiğine dair bir delil olarak nitelendirilmiştir.

Galip Kuşçuoğlu’nun “Ninalyum”(ithal edilen bir muşamba türü) olarak bahsettiği hadise de keramet olarak değerlendirilmektedir. Sahip olduğu meslekte aldığı bir işten dolayı bu ithal muşambaya ihtiyacı vardır. O tarihlerde ithalat durdurulduğu için bu muşambayı bulmak imkansızdır. Ancak bir güç onu anlaşılmayacak bir şekilde ninalyum muşambası olan bir mefruşat mağazasına sürükler ve yine bir güç tarafından görevlendirilen bir kişi aynı mağazaya muşambayı getirmiştir. Muşambanın uzunluğu ise tam Kuşçuoğlu’nun ihtiyaç duyduğu kadardır. Burada imkansız sayılan bir olayın, kendi isteği dışında bir yönlendirilme sonucunda gerçekleşmesine kutsallık anlamı yüklenmektedir.

Kuşçuoğlu, hayatında metafizik olay olarak değerlendirdiği kerametlerini kendisi ifade etmektedir. Özellikle “mührü ilahi” diye anlattığı olay net bir biçimde karizmasının bir kaynağı olarak vurgulanmakta, keramet kavramı çerçevesinde de kendi karizmasını temellendirirken bu olaydan güç almaktadır.

²¹⁶ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, ss. 160–161.

2.3. Batını İlim

Sufilere göre iki ilim vardır: Belli bir çalışma yoluyla kazanılan akla ve nakle dayanan günlük yaşamı sürdürmede gerekli olan ilimler ki, bunlara zahiri ilim denir. Bir de riyazet ve takva sonucu Allah'ın, kuluna ihsan edeceği vehbi ilim vardır ki buna da batını ilim denir.²¹⁷

Şeyhin kitaplarında ve sohbetlerinde ifade ettiğine göre peygamberlerin ve evliyaların ilmi aynı türdendir, okuma-yazma ile değil, Allah'ın tertip ettiği veraset yoluyla elde edilir.²¹⁸

Kuşçuoğlu'na göre, peygamberlik süreci yeni bir peygamber gelmesi bakımından bitmiştir, ancak, Allah bu süreci vazifeli kullarıyla devam ettirmektedir. Bunun için vazifeli olan kullar aranmalı ve onlara ulaşılmca da tabi olunmalı ilahi rahmeti onlarda arayıp sormalıdır. Yoksa zahiri ilme sahip kimselere kesinlikle ilahi rahmet konusunda danışılmamalıdır. Onlara danışmak, “kuyumcunun yapacağı süsleme işini demirciye götürmek gibidir”.²¹⁹

Kuşçuoğlu'na göre, Kur'an'da batını ilim “ilmi ledün” olarak geçmektedir. İlmi ledün Hızır (as) ile Hz. Musa (as)'ın yolculuklarını anlatan olayda görülmektedir. Örneğin burada geçen bir olayda Hızır (as) çok küçük bir çocuğu öldürmüştür. Kuşçuoğlu, Hızır (as)'ın Allah'ın emri ve bilgisi dahilinde hareket ettiğini, Hz. Musa (as)'ın ise o an zahiren ve akıl ile olayı değerlendirdiği için bu durumu hoş karşılamadığını ifade eder. Hızır (as) sonra olayın iç yüzünü Musa (as)'a açıklar. Buna göre o çocuk çok dindar olan ailesine yakışmayacak bir hayata sahip olacağından dolayı Allah tarafından daha günahsız iken canı alınmıştır. Zahiren çirkin görünen olay iç yüzünde aslında güzeldir.

²¹⁷ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 551.

²¹⁸ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 61.

²¹⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 93.

Kuşçuoğlu, batını ilim sahiplerini “mana ehli”, “erbabı zikir” ve “ehli hal” gibi kavramlarla ifade etmektedir. Ona göre dinde zahiri ilim sahipleri felsefeciler ve akademik din eğitimi görmüş kimselerdir. Bazı zahiri ilim sahiplerinin kelime oyunları ile insanların yanlış yönde etkilenebileceğini de söylemektedir.

Bir sohbet sonrasında üç kişilik bir mürit grubuyla yaptığımız görüşmede Kuşçuoğlu’nun kitaplarda ve sohbetlerde sürekli aynı konuları işlemesinin nedenini sordüğümüzde “Sen onların manası anlayacaksın. Asıl olan sözler ve kelimeler değil, manadır” şeklinde bir yanıt aldık. Burada şeyhlerinin sohbet ve kitaplarındaki tekrarlar batını ilim ile ilişkilendirilmiştir. Bir diğer mürit ise benim şahsımda ilahiyatçı (zahiri ilim sahibi olarak) kimlikle şeyhin şahsında (batını ilim sahibi olarak) bir kıyaslamaya giderek “Kuşçuoğlu ve evliyadan olan kimselerin ilmi üstündür, sakın ola ki onunla görüşürken ilmini ölçmeye kalkışma, zira onlarınki Allah vergisidir. Sen ne kadar ilim tahsil etsen de, bu yolda gayret göstersen de onlar gibi olamazsın...” açıklamasında bulunmuştur.

Kuşçuoğlu, batını (Allah vergisi) bir ilme sahip olduğunu müritlerinden S. Ç.’nin yaşadığı bir olayla şöyle anlatmaktadır:

Ankara’da Tevhit Camii’nde Galip Efendi’nin sohbeti anında manevi bir hal oldu. (Hal-i yakaza) Din benim. Sahibi benim. Şeyhinizden çıkan her harf, her kelime, her cümle, benim hitabımdır. O ağızdan gönüllerinize hitap ediyoruz. Gönüllerinizi açtık. İyi dinleyin! Zira bu anlattıklarımızdan imtihan edileceksiniz. Hüsrana uğrayanlardan olmayın. Kendinden başka ilah olmayan Rabbiniz, sahibi olduğu gerçekleri gönüllerinize anlatıyor. İyi anlayıp sahiplenin ...²²⁰

²²⁰ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 64. Rüyaıy gören ve anlatan kişi Sedat Çelikkat.

Bu yazının hemen altında da Kuşçuoğlu: “Bu hitab-ı ilahilere şeytanidir, diyorsan mahkeme-i kübrada açılacak davaya hazır ol” ikazını yapmaktadır.²²¹ Müridin rüyasında gördüğünün kendisi hakkında doğru bir olay olduğunu onaylamaktadır. Dolayısıyla, Galip Kuşçuoğlu, kendi ifadelerinin ilahi kaynaklı yani Allah vergisi oluşunu beyan etmektedir.

Tarikat şeyhinin başından geçtiğini öne sürdüğü bir başka olay da batın bilgisine sahip oluşuna delil gösterilmektedir. Şeyhin ifadesiyle 30 Ocak 1995 tarihinde sabah namazından sonra Mekke’de Peygamber tarafından “Ümmetim geçmiş zamana göre değil, yaşayacağı zamana göre hazırlansın” hadisinin duyurulması görevi, kendisine mana âleminde bildirmiştir.²²²

Buraya kadar ele alınan örneklerden çıkan sonuç şudur ki, bir mürşit olarak Kuşçuoğlu’na birtakım bilgiler özel olarak verildiğine ve onun okuma yazma şeklinde öğrenme olmadan da bilgi sahibi olduğuna inanılmaktadır. Kuşçuoğlu’nun bu bilgisi batını (Allah vergisi) olduğundan diğer bilgi türlerine göre üstünlük taşıdığı ve ilahi kaynaklı olduğu farz edildiğinden bu bilgiye de inanıp sahip çıkmak, itaat etmek gerekir. Bu da tarikatın şeyhine itaat ve boyun eğme anlamına gelmektedir. Müritler ve şeyhin kendisi batını ilme sahip olma konusunda aynı fikre sahiptirler. Bu da tarikatın şeyhinin hususi bir tabiatta ve ilahi mevhibelere sahip olduğu anlamına gelmekte ve şeyhin karizmasına katkıda bulunmaktadır.

2.4. Vesile

Vesile, bir şeyin gerçekleşmesi için vasıta, araç anlamına gelmektedir. Kuşçuoğlu’na göre, “Küllî şeyin sebeba”(her şeyin bir sebebi vardır) sırrıyla kainatta

²²¹ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 64.

²²² Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 220.

maddi ve manevi her şey bir sebebe bağlanmıştır. Mesela, Allah’a sadık bir kul olabilmek için namaz, oruç, hac, zekat, kurban,...vs bütün ibadetler bir vesiledir. Aynı durum hayatın devam etmesi için yemekler, su, oksijen... vs’nin vesile oluşunda da görülür. Yani sebepsiz hiçbir şey vaki olmamaktadır. Peygamberlerden sonra Allah’ın rahmetine ulaşmak için de mürşit vesiledir.²²³ Bunun için bu vesileler aranmalıdır. Peygamberlerin mirasçısı olan mürşitler bulunmalı ve olanlara biat edilmelidir. Zira mürşide biat Peygambere biat anlamına gelmektedir. Peygambere biat etmek de Fetih suresinin 10. ayeti (...ve sana biat edenler Allah’a biat etmişlerdir. Allah’ın eli onların elinin üzerindedir...) çerçevesinde Allah’a biat etmek olarak değerlendirilir.²²⁴ Araf suresinin 27. ayeti “şüphesiz biz şeytanları inanmayanların evliyası kıldık...” şeklinde tercüme edilerek mensup olduğu din içinden mürşit edinmeyenlerin rehberinin şeytan olacağı, şeyhi olamayanın şeyhi şeytandır anlayışı vurgulanarak, “rehbersiz bir menzile ulaşmanın imkansız olduğu” ifade edilmektedir.²²⁵

Netice olarak; kişilerin kendi imkanları ile emri ilahiye uygun yollara varması için Allah’ın rahmet eseri olarak Peygamberlerden sonra o yolun mirasçıları ve devam ettiricileri olan mürşide baş vurmaları gerekli görülmektedir. Kuşçuoğlu da kendisinin gerçek bir mürşit olduğunu, Allah’a giden yollarda insanlar için bir vesile olduğunu ifade etmektedir.

²²³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 185–186. Kuşçuoğlu’nun zikrettiği “külli şey’in sebeba” ifadesi Kehf suresi 84. ayette geçmektedir. DİB. mealinde ayetin tamamının anlamı şu şekildedir: “Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik.”

²²⁴ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 84–85. Fetih suresi 10. ayetin DİB. mealindeki tercümesi: “Sana biat edenler ancak Allah’a biat etmiş olurlar.”²²⁴ Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.”

²²⁵ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 57. Araf suresi 27. ayetin D.İ.B. mealindeki tercümesi: “...şüphesiz biz şeytanları iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır.”

2.5. Rüya

Galibi tarikatında rüyalar ayrı bir öneme sahiptir. Onlara göre, yirmi üç senelik vahiy süresinin altı ayı rüya ile gerçekleştiği için rüya, peygamberliğin kırk altı da biridir. Kuşçuoğlu, Kur'an'da rüyadan bahsedildiği için inkarının küfür olduğunu belirtmektedir. Ancak, "avam rüya ile amel edemez" kaydı koyarak herhangi bir kimsenin rüyası için böyle bir bu durumun söz konusu olmadığını, ancak salih kimselerin rüyalarının önemli olduğunu belirtmektedir.

Galibi tarikatına mensup üyeler tarafından görülmüş olan rüyalar özellikle "Metafizik", "Metafizik-2" ve "Merhameti İlahiden Hikmeti İlahi Olan Asra Uyumlu Rahmet Damlaları" adlı kitaplarda ele alınmıştır. Bununla birlikte sohbet bitimlerimde de rüyaların anlatıldığı görülmüştür. Kitaplarda şeyhin ve müritlerin rüyaları anlatılmakta aynı zamanda anlatılmayan, dosyalarda muhafaza edildiği belirtilen rüyalardan bahsedilmektedir.

Galibilik tarikatının meşrulaştırılmasında rüyaların ne derece önemli olduğunu şu örnekler bize göstermektedir. Bir yenin rüyasına göre Seyyid Abulkadir Geylani şöyle buyurmuştur: "İşte bunlar bizim Galip Efendinin dervışleri. nce Kadiri, sonra Rufai, şimdi ise Galibi olarak devam ediyorlar. n de güzel götürüyorlar." Bu rüya ile tarikatın geçmişten günümüze kadar olan süreçte Kadiri, Rufai kökenlere sahip olduğu ve yeni bir kol olan Galibilik ismiyle devam etmesi bir tarikat kurucusu Abdulkadir Geylani tarafından takdir edilmiştir. Kadiri tarikatının kendisine dayandırıldığı Abdulkadir Geylani'nin, Kadiri kökene sahip olduğunu kabul eden Galibilik'i onaylaması tarikat açısından önemlidir.

Başka bir rüyaya göre "Tasavvuf ve Zikrullah" adlı kitap Peygamber tarafından Kur'an'ın hakiki tefsiri olarak övülmektedir. Kuşçuoğlu bu kitapta İşlam, iman ve

evliya kavramlarını içeren Kur'an ayetlerine tarikatın temel öğretileri çerçevesinde meal vermekte ve tefsir etmektedir. Dolayısıyla tarikatın Kur'an ayetlerini temel alarak ortaya koyduğu öğretilerine Peygamberin onay vermesi rüya yoluyla desteklenmektedir.

Tarikatlarda önemli görülen, Peygambere kan bağıyla bağlanma anlamına gelen seyyid ve şerif olmak Galibilik'te üyelerin rüyaları ile desteklenmektedir. Bu anlamda Kuşçuoğlu'nun hem ana hem de baba soyunun peygambere dayandığı ve günümüzde Peygamber'in tek varisi olduğu bir rüya ile delillendirilmektedir.

Kuşçuoğlu tarikatlarda şeyhi Allah'ın belirlediğini ifade etmektedir. Bir üyenin rüyasındaki ilahi hitaba göre Kuşçuoğlu'nun ilahi kaynaklı bir mürşit olduğu, iyi dinlenilmesi gerektiği hatta onun söylediği sözlerden dolayı Allah'ın sorgulayacağı anlatılmaktadır.

Galibilik tarikatının insanlar için bir kurtarıcılık rolü olduğu da bir rüya ile anlatılmaktadır. Bu rüyaya göre Peygamberimiz, Kuşçuoğlu ve Galibi üyeleri huzuruna çağırır. Onlara, denizden gemilerle tepelere çıkan insanları ve bu insanlara ok atıp öldüren düşmanları işaret eder ve şöyle der: "Bunlara iyi bak Galip, bunları ancak sen kurtaracaksın. Senden başkası kurtaramaz... Yetki tamamıyla senin..."

Galibilik'te yukarıda belirtilen örneklerle baktığımızda rüyaların, Kuşçuoğlu'nun ve Galibilik'in hem bir kurtuluş kapısı, hem de icraatları Allah'ın, Peygamberin ve tarikat büyüklerinin övgüsünü ve takdirini kazanmış güvenilir bir tarikat olduğuna katkı sağlamaktadır.

3. Tarikattaki İlişkiler

3.1. Şeyhin Belirlenmesi

Kadiri-Rufai gelenekten geldiğini ifade eden Galibilik tarikatına göre, şeyhin belirlenmesi olayı Allah'a aittir. Kuşçuoğlu'na göre, dervişin veya bir başkasının ilham ya da rüya şeklindeki görgüsüyle şeyh olunamaz. Ona göre, dinin kurallarına uygun bir biçimde yaşayan mürşide, Allah sonraki şeyhin kim olacağını bildirir. O mürşit de bunu, sorumluluk verilen kişiye tebliğ eder. Zaten günümüze kadar manevi olarak vazifelendirme hep böyle olagelmıştır.²²⁶ Mürşit kendi isteği ile halife tayin etme hakkına sahip değildir. Eğer Allah bir şeyhe vekil olacak bir halife bildirmezse artık yapacak bir şey yoktur. Kuşçuoğlu'nun anlattığına göre "kayınpederi postunu dürüp gitmiştir", Allah ona bir halife vermediği için o da kimseye bu konuda bir görev bildirmemiştir.²²⁷

Galibilik'te şeyhin belirlenmesi konusunu daha iyi anlamak için Galip Kuşçuoğlu'nun nasıl şeyh olduğuna değinmekte fayda vardır. Anlattığına göre o manevi bir arayış içine girmiş, sonra Allah'ın bir lütfü ile kendisine mürşit olarak Kahramanmaraş'tan Mustafa Yardımedici gönderilmiştir. Yaklaşık altı sene sonra Galip Kuşçuoğlu manevi bir mecliste "hal imtihanı"ndan geçmiştir. Ancak bu durumunu kimseye açmamıştır. Çünkü usule göre hayatta bulunan şeyhi bunu bildirmelidir. Bir ay sonra ise şeyhi ona halifelliğini tebliğ etmiştir. Bu tarihten on iki sene sonra Yardımedici vefat ettiğinde tarikatın liderliğine geçmiştir. Galip Kuşçuoğlu da kendisine, Allah'ın emri ile hayatında iki halife tayin etme görevi verildiğini söylemektedir. Halifelik görevi verdiği kimseler, Beypazarılı Hacı

²²⁶ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 131.

²²⁷ Galip Kuşçuoğlu ile görüşme, 12.07.2005.

Süreyya Gürel ile şu an vefat etmiş olan Kayserili Hacı Hüseyin Kara'dır.²²⁸ Ancak 2012 yılını kapsayan görüşmelerde yakın zamanda iki kişinin daha halife olduğunu öğrendik. Yeni halifeler Ali Yetkin Efendi ve Atıf Efendi'dir.

Kuşçuoğlu'na göre, geçmişte mürşit bulmak zor idi; ama günümüzde oğullara, yeğenlere miras bırakır gibi vazife verildiği için sahte mürşitler türemiştir. Manevi vazife normal şartlarda Allah'ın emri ile ezeli ervahta gerçekleşmekte olup, hiçkimsenin mürşit belirleme yetkisi yoktur.²²⁹ Herşeye rağmen gerçek mürşitle sahtesini ayırt etmek mümkündür. Çünkü gerçek mürşit olmanın birtakım şartları vardır. Nahl süresi 43. ayete (senden öncede kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını Peygamber göndermedik...) göre kadından evliya olamaz, ancak "hatun" olur. Kadın için evliyalık değil, hatunluk makamı vardır. Evliyalık veraset-i enbiya olduğundan ve kadınlardan Peygamber gelmediğinden kadın mürşit olamaz.²³⁰

Ayrıca mürşitte enaniyet ve şirk yoktur. "Mürşit", Allah tarafından bilgilendirilmiş, görgülendirilmiş, ilahi rahmete vesile olan, imanı oranında nefsinin koruyabilen ve şirkten başka günahları işlemeye müsait yapıda bulunan, yaşantısıyla insanlara örnek ve cüzi iradesinden de sorumlu kılınmış kimsedir.²³¹ Bunlardan başka, Kuşçuoğlu yazdığı bir kitabında gerçek mürşidin şu özelliklere de sahip olması gerektiğini söylemektedir:

Manevi vazife, sıhhatli şahitlerce onaylanmış olan şeyh efendiden icazet almak suretiyle gerçekleşir.

Manevi vazifesi sıhhat taşıyan şeyh, icazet vermeden de, şahitler huzurunda açık şekilde manevi vazife verdiğinde bu bildiri de yazılı belge hükmünü taşır.

²²⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 166–168.

²²⁹ Galip Kuşçuoğlu ile görüşme, 12.07.2005.

²³⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 68–69. D.İ.B. mealinde Nahl süresi 43. ayetin Türkçesi "Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik..." şeklindedir.

²³¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 165.

(Burada hemen belirtmek gerekir ki, Kuşçuoğlu icazetinin bu şekilde gerçekleştiğini bildirmektedir.)

Mürşit, yaşantısında büyük günahlarda ısrar etmez.

Peygamberin sıfatını, mensup olduğu mürşidin sıfatında görür.

Mürşit maddede, manada ve dinde istismarcı olamaz.

Biat ettiği kişinin vazifesinin gerçek olduğu konusunda az veya çok bilgi sahibi olmalıdır.

Şahsında rabıta yapma salahiyetinin verilmiş olması ve yapılan rabıtaya mutlaka karşılık alınması.²³²

Belirtilen özellikleri taşıyan kimselerin ancak mürşit olabileceği ve gerçek ile sahte olanı ortaya çıkarmanın bu ölçütlerle mümkün olabileceği bildirilmektedir.

3.2. Müritlik Kavramı

Tasavvufi olarak, “Allah’a vuslatı arzulayan, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanmak isteyen ve bu olgunluğa ermek için bir şeyhe bağlanan, öğrenci olarak kaydolun, biat eden kimse” olarak tarif edilmektedir.²³³

Galibilik’te ise tarikata girip verdiği sözü, haz duymasa bile ömrünün sonuna kadar götürebilen ve verdiği sözdeki kararlılığından dolayı inançları taklidi olsa da Allah’ın rahmetinden mahrum olmayacak kimseye mürit denilmektedir.²³⁴ Mürit kelimesi Galibilik’te genellikle “derviş” kelimesi ile ifade edilir. Tarikatın içinde bulunan herkes birer derviştir. Kuşçuoğlu da kendisi için şeyh olmasına rağmen derviş kelimesini kullanmaktadır. Dervişlik bir sıfat olarak algılanır. Hz. Muhammed en büyük derviştir. Tarikatın anlayışına göre derviş olmayan kimse de İslam’ı

²³² Kuşçuoğlu, *Galibi Vazifelerinin Tarihi Müstakim El Kitabı Ve İslami Tasavvuf Prensipleri* (www.galibi.com 12.08.2005).

²³³ Cebecioğlu, “Mürid” Mad., *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 526.

²³⁴ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 88.

yaşayan iyi bir insan olabilir. Derviş olmadığı halde derviş gibi yaşayan çok kimse vardır. Müritler bu kimseler için “ yalnızca biatı noksan derviş” demektedirler.

3.3. Şeyh Mürit İlişkileri

Galibilik'te şeyh-mürit formu temel ilişki biçimini oluşturmaktadır. Şeyhte, manevi üstünlük vesilesi sayılan silsile, keramet, batın bilgisi, vesile gibi niteliklerin varlığı kabul edilmektedir. Kuşçuoğlu tarafından mürşitlik insanların ilahi rahmete kavuşmasında manevi reçeteler yazan bir rehberlik faaliyeti olarak görülmekte ve müritler tarafından da şeyh bu şekilde kabul edilmektedir. Kuşçuoğlu, Allah nasıl ki Hz. Adem'den Hz. Muhammet (sas)'e kadar insanlara rehberlik yapması için peygamberler göndermiş ise aynı şekilde peygamberlikten sonra da insanlara yol göstermesi için “evliyalar” gönderdiğini belirtmektedir. Ona göre Allah dünyayı hiçbir zaman mürşitsiz bırakmamıştır. Galip Kuşçuoğlu da bu anlamda kendisinin Allah tarafından görevlendirilmiş bir “veraseti nebi ve nedimi ilahi” (Allah dostu, yol gösterici) olduğunu ifade etmektedir. Müritler de Kuşçuoğlu'nu ilahi rahmete ulaşmada manevi bir yol gösterici olarak kabul etmektedirler. Müritler Kuşçuoğlu'ndan bahsederken “onun gibi insanlar” diyerek şeyhlerine özel bir konum biçmektedirler. Ayrıca mülakatlarda tüm üyelerin Kuşçuoğlu için “Pir”, “Efendim”, “Üstad” ve “Galip Efendi” ifadelerini kullandıkları görülmüştür.

Bağlıları için manevi bir yol gösterici özelliğine sahip olan Kuşçuoğlu'na göre, kişi bir anlamda doktorun teşhis ve tedavi için yazdığı reçeteye nasıl tabi olup itiraz etmiyorsa aynı şekilde mürit de şeyhine “gassalın elinde meyyit”²³⁵ misali itaat etmelidir. İtaat konusu, şeyhin ve müritlerin sıklıkla anlattığı, Kuşçuoğlu ile şeyhi Yardımedici arasında geçen “Hikmet-i Kayısı” adı verilen olayda ifade edilir.

²³⁵ Kuşçuoğlu, *Galibi Vazifelilerinin Tarihi Mustakim El Kitabı*, (www.galibi.com, 12.08.2005).

Bu olayda anlatıldığına göre, kayısıların bolladığı bir zamanda Keçiören'e Kuşcuoğlu ve şeyhi kayısı satın almak için giderler. Orada kayısı bahçelerinden geçerlerken yerdeki kayısıları Yardımedici eline alarak Kuşcuoğlu'na yemesi için uzatır. Ancak Kuşcuoğlu kendisine takdim edilen kayısıları rahatsızlık bahanesiyle yemez. Ama kayısıları yememesinin asıl nedeni sahibinden izin alınmadan yenileceğinden dolayı harama girme korkusudur. Bahçelerin sahiplerinin yanına geldiklerinde bahçe sahipleri Yardımedici'ye büyük bir hürmet gösterirler. Yardımedici, bahçelerden geçerken yediği kayısıları söyler ve bahçe sahipleri “siz isteyin köklerinden koparıp verelim kayısıları”, derler. Bunun üzerine Yardımedici Kuşcuoğlu'na bakarak hatalı davrandığını, itaatte kusur ettiğini ima eder. Bu olaydan hareketle Kuşcuoğlu kendisinin itaatte kusur ettiğini anlatır ve olayı anlattıktan sonra “kayısıyı ye” diyerek, şeyhe itaatin kayıtsız şartsız bir şekilde gösterilmesi gerektiğini belirtir.

Kuşcuoğlu, geçmişte Siteler'deki işyerinde müritleri ile görüşmekte iken yaşlanmasıyla birlikte işyerinin görüşme sağlayıcı fonksiyonu ortadan kalkmıştır. Değişen bu durumla birlikte şeyhle görüşme açısından en önemli zaman ve mekanın sohbet için seçilen zaman ve sohbetin yapıldığı mekan olduğu gözlemlenmiştir. Bu sohbetler sayesinde müritler şeyhleriyle görüşebilmekte ve her türlü konuyu danışabilmektedirler. Görüşmeler sohbet bitiminde iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, eğer danışılan konu danışan kişiyi ilgilendirdiği gibi tüm tarikat üyelerini de ilgilendiriyorsa, diğer tarikat üyeleri de olduğu halde sorular sorulup şeyhin kendilerini aydınlatmaları istenmektedir. Diğer görüşme şekli ise daha az sayıda (1–10 kişi) kişi ile gerçekleşmektedir. Bayan müritler de sohbet sonunda görüşme isteklerini tarikatın şeyhine erkekler vasıtasıyla iletip, şeyh görüşmek için uygunsa

grup halinde görüşebilmektedirler. Erkek üyelerden aldığımız bilgilere göre Kuşçuoğlu bayan üyelerle teke tek görüşmemektedir. Daha önceden bayan üyeler, şeyhin eşi Hacı Anne (Fatma Kuşçuoğlu) vefat edene kadar (11 Eylül 2004) onunla görüşüyorlar imiş. Fatma Kuşçuoğlu bayan üyelerle Galip Kuşçuoğlu arasında iletişimi sağlıyormuş.

Bir sohbet bitiminde bayan müritlerin görüşmesi söz konusu olmuştu. Bu durum bayanlar tarafından önde gelen bir erkek mürit aracılığıyla şeyhe iletildi. Sohbet mekanından tüm erkek müritler ayrıldıktan sonra yaklaşık on kişilik bayan mürit grubu ile görüşmenin gerçekleştirildiğini gözlemledik. Erkek üyelerden edindiğimiz bilgilere göre bayanlar Galip Kuşçuoğlu ile telefonla da görüşebilmektedirler.

Şeyh ve mürit ilişkilerinde Galibilik tarikatında şeyhin iletişim tarzı dikkatimizi çekmiştir. Sohbet toplantılarında Kuşçuoğlu'nun müritlerine samimi bir ses tonuyla sanki bir babanın çocuklarına seslendiği gibi “iyi dinleyin evladım”, “iyi dinleyin yavrum” şeklindeki hitabını sık sık işitmek mümkündür. Ayrıca sohbetlerde şeyhin güler yüzlü ve sempatik davranışlar sergilediğini hatta şakalar yaptığını gözlemledik. Bu faktörlerin şeyh mürit ilişkileri açısından iletişim kolaylığı sağladığını söyleyebiliriz.

Tarikatın şeyhi ile müritler arasında sohbet toplantıları dışında başka zamanlarda da ziyaret ve danışma amaçlı görüşmeler gerçekleşmektedir. Bayramlarda, Ankara veya Antalya'ya geldiği zamanlarda şeyhe ziyaretler yapılmaktadır. Ankara ve Antalya, yakın şehirlerdeki müritlerin şeyhi ziyaret edebilmesi bakımından önemli iki merkez özelliği taşımaktadır. Bu anlamda şeyh Ankara'da iken Kütahya ve Bursa'dan ziyaret için müritlerin geldiği

gözlemlenmiştir. Tarikat merkezi İstanbul olana kadar Galip Kuşçuoğlu yaklaşık altı ay Ankara’da, altı ay da Antalya’da ikamet etmekte idi. İstanbul yakın zamanda merkez olduğu için şeyhin Antalya ile ilgili bulunacağı zaman dilimi ve süresi bilinmemektedir.

Tarikatın şeyhi Kuşçuoğlu ile yapılan görüşmelerde farklı konular gündeme gelebilmektedir. Şeyhe hac ve zekat ile ilgili fıkhi sorular sorulduğu gibi caminin bir bölümünde tadilat yapılması ile ilgili gündelik işlerde de sorular sorulup fikir alınmaktadır. Bununla birlikte küresel konularda da şeyhin görüşü alınmaktadır. Bir sohbette yakın bir zamanda Antakya’da gerçekleşecek olan dinler arası diyalog toplantısı hakkında şeyhin kendilerini aydınlatması istenmiştir. Ayrıca Suriye’de devam eden savaş ve orada yaşayan Müslümanların durumu da gündeme gelmiştir. Çeşitli güncel konularla birlikte kişisel konularda da şeyhe danışılmaktadır. Görüştüğümüz bir üyenin ifade ettiğine göre bir erkek üye alevi bir bayan ile evlenmek istediğini ve şeyhine bunun uygun olup olmadığını sormuştur.

Kuşçuoğlu bazı kimselerin danıştıktan sonra doğru olmayan dünyevi isteklerde bulunduklarını söylemektedir. Müritlerin “işler bozuk gidiyor, dua ediverin Efendim. Dua edin de düzelsin” şeklinde taleplerinden rahatsızlık duyduğunu bir sohbetinde “Bu fakir dua edecekmiş de işleri düzelecekmiş. Karşılıksız çıkan çekleri, senetleri karşılıklı çıkacakmış” şeklinde belirtmektedir.²³⁶ Kendisinin de iş hayatında birtakım sorunlarla karşılaştığını, çözüm olarak gerekli tedbirlerin alınıp aklın kullanılmasını önermektedir.

Yukarıda ifade edilen bilgilere göre müritlerle olan ilişkilerinde Kuşçuoğlu, şeyh olarak manevi bir yol gösterici kabul edilmektedir. Ayrıca müritlerin dini

²³⁶ Galip Kuşçuoğlu, Beraat Gecesi Sohbeti, Antalya, 10.11.2000.

bilgileri öğrenmesinde ve dünyevi konuların çözümünde danışmanlık vazifesi görmektedir.

Galibilik'te sohbet toplantıları şeyh-mürit ilişkileri açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü burada, Kuşçuoğlu'nun şeyhi Yardımedici ile olan örnek şeyh-mürit ilişkileri ve *İslam, evliya, tasavvuf...* vb kavramların tarikatın kendi anlayışı içinde yorumlamasıyla oluşan anlatımları üyeleri aynı zamanda Galibilik'in model insan, başka bir deyişle insan-ı kamil veya model derviş anlayışına yönlendirmektedir. Üyeler de model insan olmak için bu öğretilere göre bir çaba içindedirler. Böylece bazı normlara doğru yönlendirmenin gerçekleştiğini, ortak çatı altında birleşme ve bütünleşme sağlandığını söyleyebiliriz. Bu durumda sohbet toplantısını icra eden şeyhin müritler açısından tarikatın öğretileri etrafında bütünleşmeyi sağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Şeyh-mürit ilişkisi bakımından sohbetlerde gözlemlediğimiz başka bir husus ise müritler tarafından şeyhin elinin öpülmesi olayıdır. Sohbet bitiminde bazı müritlerin şeyhin elini öptükleri, el öpme sonrasında ise saygı ifadesi olarak baş biraz öne eğik ve yüz şeyhe dönük bir biçimde üç-beş adım kadar geri gittikleri görülmüştür. Müritler gerek sözlü anlatımlarıyla gerekse davranışlarıyla bir tarikat şeyhi olarak Kuşçuoğlu'na diğer insanlara göre farklı, üstün ve özel bir konum biçmekte itaat ve saygı göstererek karizmasını onaylamaktadırlar.

Müritlerin şeyh için yerine getirdikleri başka bir işlev ise bazı işlerinde “yardımcılık rolü” üstlenmeleridir. “Yardımcılık” şeyhin yerine bir zikir törenini yönetmek ve sohbet toplantısı düzenlemek şeklinde olduğu gibi diğer gündelik işler konusunda da olabilmektedir. Bir sohbet sonrasında şeyhin evi civarında oturan müritlerden birisi tarafından Kuşçuoğlu'nun internete girmedi bilgisayarı

problem olduğu ifade edildi. Bilgisayar ve İnternet konusunda bilgili olan bir müritten yardımcı olunması istendi. Ayrıca yine bilgisayarla ilgili konularda şeyhe müritlerinin yardımcı olduğu kendi yazdığı kitaplarında da görölmektedir. “Mührü İlahi” diye bahsedilen olayda yüksek öğrenim görmüş iki kişinin bilgisayarda kitap yazımı sırasında şeyhin yanında bulunduğu ve yardım ettiği belirtilmektedir.²³⁷

Galip Kuşçuoğlu’nun da isteğiyle Mamak Tevhit Camii civarına müritleri yerleşmişlerdir. Bu civarda oturan müritler diğer müritlerle iletişim kurma açısından da “yardımcılık” vasfı taşımaktadırlar. Mesela, Mamak’taki Tevhit camiinde yapılan bir zikir sonrasında Galip Kuşçuoğlu’nun yakın bir zamanda tüm tarikat üyeleri ile gerçekleştirecek bir zikir töreni yapmak istediği müritlere duyurulmuştur.

3.4. Müritler Arasındaki İlişkiler

Mamak ilçesi sınırlarındaki müritlerin yoğun olarak bulunduğu yer Siteler bölgesidir. Burada yaşayan müritlerin çoğu esnaftır; esnaflık olarak da mobilyacılık ve yan kolları üzerine meslek sahibi kimselerdir. Tarikat üyeleri, mobilyacılık mesleği dışında bakkal veya market işleten esnaf ve memur kesimiyle üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Yaş düzeyi olarak oldukça yüksek bir grafik çizmektedirler. Görüştüğümüz kişiler ortalama olarak 45–55 yaşa sahiptirler.

Örneğimizdeki tarikat üyeliğinin memleket mensubiyetini ise Ankara ve ilçeleri, Kırıkkale, Çankırı, Çorum, Yozgat ve Bolu illeri oluşturmaktadır. Mamak’taki tarikat üyeleri genel itibarıyla bahsedilen illerden göç etmiş kimseler ve çocuklarından teşekkül etmektedir.

Seçilen örneklem alanındaki üyelerin öğrenim durumları genellikle ilköğretim ve lise mezunu kimselerdir. İlköğretim ve lise düzeyinde öğrenimin

²³⁷ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 167.

sebebi ekonomik şartların elverişsizliğine, özellikle ikinci kuşak müritler için baba mesleğini devam ettirme ve babaya yardımcı olmaya bağlanmaktadır. Bir mürit öğrenim düzeyinin lise seviyesinde kalmasını şöyle anlatmaktadır: “Babam Ankara’ya göç etmiş. Site’de iş bulup çalışmaya başlamış. Sonra kendi atölyesini kurunca ailedeki ilk erkek çocuk olarak ben ona yardım ettim. Diğer kardeşlerimin okuması için benim fedakarlık yapmam gerekti. Liseden sonra okuyamadım”. Bunun yanında üniversite mezunu doktor, öğretmen, akademisyen, mühendis gibi meslek sahibi kimseler ve üniversite öğrencileri de bulunmaktadır. Bu şekilde tarikat üyelerinin meslek, yaş, eğitim ve memleket mensubiyetlerini belirttikten sonra müritler arasındaki ilişkilere değinmek istiyoruz.

Tarikatta üyeler “derviş” olarak adlandırılmaktadır. Dervişlik tarikata intisapla başlamaktadır. Kişi tarikata girip derviş olduktan sonra diğer dervişlerle manevi olarak kardeş kabul edilmektedir. Böylece tarikatta müritler arasında “manevi kardeşlik” bağı kurulmaktadır. Üstelik tarikatın öğretileri ve uygulamaları ile müritler ortak manevi değerler etrafında toplanmaktadır. Müritlerin manevi değerler etrafında bir araya gelmeleri onların manevi bütünleşme²³⁸ içinde olduklarını göstermektedir.

Müritler arasında dervişten başka “Efendi” kavramı da kullanılmaktadır. Kuşçuoğlu “Efendi” kavramının peygamberlerde bir sıfat olarak tecelli ettiğini, varisleri olan mürşitler ve salih kişiler için de “Efendi” kelimesini kullanmanın lüzumlu olduğunu söylemektedir.²³⁹ Efendi kelimesinin kullanılması ile ilgili olarak müritler “sadece dervişler için değil, dinini güzel yaşayan, ahlak güzelliğine sahip olan herkes için efendi tabirini kullanınız” şeklinde açıklamada bulunmuşlardır.

²³⁸ A. Kurktan Bilgiseven, *Sosyal İlimler Metodolojisi*, s. 267.

²³⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 53. Ayrıca sohbetlerde de ‘Efendilik’ kavramına değinilmiştir.

Üyeler arasında üçüncü şahıs olarak bir dervişten bahsedilirse ismine “Efendi” kelimesi eklenerek telaffuz edilmektedir. Ayrıca tarikata sempati duyan veya tarikat tarafından sempati duyulan, saygın görülen kişiler de muhakkak ismine efendi kelimesi ilavesiyle söylenmektedir. Bunun dışında müritler arasında özellikle kullanılan hitap tarzı yoktur. Ancak, yaş durumuna göre günlük yaşamda halkın kullandığı tarzda abi, amca, vs. kelimeler kullanılmaktadır.

Galibi Dergahı’nda üyelere verilen başka adlar da vardır. Bazı müritlere halife, nükeba, nakip, çavuş ve derviş denilmektedir. Ancak bu adlandırmalar manevi bir “hiyerarşi”den kaynaklanmaktadır. Görüştüğümüz müritlerden aldığımız bilgilere göre belirtilen hiyerarşi erkekler arasında geçerlidir. Bayan müritler arasında ise sadece çavuş ve derviş şeklinde bir tabakalanma söz konusudur. Bahsedilen hiyerarşideki görevliler mürşidin manevi yardımcısı olarak görülmektedirler.²⁴⁰ Bu görevliler mürşide ulaşma imkanının olmadığı durumlarda mürşit adına biat almakta ve dervişlere ders verebilmektedirler. Halife, nükeba, nakip, çavuş olarak adlandırılan dergah görevlileri Ankara’da ve diğer illerde zikir törenlerinin uygulamasında yöneticilik görevi yapmaktadırlar. Ayrıca sohbet toplantılarında, zikirlerde ve diğer organizasyonlarda yaptıkları işe göre ilahici, enstrümancı, nöbetçi ve çaycı olarak adlandırılan görevliler de bulunmaktadır.

Müritlerin beyanlarına göre, Ankara’da doksan iki zikir halkası²⁴¹ kurulmaktadır. Her Perşembe gerçekleşen bu zikir toplantılarını halife, nükeba, nakip ya da çavuş adları verilen dergah görevlileri yönetmektedirler. Çünkü şeyh yaşlılığından dolayı düzenli olarak zikir toplantılarına katılamamaktadır. Şeyhin

²⁴⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 83; *Galibi Vazifelerinin...*(www.galibi.com, 12.08.2005).

²⁴¹ 2005 yılındaki araştırmalara göre Ankara’da doksan iki olan zikir halkası vardır. 2012 yılında da devam eden araştırma sürecinde bu zikir halkalarının sayısı Galip Kuşçuoğlu’nun yeni düzenlemesi ile otuz beş olmuştur.

yaşlılığı, üye sayısının çok oluşu ve ulaşım sorunları gibi nedenler tarikata ait pratikleri yerine getirmede bilirkşi ihtiyacını doğurmakta dolayısıyla bir görevliler grubundan²⁴² oluşan manevi hiyerarşi önem kazanmaktadır.

Tarikatın zikir törenleri ve diğer organizasyonları ile bir araya gelen üyelerin sosyal hayatta ilişki kurmaları da doğal görülmektedir. Birbirleri arasında evlilik, iş ilişkileri, alışveriş gibi konularda tarikatın ne gibi tesirlerinin olduğunu sorduğumuzda, bu konularda herhangi bir yönlendirmenin olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak, tanışıklık ve bu tanışıklıktan doğan güven faktöründen dolayı kişinin çevresini çoğunlukla tarikat üyeleri oluşturduğu için iş, alışveriş ve evlilik ilişkilerinin mevcut olduğundan bahsetmişlerdir. Yaklaşık kırk beş yaşlarında bir mürit evliliğinden şu şekilde bahsetmektedir:“Ailece tanıştığımız aynı zamanda derviş olan bir aile vardı. Askerden gelince bu ailenin derviş olan kızıyla kendi isteğimle evlendim. Galip Efendi o zaman bunu öğrenince memnun olmuş. Ben kendi isteğimle evlendim, ama illa dervişle evleneceksin diye bir şart yok.”

Katıldığımız sohbetlerdeki gözlemlerimiz ile izlediğimiz sohbet CD’lerinden edindiğimiz bilgilere göre dervişler arasında ticari ilişkilerin kurulması ve evliliklerin gerçekleşmesi için herhangi bir yönlendirmenin yapıldığına rastlamadık. Ancak zikir ve sohbet çıkışlarında dervişler arasında bu konularda konuşmaların gerçekleştiğine şahit olduk. Siteler’de boyacılık mesleği ile uğraşan iki esnafın boya alım satımı ile ilgili ticari ilişkileri ve mobilyacılık mesleği ile uğraşan birkaç esnafın da mobilya yapımında ortaklaşa toptan sünger alımı ve saklanması ile ilgili ticari konuşmaları bu konuda dikkat çekici olmuştur.

²⁴² Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 72.

Galibi tarikatında, Fulya Atacan'ın Cerrahiler²⁴³ araştırmasında ele aldığı tarzda (patron ve client) bir ilişki görülmemiştir. Yani Galibiler için Kuşçuoğlu müritlerine iş imkanları sunan bir işveren özelliği taşımamaktadır. Ancak Cerrahilerdeki sosyal güvenlik mekanizmasını sağlayan (patron ve client) ilişki Galibiler'de tarikatın, müritleri bir araya getiren organizasyonları, tanışmayı ve dolayısıyla da güveni sağlayan ortam haline dönüşmektedir.

Türkiye 1950'li yıllardan itibaren hızlı bir sosyo-ekonomik değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte yaşanan hızlı endüstrileşme, ticaretleşme ve şehirleşme olguları içinde geleneksel yapılar çözülmüş, ancak hemen modern yapılar bunların yerini alamamıştır.²⁴⁴ Hızlı şehirleşme (endüstriyel, ticari faaliyetlerle köyden kente göç) sürecinde yabancılaşma, şehrin kendine özgü aldırışsızlığı ve soğuk ilgisizliği kendi yüzlerini göstermesiyle insanlar kalabalıklar içinde “şiddetli yalnızlık” yaşamaya başlamışlardır.²⁴⁵ Böyle bir süreç içerisinde tarikat, üyelerine samimi ilişkilerin oluşmasına ortam hazırlama fonksiyonu görmüş ve müritlere tarikat organizasyonları (sohbetler, zikirler, kandil gecelerinde bir araya gelmeler) sonrası ilişkiler sayesinde güvenilebilecekleri bir toplumsal çevre edinerek o çevre ile iş, alışveriş ve evlilik ilişkilerine girmeyi doğal olarak tercih etme imkanı sağlamıştır.

3.5. Tarikata İntisap

Kuşçuoğlu'nun kitaplarında bahsettiği ve üyelerin verdikleri bilgilere göre tarikata intisap şeyhe “biat” edilerek gerçekleşmektedir. “Biat” mürşidi vesile yaparak Peygambere ve dolayısıyla Allah'a söz vermek olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁶ Galibiler'e göre Allah biatı Fetih suresinde anlatılan Rıdvan biatı ile sınırlı

²⁴³ Bkz. Fulya Atacan, *Toplumsal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler*, Hil Yay. 1990.

²⁴⁴ Mübeccel B. Kıray, *Toplumsal Yapı Ve Toplumsal Değişme*, Bağlam Yay. , 1.Basım, İstanbul, 1999, s. 7.

²⁴⁵ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Ayrıntı Yay., Ankara, 2002, ss. 65-82.

²⁴⁶ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 154.

tutmamıştır. Mürşitler yoluyla biat müessesesi devam etmektedir. Böylece sonra gelen müminler de biattan mahrum bırakılmamaktadır.

“Mürşide biat”, insan henüz ceset olarak yaratılmamış iken ruhen varlığın söz konusu olduğu “ezel-i ervah”ta Allah’a verilen sözün dünyada yinelenmesi olarak görülmektedir.²⁴⁷ Galibilik’e göre, biat bizzat mürşide olmalıdır, ancak, mürşidin manevi yardımcıları olan halife, nükeba, nakip, çavuş gibi görevliler de biati vekaleten alabilmektedir. Böyle bir durumda tarikata intisap eden kişi mürşide haber verilene kadar “tarifeli derviş” statüsünde kabul edilmektedir.²⁴⁸

Şayet, kişi ruhen bir mürşide yakınlık duymuyorsa bu durumda Kuşçuoğlu “manevi müracaat yöntemi”²⁴⁹ olarak adlandırdığı istihare namazını önermektedir. Ona göre istihare neticesinde kişiye rüyasında açık bir anlam işaret edilene kadar beklemesi gerekmektedir.

Müritlerin ifade ettiğine göre, tarikata intisabın gerçekleşmesi için kişi dinen mükellef sayılan yaşta olmalıdır. Tarikata intisap edecek kişi, tarikatın anlayışına göre, mümin sıfatında olması gerekmektedir. Kişinin mümin olması namaz, oruç, hacc, zekat ibadetlerini yerine getirmesi anlamına gelmektedir. Müritlerin giriş hikayelerinden edindiğimiz bilgilere göre, intisap etmek isteyen kişi şeyhin huzurunda veya vekilinin huzurunda küçük ve büyük günahları terk edeceğine, bir daha mümkün olduğunca günahlara girmemeye dikkat edeceğine, ibadetlerini eksiksiz bir şekilde yerine getireceğine söz verir. Böylece kişi tarikata girmiş olur.

Katıldığımız sohbetlerin bitiminde üyelerin anlattığı gibi bir intisap olayına birkaç defa şahit olduk. Bunlardan birinde Kuşçuoğlu derviş olmak isteyenlerin olup olmadığını sordu. Sohbeti dinleyen yirmili yaşlarda yedi veya sekiz kişi yerinden

²⁴⁷ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 103.

²⁴⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 83.

²⁴⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 108.

kalkıp Kuşçuoğlu'nun yanına gitti. Diğer üyelerin intisaplarını ifade ettikleri gibi küçük ve büyük günahları terk edeceğine, bir daha mümkün olduğunca günahlara girmemeye dikkat edeceğine, ibadetlerini eksiksiz bir şekilde yerine getireceğine dair söz alındı. Kuşçuoğlu “beni şeyhliğe kabul ediyor musunuz” diye sordu. İntisap için orada bulunanlar sırayla “kabul ediyorum” dediler. Bu tören Kuşçuoğlu'nun “ben de sizi evlatlığa kabul ettim” demesiyle son buldu. Sonra şeyh kısa bir konuşma yaptı ve yeni üyelere günlük olarak yapacakları zikirleri içeren bir kart, üzerinde “GALİBİ” yazan gümüş bir yüzük verildi. Tarikatta nükeba olan bir üye de günlük yapılacak olan zikir hakkında tekrar bilgilendirme yaptı.

Yukarıda ifade edildiği gibi Galibilik'te tarikata yeni girmiş kişiye “salık” adı verilmektedir.²⁵⁰ Salikin virдинin artırılması manevi olarak ilerlediğinin göstergesidir. Kuşçuoğlu'na göre salık “manevi makamlar”da ilerlemek için, namaz, oruç, zekat gibi ibadetlerde varsa kaza borçlarını tamamlamalı, kulluk vazifesini özenle yerine getirmeli, teslimiyet ve sadakat ölçülerine uymalıdır.²⁵¹

3.6. Tarikatın Yayılışı ve Yayıldığı Yerler

Mamak ilçesinde, özellikle de Siteler ve Hüseyin Gazi bölgelerindeki üyelerin tarikata giriş hikayelerine baktığımızda, tarikatın yayılmasında akrabalık, iş, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin etkili olduğu görülmektedir. Bunların yanında bir mürşit olmadan insanın İslam'ı yaşayıp sığ kalacağı, daha içten ve yoğun olarak İslam'ı yaşayamayacağı da müritlerin anlatımlarında tekrar eden husustur. Yani, tarikatın, İslam'ı daha iyi yaşayabilme ortamı olarak görülmesi de yayılmayı sağlayan faktörlerdendir.

²⁵⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 272.

²⁵¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 51.

Gözlemlerimizde tarikatın yayılmasında akrabalık ilişkilerinin önemli olduğu tespit edilmiştir. Zikir ve sohbet sonraları müritlerin kendi aralarındaki tanışmaları ve hitap şekilleri bunu doğrulamaktadır. Aile fertleri olarak dede, baba, amca, dayı... vs yanında on beş, yirmi yaş civarında zikir ve sohbetlere katılımcıların olması tarikatın akrabalık ilişkileriyle yayılması konusuna açıklık getirmektedir.

Siteler’de mobilya atölyelerinden birisinde mülakat için bulunduğumuz sırada bitişikteki atölye sahibinin, oğlunun ve bir işçinin de aynı tarikata üye olduğunu öğrendik. İşçi anlattığına göre, iş sahibinin vesilesiyle derviş olmuş. Hüseyin Gazi’de bulunan Tevhit Camii’nde yapılan bir zikir törenini izlemekten dönerken tarikat üyelerinden birinin arabasına binme imkanı oldu. Yaklaşık yarım saat süren diyaloglarımızdan arabada bulunan iki kişi yakın apartmanlarda oturan komşular olduklarını, perşembeleri beraber zikir toplantılarına geldiklerini söylediler. Bir lisans tezinde ifade edildiğine göre Kuşçuoğlu, Hüseyin Gazi semti Ekin Mahallesi’nde şuan Tevhit Camii’nin bulunduğu civardaki arsaları satın almış sonra kendi gözetiminde buralara dervişlerini yerleştirmiştir.²⁵² Bu civarda ikamet eden bir mürit çocukluğundan beri şeyhi ve müritlerini tanıyıp bildiğini, komşuluk ilişkilerinde bulunduğunu belirterek bu şekilde üyeliğinin gerçekleştiğini anlatmıştır.

Ankara’nın değişik ilçelerinde ve semtlerinde oturan tarikat üyeleri mevcuttur. Bununla birlikte birçok mürit Siteler ve Hüseyin Gazi semtlerinde ikamet etmektedir. Üyelerin yoğunluğunun bu bölgelerde artmasında hiç şüphesiz şeyhin iş hayatının ve aile hayatının buralarda geçmiş olması büyük bir rol oynamaktadır.

Kuşçuoğlu, kendisinin birçok sanatkar ve mobilyacı yetiştirdiğini birçok insana ustalık yaptığını söyleyerek, aynı zamanda Siteler esnafı üzerinde etkisinin olduğunu

²⁵² Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu’nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 10.

da anlatmak istemiştir. Ancak, şu an kırk dokuz senedir şeyhi olduğunu söylediği tarikatın kozmopolit (toplumun her kesiminden) bir yapıya sahip olduğuna dikkat çekmiştir. Tarikatın kozmopolitliği bağlamında bir derginin röportajında, (tahsilli oluşu kastederek) cemaatinin kültürlü kişilerden oluştuğu, cahillerin kendisini tasvip etmeyeceği açıklamasında²⁵³ bulunmuştur. Gazeteci Tayyar Şafak'ın gözlemleri de farklı kesimlerden üyelerin mevcut olduğunu göstermektedir.²⁵⁴ Şeyhin yazdığı kitaplarda da edebiyat öğretmeni, din kültürü öğretmeni ve üniversite mezunu üyelerin bahsi geçmektedir. Ancak, Galibilik'in, Mamak İlçesi (özellikle Siteler, Hüseyin Gazi bölgeleri) sınırları içinde yayılışı daha çok esnaflar arasında olmuştur.

Galip Kuşçuoğlu'nun belirttiğine göre ve Galibilik'in illerdeki faaliyetlerinin de resimlerle gösterildiği sergi salonundan edindiğimiz bilgiler çerçevesinde Türkiye'nin her yerinde tarikatın müritleri bulunmaktadır. Ancak İsa Yalçı hazırlamış olduğu lisans tezinde belirttiğine göre; bugün Türkiye'de 48 ilde zikir halkaları kurulmaktadır.²⁵⁵ Tarikatın en çok geliştiği ve yayıldığı yerler olarak Ankara, Antalya, Kütahya, İstanbul, Çorum, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana illeri gösterilmektedir. 12 Eylül 2004 tarihli Zaman Gazetesi'nin verdiği habere göre, Galip Kuşçuoğlu'nun eşi Fatma Kuşçuoğlu'nun cenazesinde yaklaşık on bin kişinin bulunuşu tarikatın Türkiye'deki üye sayısının büyüklüğü konusunda bir fikir vermektedir.²⁵⁶

Tarikatın Türkiye haricinde de üyeleri bulunmaktadır. Ancak yabancı ülkelerde zikir halkası oluşturacak derecede bir yayılma göstermediği ifade edilmektedir. Bir

²⁵³ Konuralp, "Ankara'nın Göbeğinde Zikir Töreni", s. 15.

²⁵⁴ Tayyar Şafak, "İnancın Mucizesi", Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi, 26 Nisan 1992 Pazar.

²⁵⁵ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 12.

²⁵⁶ Zaman Gazetesi, 12 Eylül 2004, s. 1.

araştırmada belirtildiğine göre Avrupa’da²⁵⁷, Kuşçuoğlu ile müritlerinin belirttiğine göre Rusya’da (Özellikle 12.07.2005 ve 17.07.2005 tarihinde yapılan sohbetlerde) ve Avustralya’da iş münasebetiyle bulunan müritlerin bireysel anlamda Galibilik’i tanıtmaya faaliyetlerinin olduğundan bahsedilmiştir.

Tarikatın tanıtımı ve yayılmasında Kuşçuoğlu ülkemiz ve yabancı devletlerin idarecilerine kitaplarını ve sohbet CD’lerini hediye etmektedir. Buna karşılık olarak teşekkür mektupları gelmektedir.²⁵⁸ Tarikatın yayılması için <http://www.galibi.com> ve <http://www.galibi.org> İnternet sitelerinden Türkçe ve İngilizce yayın yapılarak Galibilik tanıtılmaktadır. Bu İnternet sitelerinde Galip Kuşçuoğlu’nun kitapları, Galibilik hakkında hazırlanan tezler, basında ve görüntülü medyada çıkan tarikatla ilgili haberler yer almaktadır. İnternet yoluyla başvuru yapıp ücretsiz olarak Galip Kuşçuoğlu’nun bazı kitap ve CD’lerini temin etmek mümkündür. Sohbet CD’lerinin bazıları İngilizce, Almanca alt yazıyla hazırlanmıştır. Ayrıca, bazı CD’lerin yabancı dillerde seslendirmesi de yapılmıştır. CD’lerin, tarikat propagandası amacıyla değil, Allah’ın zikrini tanıtmak amacıyla hazırlandığı hemen başlangıçta Kuşçuoğlu’nun seslendirmesi ile ifade edilmektedir.

3.7. Camii ve Vakıf Faaliyetleri

Galibilerin ayinlerini ve diğer organizasyonlarını gerçekleştirdiği dergah adı verilen mekansal yapıları mevcuttur. Ankara, Antalya, Çorum... vs gibi Türkiye’nin birçok ilinde bugün Galibilik tarikatının “Tevhit Camii” ismiyle camileri vardır. Bu camilerin zikir ve sohbet toplantılarının icra edildiği bir dergah özelliğini taşıması, tevhit kelimesi ile de tarikatın ana düşüncesini (La ilahe illallah-Allahtan başka ilah yoktur.) sembolize etmesi açısından önem arz etmektedir. Özellikle Mamak Tevhit

²⁵⁷ Niyazi Usta, *Menzil Nakşiliği*, s. 82.

²⁵⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, ss. 354-355.

Camii Ankara'daki tarikat üyelerini birleştiriciliği açısından önemlidir. Cuma namazları için tarikat üyelerinin mümkün mertebe bu camiye tercih etmeleri caminin birleştiricilik işlevine örnek sayılabilir. Aynı şekilde Cuma hutbeleri, Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla gelen hutbelere Galibilik'in savunduğu görüşlerin (zuhr-i ahirin bidat ve hurafe oluşu gibi açıklamaların) eklenmesiyle tarikatın anlayışını pekiştiricilik görevi görmektedir.

Galibilik tarikatının bir de vakıf faaliyetleri vardır. Galip Kuşçuoğlu'nun kurucusu ve genel başkanı olduğu H. Galip Hasan Kuşçuoğlu Kültür ve Eğitim Vakfı adı altında bu faaliyetler yürütülmektedir. Ankara ve Antalya'daki gözlemlerimize göre vakfın halk açısından en önemli fonksiyonu, bulunduğu çevredeki fakir ve ihtiyaç sahibi kimselere her gün ekmek dağıtmasıdır. Ankara'da gecekonduların bulunduğu Hüseyin Gazi semti Ekin Mahallesi'nde ve yine bir gecekondulu bölgesi olan Antalya-Mazıdağı bölgesinde ekmek dağıtımı yapılmaktadır. Herhangi bir ayırım gözetilmeden ihtiyaç sahibi kimselere tarikatın düzenlemiş olduğu ekmek dağıtım kartlarıyla her sabah ekmek verilmektedir. Vakıf yetkilileri, ekmek dağıtımında kargaşanın ve düzensizliğin önüne geçmek için kart düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Ekin Mahallesinde her gün 1460 adet ekmek dağıtılmaktadır. Vakıf yetkililerinin söylediğine göre, ekmeklerin dağıtımı için gerekli olan maddi kaynak tarikat üyelerinin verdiği zekatlarla, zekat dışında yapılan diğer bağış ve yardımlarla temin edilmektedir. Maddi kaynak sağlamada tarikatta geçerli olan bir uygulamada yardım yapılması gereken bir durum ortaya çıktığında üyeler arasında para toplanarak gerçekleşen "imece usulü"dür. Ayrıca üyelerin belirttiğine göre tarikat üyesi olmayan hayırsever kimseler de bu konuda destek sağlamaktadırlar. Halka yardımın büyük oranda ekmek olarak gerçekleşmesi, Türk halkının gıda olarak en

çok ekmeği tüketmesi, ekmeğin her öğün diğer besinlerle kullanılan (özellikle Ekin Mahallesindeki gibi alt sosyal tabakaya mensup kimseler için) temel gıda olması gerçeğine dayandırılmaktadır. Üyelerin ve civar halkın söylediğine göre, mübarek gün ve gecelerde, iftarlarda tarikat üyeleri tarafından büyük kazanlarda pişirilerek yemek verilmektedir, bazen bu yemeklere katılım 5–10 bini bulmaktadır. Bunun yanında yoksullara Ramazan ayında un ve yağ olarak gıda yardımı yapıldığı da söylenmiştir.

Vakıf görevlisi bir üyenin söylediğine göre, halka bayram arifelerinde giysi yardımı, kış aylarına yaklaşılnca yakacak (odun, kömür) yardımı, yurtlar kanalıyla ihtiyaç sahibi öğrencilere burs yardımı²⁵⁹ ve sosyal derneklere bağış olarak yardım yapılmaktadır. Kırıkkale’de çıkan yerel bir gazetede yer alan haber bu yardımların gerçekleştiğini pekiştirmektedir.²⁶⁰ Vakıf faaliyetlerinin bulundukları çevrede gerek yoksul müritler gerekse diğer yoksul halk açısından gıda, giyim, yakacak gibi ihtiyaçları gidermede bir sosyal güvenlik mekanizması görevi gördüğünü söyleyebiliriz.

Vakfın halka yönelik yardım faaliyetleri dışında bir de tarikatın tanıtımı ve yayılması açısından önem arz eden ücretsiz kitap ve CD dağıtım hizmetleri vardır. Kitap ve CD temini için tarikatın <http://www.galibi.com> ve <http://www.galibi.org> İnternet sitelerine başvurulabilmektedir. Vakfın ekonomik kaynaklarıyla çoğaltılan CD’ler ve kitaplar yurt içinde ve yurt dışında devlet adamlarına, elçiliklere, din görevlilerine, ilahiyat fakülteleri akademik personeline hediye edilmektedir.

²⁵⁹ Yalçı, *Şeyh Galip Kuşçuoğlu’nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, s. 12.

²⁶⁰ Manşet Gazetesi, “Fakirlere Bayram Yardımı”, 11.11.2004.

3.8. Galibilik'in Kendi Konumunu Belirlemesi

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde olduğu gibi günümüz Türkiye'sinde de birçok tarikat ve cemaat bulunmaktadır. Nitekim bu alanda yapılmış olan akademik araştırmalar da bunu göstermektedir.²⁶¹ Kendini İslam kaynaklı olarak tarif eden tarikatlar bütünlüğü içerisinde, her tarikat kendisini bir konuma yerleştirmektedir. Galibilik de diğer dini gruplar içinde kendisine bir konum belirlemektedir.

En genel anlamda Galibiler kendilerini “amelde mezhebimiz Hanefi, itikatta mezhebimiz ehl-i sünnet vel-cemaat Maturudi, meşrebimiz ise giriş kapımız (ben ilmin şehriyim Ali kapısı) alevi, tarikimiz ise Kadiri, Rufai ve ikisinin birleşiminden verilen kol Galibiyiz” şeklinde tanımlamaktadırlar. Galibiler, mevcut tarikatlar bütünlüğü içinde kendi konumlarını ifade ederken bunu üç farklı gruplandırma ile belirtmektedirler.

İlk olarak, Galibilere göre tarikatlar on iki ana tarik yoluyla günümüze kadar ulaşmıştır. Bu on iki tarikten yüzlerce kol doğmuştur. Ancak günümüzde Galibilik ile birlikte ana tarik sayısı on üçe çıkmıştır. Yani Galibilik on üçüncü ana tarik olmuştur. Ana tarik olan Galibilik'in başında bulunan Galip Kuşçuoğlu da “pir” konumundadır.

Galibilik'in diğer gruplamasına göre tarikatlar iki kısımdır. Birincisi, İslami bilgileri edinmede temel kaynaklar olan Kur'an, Sünnet, İcma ve Kıyası esas alan “ehli tarik”tir. Ehli tarikler doğru ve asıl olan tarikatlardır. Bu tarikatlar yüz kadardır. İkincisi ise Kur'an, Sünnet, İcma ve Kıyas temeline dayanmayan, bozulmuş “vahşi tarik”tir. Bu grupta Galibilik şeyh ve müritler tarafından ehli tarik statüsünde değerlendirilmektedir.

²⁶¹ Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergah Yay. 2. Basım, Ankara, 2003, s. 18–24. Ve örneğin; Fulya Atacan, *Sosyal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler*; Niyazi Usta, *Menzil Nakşiliği: Sosyolojik Araştırma*; Muhammet Çakmak, *Dini Bir Grup Olarak Aczmenilik; Nakşibendiliğin Sosyolojik Evreni*; Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursi Olayı, İletişim Yay. ,2. Baskı, İstanbul, 1992.*

Galibilik'te bir diğ er gruptama da ilahi kaynaklı bir tarikat olup olmamadır. Bu gruptamada ise Galibilik şeyh ve müritler tarafından ilahi (İslami) kaynaklı bir tarikat olarak görülmektedir. Aşağıdaki olaylar tarikat tarafından ilahi kaynaklı olduğı konusunda delil olarak gösterilmektedir:

Kuşçuoğlu ve birkaç  ye birlikte bilgisayarda Metafizik adlı kitabı yazarlarken bilgisayar yazıcısından herhangi bir müdahale olmadan ‐H. GALİP HASAN KUşçUOĞLU, KADİRİ, RUFAİ, GALİBİ MEşAYİHİ, MUTASAVVIFI‐ yazısının çıkması. Tarikat içinde bu olaya Allah'ın Kuşçuoğlu'nun şeyhliğini bir mühür basar gibi onayladığı anlamında ‐mührü ilahi olayı²⁶² denilmektedir.

Allah'ın müritlerden birinin rüyasında Kuşçuoğlu için ‐razıyım senden devam et‐ buyurduğı ifade edilen olay.²⁶³

Tarikatın kendini dayandırmış olduğı silsilesi.

Galip Kuşçuoğlu'nun kendini seyyit ve şerif olarak tanımlaması.

Yukarıda sayılan olayları çoğaltmak mümkündür. Kuşçuoğlu bu tarzda olayları kendisinin ve kurduğı tarikatın ilahi kaynaklı olması konusunda bir delil olarak göstermektedir. Bunun yanı sıra, kendisiyle yapılan röportajlarda, sohbetlerinde ve görüşmelerimizde üzerinde bir irşat vazifesinin bulunduğunu sık sık ifade etmektedir. Kendisinin sahtekar olmadığını, irşat vazifesine sahip ilahi kaynaklı bir m şit olduğunu ifade ettikten hemen sonra da şu an sahte m şitlerin türediğini ısrarla belirtmektedir. Kuşçuoğlu sahte m şitle hakiki m şidi birbirinden ayırmak için  l   tler de vermektedir.²⁶⁴ Bu noktada yasallaştırma ve denetim yoluyla

²⁶² Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 206 vd.; *Merhameti İlahiden...*, s. 223 vd.

²⁶³ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 232 vd.

²⁶⁴ Kuşçuoğlu, *Galibi Vazifelerinin...*(www.galibi.com, 12.08.2005).

devletten “sahtekar ve dini istismar eden sahte mürşitlerin ayıklanmasını”²⁶⁵ istemektedir.

Bazı tarikatların şeyh belirleme usulü tasvip edilmemektedir. Tarikat tarafından, Menzil Nakşiliği’nin şeyh belirleme usulü, babadan oğula geçtiği için eleştirilmektedir. Oysa şeyhlik Allah vergisi bir vazifedir. Eğer Allah vazife vermezse şeyhlik de devam etmez. Örneğin Kuşçuoğlu’nun şeyh olan kayınpederi halife bırakmadan dünyadan ayrılmış, “postunu dürüp gitmiştir”.

Kuşçuoğlu kendisiyle görüşmemizde diğer tarikatlar ve cemaatler hakkında ne düşünüyorsunuz, şeklinde yönelttiğimiz soruya, “Biz onlara karışmıyoruz, bizim onlarla işimiz olmaz. Allah onlara selametlik versin. Sahtekar değilim”²⁶⁶ şeklinde cevap vermiştir.

Galibilik’in diğer tarikatlar arasında konumunu göstermesi bakımından bir müridin anlatmış olduğu rüya açıklayıcı olacaktır. Bu rüya, Kuşçuoğlu’nun kaleme aldığı bir kitapta da yer almaktadır:

... Resulullah Efendimiz (s.a.v.) tatlı bir tebessüm, şefkatli bir ses tonu ile: - Oğlum! Şuan alemde yaşayan tek varisim, adıma görev yapan yegane vekilim Galip Efendi’dir. Kendisinden çok memnunuz. Senin devamlı olarak ettiğin dualar kabul olundu. Bu iş ifası için, Galip Efendinin ömrüne ömür katıldı, dedi. O anda hemen aklıma geldi; devamlı olarak her namazın ve zikrimin sonunda ‘Allah’ım, Efendime uzun ömür ver, beni de katibi kıl. Bize anlattığı tüm doğruları aleme anlatalım. Bütün insanlar bu rahmetten nasiplensin’ temennim ve duamdı. Resulullah Efendimizin (s.t.a.v.) bu sözünden sonra kümbetin önünde bir havuz oluştu. Sizlerin üzerinde oturduğunuz yatak tulumba gibi aşağı yukarı hafif bir hareketle bu havuza derya gibi su akıtıyordu ve Resulullah (s.t.a.v.) bana :- oğlum, bu sudan

²⁶⁵ Kuşçuoğlu, *Merhamet-İ İlahiden...*, 112 vd.

²⁶⁶ Kuşçuoğlu ile özel görüşme 21.01.2005.

için. Herkese de söyleyin içsinler, şifadır, buyurdu. O anda çevrede tanıdık derviş yüzler ve kalabalık insanlar oluşmaya başlıyor ve sudan içmek için gayret sarf ediyorlar. (16 Mayıs 2000, Antalya)

Biliyorum ki, bu mana çok mana ehlini yersiz düşüncelere götürecektir. Bu abd-i aciz varlık olur korkusu ile çekinerek yazdım. Ne yapayım ki emr-i Peygamberide bildirme emrediliyor. Kusura bakılmasın. Şüphe ediliyor ise Hz. Allah’a sorulsun. Yanlış ise lütfen beni de, manayı gören kardeşlerimi de uyarın. Çünkü dosyada bu hitabe benzer manalar hayli var. (Abd-i aciz)²⁶⁷

Kuşçuoğlu tarafından rüyanın bildirilmesi bir peygamber emri olarak algılanmakta, kendisi ve dolayısıyla da Galibilik tarikatı peygamberin adına vazife yapan tek varis ve tek vekil konumunda olduğu ifade edilmektedir.

Müritler, Türkiye’deki diğer tarikat ve cemaatlerin metotlarının çok iyi olmadığını, Galibilik’in izlediği yolun gerçekten güzel olduğunu, en iyisi olduğunu ifade etmektedirler.

Galibilik tarikatı Türkiye’de din işlerini yürüten resmi kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı hakkında da birtakım değerlendirmelerde bulunmaktadır. Tarikat Diyanet İşleri Başkanlığı’nı zuhr-i ahir namazı ve Maide Suresi’nin 51. ayeti vb ayetlerin tercümeleri konusunda eleştirmektedir. Onlara göre, zuhr-i ahir namazı bidat ve hurafe grubuna girmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı bu namazın bidat olduğunu bildiği halde halkın tepkisinden çekindiği için bunu açıklayamamaktadır.²⁶⁸ Ayrıca, Galibilik’e göre, Maide Suresi 57. ayet ve benzer ayetlerdeki “evliya” kelimesinin karşılığı yanlış bir şekilde “dost” olarak tercüme

²⁶⁷ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, ss. 79–80. Rüayyı gören ve anlatan kişi Ahmet Yüce.

²⁶⁸ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 122.

edilmiştir. Tarikata göre, aslında, evliyanın karşılığı dost değildir, rehber anlamına gelen “evliya” olarak tercüme etmek doğrudur denilmektedir.²⁶⁹

²⁶⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...* , s. 11, 24, 39. D.İ.B. mealinde Maide süresinin 57. ayeti “Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alaya alıp oyuncak edinenleri ve öteki kafirleri dost edinmeyin” şeklinde tercüme edilmiştir.

III. BÖLÜM: GALİBİLİK TARİKATININ DİN ANLAYIŞI, TOPLUMSAL KONULARA VE DÜNYAYA BAKIŞI

1. Galibilik Tarikatının Din Anlayışı

1.1. İnançlar

1.1.1. İslam Anlayışı

Tarikatın İslam anlayışı Galibilik'in temel öğretisini oluşturur. Onların bu fikirlerinin oluşumunda iki temel etkenin varlığı görülmektedir:

Birincisi; tarikatın şeyhi Galip Kuşçuoğlu'nun Ankara'nın Hacıdoğan Mahallesi Pala Sokakta ikamet ederken Artin ve Bedros adlı kişiler başta olmak üzere Hristiyanlardan etkilenmiş olmasıdır. Kuşçuoğlu Pala Sokakta yaşayan Hristiyan halktan “Müslüman, mümin ve müttaki kardeşlerimiz” olarak bahsetmektedir. Çünkü o özellikle Artin ve Bedros isimli iki Hristiyan mobilya ustasının iş ahlaklarından ve dinlerini samimi yaşayışlarından çok etkilenmiştir. Hristiyan Ermenilerin, Bekir Koç adlı mobilya dükkanı sahibinin cenaze merasimine cenaze namazı kılarak katılmaları ve Kuşçuoğlu'nun tabiriyle “Muhammedilerin cenaze namazını sadece seyretmesi” kendisini yoğun düşüncelere sevketmiştir.²⁷⁰ Belirttiğine göre, gençliğinden beri Hz. Muhammet'e inanmayıp Hz. İsa ve Hz. Musa'ya inanmışların cehenneme gideceği düşüncesi ve onlara kafir, gavur kelimelerinin yakıştırılması onu rahatsız etmektedir.²⁷¹ Ona göre tüm insanlık cehennemlik olmamalıdır. Görülüyor ki; Kuşçuoğlu Pala Sokakta Hristiyanlarla olan ilişkileri sebebiyle onların iş ahlakı, dinlerindeki samimiyetleri ve Müslümanlara

²⁷⁰ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 162.

²⁷¹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 37.

saygılı davranmalarından etkilenmiştir. Onun etkilenişini Hristiyanlar için “İsa (as)’ın şeriatına bağlı beşer şahadetine uygun Müslüman kardeşim” ifadelerinde de görmek mümkündür.

Kur’an-ı Kerim’de geçen “İslam” kavramına verilen anlamlar tarikatın düşüncelerinin oluşumunda etkili olan ikinci unsurdur. Bu konuda tarikatın savunduğu görüşleri üç kategoride ifade etmek mümkündür:

İlk olarak, Galibilik’e göre bütün semavi dinler İslamiyet’tir. İslamiyet bir doktrindir. Bu görüş şu ayetlerle temellendirilmektedir. “İsa, onlardaki inkarcılığı sezince: -Allah yolunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir, dedi. Havariler : -Biz Allah yolunun yardımcısıyız; Allah’a inandık, şahit ol ki, bizler Müslümanlarız” (Ali imran süresi, 52. ayet)

“İbrahim, ne Yahudi, ne de Hristiyan idi; fakat o, Allah’ı bir tanıyan, dosdoğru bir Müslüman’dı; Müşriklerden de değildi.”(Ali İmran süresi 67.ayet)

Bu ayetler ve benzer ayetler temel alınarak Hz Adem’den Hz Muhammet’e kadar gelen bütün semavi dinlerin İslam olduğu ifade edilmektedir.²⁷²

İkinci olarak; sonra gelen semavi din, önce gelmiş olan semavi dini iptal edemez. Allah’ın gönderdiği semavi din bir tanedir, değişmez, ancak sonraki gelen tebliğ (şeriat) kuralları tekamül ederek gelir. Şeriat insanlığın ilim, teknik, kültür ve medeniyette ilerlemelerine göre yenilenir.²⁷³

Bu düşünceler çerçevesinde Kuşçuoğlu önce gelen şeriatlarla (Hz. Muhammet’ten önceki peygamberlere gelen şekliyle), o şeriata tabi olanlar için amel etmenin mümkün olduğunu savunmaktadır. Ancak sonraki gelen şeriatlarla

²⁷² Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...* , s. 1, 19. D.İ.B. mealindeki tercümelere göre; Ali İmran suresi 52. ayetin tercümesi “İsa, onların inkarlarını sezince, ‘Allah yolunda yardımcılarım kim?’ dedi. Havariler, ‘Biziz Allah yolunun yardımcıları. Allah’a iman ettik. Şahit ol, biz müslümanlarız’ dediler.”, Ali İmran süresi 67. ayetin tercümesi “İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hristiyan. Fakat o, hanif (Allah’ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir müslümandı. Allah’a ortak koşanlardan da değildi.”

²⁷³ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...* , s. 11.

amel etmenin ise kemal olduğunu da belirtmektedir.²⁷⁴ Sonraki şeriat mensupları ise bir önceki şeriata göre amel edemez. Kuşçuoğlu bu görüşlerini Maide süresi 51. ayete kendisi meal vererek şöyle desteklemektedir:

Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanların evliyalarını evliya edinmeyin! Onlar kendilerinin evliyasıdır. (Sonra gelen şeriati kabul ettikten sonra, evvelki şeriattaki evliyalar senin şeriatından lütfedilen evliya değildir. Sana lütfedilen şeriatını gününe yansıtan ve emri ilâhiye uyumlu evliyana tabi ol. Geri döndüğünüz zaman evvelki şeriata dönüşünle sonra gelen şeriata biatınla indi ilâhiyede nefesine zulüm etmiş olursunuz.) Allah zalimler toplumuna yol göstermez.

Kuşçuoğlu bu ayetin yanlış tercüme edildiğini “evliya” kavramına vurgu yaparak şöyle açıklamaktadır: “İşte bu abd-i âcizin, anladığım mana. Evliyayı kabul etmeyip, evliyanın yerine mana ile ilgisi olmayan dost kelamı ile değişiklik yaparsan ayetin manasını doğru yansıtamadığın gibi, Kur’an’ın manasına ters düştüğünü bilesin.”²⁷⁵ Kuşçuoğlu’nun yanlış dediği tercüme Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan Kur’an mealinde şu şekilde geçmektedir: “Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Kuşkusuz Allah zalimler topluluğunu doğruya iletmez.”²⁷⁶ Kuşçuoğlu’na göre, ayetteki evliya kelimesinin karşılığı dost değildir, dost anlamı verilirse yanlışlık olur, Allah aslında burada Muhammet’in şeriatına bağlı olan Müslümanlara Yahudi ve Hristiyanların evliyasını (mürşitlerini)

²⁷⁴ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, ss. 104-107; Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s.77.

²⁷⁵ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, 5. Basım (www.galibi.com 12.08.2005).

²⁷⁶ D.İ.B Kuran-ı Kerim Meali, D.İ.B. Yay., Ankara, 2002, Maide Suresi 5/51.

evliya (mürşit) edinmeyin demiştir. Çünkü Hz. Muhammet’e gelen şariat Hz. Musa’ya ve Hz. İsa’ya gelen şariatlara göre daha gelişmiş olarak gelmiştir.

Üçüncü olarak; her kim hangi dilde olursa olsun kelime-i tevhidin manasını söylüyorsa Müslüman’dır.²⁷⁷ Kuşçuoğlu bu görüşüyle birlikte Hucurat suresinin 14. ayetini esas alarak İslam’da Müslüman ve Mümin kategorilerinin olduğunu iddia etmektedir: “Bedeviler; -İnandık, dediler. De ki: -İman ettik, demeyin İslam’a girdik deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi...” Kuşçuoğlu bu ayete dayanarak, bir kimsenin hangi dilde La ilahe illallah derse İslam’a girmiş olacağını ve Müslüman sayılacağını kabul etmektedir. Bir Müslüman kelime-i tevhidin anlamını yaşadığı takdirde ise mümin olmaktadır.²⁷⁸ Bununla birlikte Müslüman olmak mümin olmaya bir ısınma ve alışma süreci olarak değerlendirilir. Müslüman olan kişi namaz, oruç, hac, zekat vs. emirleri yerine getirdiğinde ise mümin olmaktadır.

Tarikatın Müslüman kavramına verdiği anlam müritlerin anlattıkları bir olayla daha da açıklığa kavuşacaktır. “Antalya’ya Avrupa’dan ehli kitaptan (Hıristiyan) iki kişi (karı koca) gelmişler ve tasavvuf ehli birisini sorduklarında Galip Kuşçuoğlu’nu göstermişler. Turistler Kuşçuoğlu’nun adresini alıp yanına gitmişler ve bir süre sohbet ettikten sonra bu iki kişi Müslüman olmak istediklerini söyleyince Kuşçuoğlu onlara:-Allah’ı üçlüyor musunuz? Turistler:-Hayır, Kuşçuoğlu:-Allah’tan başkasına tapıyor musunuz? Turistler :-Hayır, deyince Kuşçuoğlu:-Siz o zaman zaten Müslümansınız, demiş.” Bu olaya göre Müslüman olmanın tek şartı ortak koşmadan Allah’a inanmaktır.

²⁷⁷ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 2.

²⁷⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 107-108. Hucurat suresi 14. ayet D.İ.B. mealinde “bedeviler ‘iman ettik’ dediler. De ki: ‘İman etmediniz.(Öyle ise, ‘iman ettik’ demeyin.) ‘Fakat boyun eğdik’ (İslam’a girdik) deyin. Henüz iman kalplerinize girmedir. Eğer Allah’a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksilmez. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” şeklinde tercüme edilmiştir.

Galibilik tarikatına göre İslam’da Müslüman, mümin kategorileri vardır. “Müslüman” Allah’ın varlığını ve birliğini (Allah vardır ve birdir diyerek tevhit inancını) kabul eden, “Mümin” ise Allah’ın varlığını kabul etmiş ve İslami emirleri yerine getiren kimsedir. (Tarikattan virt alabilmek için mümin vasfını taşıma şartı vardır) Müminlik mertebesinde bulunan kişi ibadetlerdeki samimiyeti ile ve zikirde esmanın arttırılmasıyla ileri derecelere (1. Fena fiş-şeyh, 2. Fena fir-Resul, 3. Fena fillah, 4. Beka billah 5. Kurbiyet makamlarına)²⁷⁹ yükselebilir.

Kuşçuoğlu ve üyeler ile görüşürken muhakkak konu tarikatın benimsediği “İslam-iman” ve “evliya” kavramlarına getirilmiştir. Galip Kuşçuoğlu gerek katıldığımız sohbet toplantılarında gerekse CD’den izlediğimiz sohbet toplantılarında ve kitaplarında istisnasız bir şekilde Galibilik’in İslam anlayışını ısrarla dile getirmiştir. Çünkü bu kavramlara verdikleri anlamlar onların en önemli öğretileridir.

1.1.2. Peygamber İnancı

Peygamberlere inanmak “Amentü”de geçen imanın altı şartından birisidir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan ilmihalde peygamberlere iman, tüm peygamberlerin Allah tarafından görevlendirildiklerine ve Allah’tan kendilerine bildirilen tüm bilgilerin gerçek ve doğru olduğuna inanmak şeklinde ifade edilmektedir.²⁸⁰ İlmihalde peygamberlerin sıdk (doğruluk), emanet (güvenilirlik), ismet (günahtan korunmuşluk), fetanet (akıllı, zeki, uyanık olmak) ve tebliğ (Allah’ın emirlerini eksiksiz bildirmek) özellikleri üzerinde durulmaktadır.²⁸¹ Peygamberlerin peygamber olmak bakımından eşit olduğu belirtilmektedir.²⁸² Ancak peygamberler arasında derece farklılığı olduğundan söz edilmektedir. Hz.

²⁷⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 243 vd.

²⁸⁰ *İlmihal I: İman ve İbadetler*, T.D.V. Yay. , İstanbul, 2000, s. 106.

²⁸¹ *İlmihal I: İman ve İbadetler*, ss.109–110.

²⁸² *İlmihal I: İman ve İbadetler*, ss. 110–111.

Muhammet'in peygamberler arasında üstün bir yerinin olduğu ayetlerle temellendirilmektedir:

“... peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık...” (el-Bakara 2/253)

“Biz seni bütün insanlara bir uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderdik” (Sebe' 34/28)

Bunlarla birlikte Hz. Muhammed'in tebliğinin kıyamete kadar sürecek olması ve el-Maide 5/3 (...Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim...) ayeti O'nun diğer peygamberlerden üstünlüğü konusunda delil olarak gösterilmektedir. Peygamberler arasında Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa'nın içinde yer aldığı ülü'l-azm peygamberler, sonra resuller ve son olarak da nebilerin sıralandığı bir üstünlük derecelendirilmesi yine aynı eserde belirtilmektedir. Tüm bu açıklananlar çerçevesinde Hz. Muhammet'in tebliği olan İslamiyet'in diğer semavi tebliğlere göre daha mükemmel olduğu için üstünlüğü ve Ali-İmran süresi 3/110 (Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz...) ayeti ile bu mükemmel tebliğe inananların da üstünlüğü söz konusu edilmektedir.²⁸³

Galibilik tarikatında da peygamberlerin sıfatlarından (sıdk, emanet, fetanet, ismet, tebliğ) ilmihalde olduğu şekilde bahsedilir.²⁸⁴ Ancak derecelenme hususuna gelince Kuşçuoğlu böyle bir şeyin yanlış olduğunu ifade etmektedir. Hatta bu duruma “biz yıllardan beri peygamber yarıştırmıyoruz yok böyle bir şey” şeklinde

²⁸³ *İlmihal I: İman ve İbadetler*, ss. 106-111. **Ülü'l-azm:** Aldıkları görev ve yüklendikleri sorumluluk karşısında herhangi bir yılgınlık göstermeden dini insanlara tebliğ görevini yerine getiren, bütün zorluklara göğüs germede azim ve sebat gösteren peygamberler demektir. **Resül:** kendisine yeni bir kitap ve yeni bir şariat gönderilen peygambere denir. **Nebi:** Kendinden önceki bir peygamberin kitap ve şariatını tebliğ etmekle görevli peygambere denir.

²⁸⁴ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 232.

eleştiri getirerek bütün peygamberlerin eşit olduğunu savunur.²⁸⁵ Kuşçuoğlu peygamberlerin eşitliği konusunda şu değerlendirmelerde bulunur:

1- Allah'ın "Lev lake lev lak, Le ma halaktü'l Eflak" (sen olmasaydın eflakı yaratmazdım) hitabı tüm peygamberleri kapsayan bir "Nur-u Muhammedi"dir. Hz. Muhammet dahil bütün peygamberleri içine alan bir hitaptır.²⁸⁶

2- Peygamberler, kendinden önce gelenleri tasdik edici, sonra gelenleri müjdeleyici olarak Kuran-ı Kerim'de beyan edildiği için elçiler arasında ayrılık yapılamaz.²⁸⁷

3- "...Size din olarak İslam'ı seçtim, dininizi tamamladım" ayeti (Maide 5/3) bütün dinleri kapsar.²⁸⁸

Kuşçuoğlu peygamberler arasındaki eşitliği yukarıda verilen üç madde ile delillendirmektedir. Ona göre, peygamberler arasında eşitsizlik olmadığı gibi aslında tabi olduğu şeriattan dolayı inananlar arasında da temel olarak bir eşitsizlik yoktur. Yani o, bugün Hz. İsa'nın şeriatına tabi olan bir Hristiyan ile diğer şeriatlara tabi olanlar arasında üstünlük söz konusu olamaz, demektedir.

Galibilik peygamber inancıyla bağlantılı olarak bir de şefaathakkında görüşlere sahiptir. Kuşçuoğlu'na göre şefaathaktır ve nasıl insanlar arasında verilen hak geri alınmıyorsa peygamberlerin de şefaathakkı geri alınamaz. Şefaath peygamberler, veli, evliya, mümin, günah işlememiş kullar tarafından Allah'ın izniyle gerçekleşecek bir vakıadır²⁸⁹, bir rahmeti ilahidir, Allah'ın izni olmadan

²⁸⁵ Kuşçuoğlu'nun Sohbeti, Antalya, 21.01.2005.

²⁸⁶ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s.12 ve 21.01.2005 tarihli sohbet, Antalya. M. Hayri Kırbasoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet* adlı eserinde "sen olmasaydın, sen olmasaydın ben alemleri yaratmazdım" rivayetinin tasavvufi çevrelerde kudsi hadis olarak kabul gördüğünü ancak uydurma olduğunu ifade etmektedir. Bkz. M. Hayri Kırbasoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet*, Ankara Okulu Yay. , 4. Baskı, Ankara, 1999, s. 253.

²⁸⁷ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 70 ve ss. 102–103.

²⁸⁸ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 1. D.İ.B. mealindeki tercümesi: "...Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim."

²⁸⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 123 vd.

şefaatt mümkün değildir.²⁹⁰ Kuşçuoğlu şefaatt konusundaki görüşünü bir müridin belirttiğine göre “Allah’ın kovduğunu peygamber sopayla kovalar iltimas olamaz” şeklinde de ifade etmektedir.

1.1.3. Kurtuluş İnancı

Galibilik’e göre, Allah arza nice ayetler indirmiştir. Kuran-ı Kerim bu ayetleri kelamla açıklamaya çalışmıştır. Ancak alemdeki ayetleri her kişi okuyabilme gücüne sahip değildir. Bu yüzden Allah, kullarının rahmetinden istifade edebilmesi için peygamberleri ve peygamberlerden sonra da onlara varis olacak kimseleri yardımcı kılmıştır.²⁹¹ Galip Kuşçuoğlu’na göre veraset taşıyan bir evliyai rehber edinmeden Allah’ın rahmetine ulaşmak mümkün değildir.²⁹² Bunun için kişi mensup olduğu şeriattan bir evliya kabul etmelidir. Aksi takdirde evliyası şeytandır ve menzile (iyi bir sonuca) varması da imkansızdır.²⁹³ Kuşçuoğlu, burada kurtuluşun ve Allah’ın rahmetinden istifadenin mümkün olması için kişinin bağlı bulunduğu şeriattan bir evliyai rehber edinmesinin gerekli olduğunu iddia etmektedir.

Galibilik’te, kurtuluşun gerçekleşmesi açısından müritlerin rüyaları açıklayıcı olmaktadır:

Peygamber Efendimiz Galip Efendi’nin yanına geldi ve:

—Dervişlerini al, yanıma gel, size çok önemli şeyler söyleyeceğim, dedi. Bütün dervişler Peygamber Efendimizin huzurunda toplandık. Galip Efendi’ye hitaben:

²⁹⁰ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 124 vd.

²⁹¹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 28.

²⁹² Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 47.

²⁹³ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 57.

—Bak Galip! Şu karşı tepeye çok dikkatli, hepiniz bakın..., bakın, bakın, bu insanları düşmanlardan kurtarmaya çalışan insanlar ne kadar kurtarmaya çalışsa da, kendileri de beraber kurtulamıyorlar...

Bu gemilere insanları doldurup karada sen yürütüp ancak sen kurtaracaksın. Fatih Sultan Mehmed’e de gemileri biz yürüttürdük. Biz kurtardık... yetki tamamıyla senin! Buraya gelen gelemeyene söylesin. Herkes bilsin. Hadi, şimdi yolunuz açık olsun, Allah’a emanet olun... Tekrar Galip Efendi Peygamber Efendimiz’in elini öptü. Peygamber Efendimiz de Galip Efendiye sarıldı, kayboldu...²⁹⁴

“Hz. Pir Abdulkadir Geylani buyurdular ki:-Sizin için gideceğiniz tek kapı orasıdır. Bizde o tarafa baktığımızda evlerin sizin olduğunu gördük. Allah’a şükrederek, yanımdaki arkadaşlarıma ‘iyi ki, Galip Efendi’ye tabi olmuşuz’, dedik.”²⁹⁵

“Hz. Resulullah (s.t.a.v) Efendimizi rüyamda gördüm. Ruhları derecelerine göre ayırıyordu. Sıra bana gelince: ‘Galip Efendi’nin dervişiyim’ diye kendimi tanıttım. Hz. Resulullah (s.a.v.) bana: -Galip Efendi benim ashabımdır. Sen şöyle dur, dedi.”²⁹⁶

Bu rüyalarda ve bunlardan başka anlatılan birçok rüyada Galibilik tarikatı ve tarikatın şeyhi müritleri için bir kurtuluş vesilesi, ayrıcalıklı olma sebebi olarak algılanmaktadır. Ayrıca tarikat açısından sadakat sahibi olduğu söylenen müritlerin ölüm olayları için “bir gelin daha götürdüler”²⁹⁷ şeklinde açıklama getirilmektedir. Bununla birlikte müritler de bu tarikata bağlanmış olmayı “nasip olma” ile ifade

²⁹⁴ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, ss. 65–66. Rüyayı anlatan kişi Cemil Yüksel, gördüğü tarih 12.12.1995.

²⁹⁵ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 92. Rüyayı gören ve anlatan kişi H. Ömer Karasu.

²⁹⁶ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 92. Rüyayı anlatan kişi adının belirtilmesini istememiştir.

²⁹⁷ Kuşçuoğlu’nun Sohbeti, Ankara, 17.07.2005.

ederek tarikat üyeliğinin kendilerine bir değerlilik ve seçkinlik kattığını anlatmaya çalışmışlardır.

1.1.4. Kader İnancı

Kader, evreni ve evrende meydana gelen tüm varlıkları ve olayları Allah'ın bilmesi, belli bir nizam ve ölçüye göre düzenlemesi anlamına gelir. Ülkemiz insanları arasında ise genelde kader deyince akla gelen alın yazısıdır. Öyle ki üniversite seviyesinde dahi kader alın yazısı anlamında kullanılmaktadır.²⁹⁸

Galibilik'e gelince, Kuşçuoğlu'nun kitaplarında ve sohbetlerinde alın yazısı anlamında kadercilik görülmemektedir. Kader, Allah'ın bilgisi ve takdiri olarak tanımlanır.²⁹⁹ Onlara göre kul tedbiri terk etmemelidir, ama takdir Hüda'nındır. Tedbire rağmen yine de son nokta Allah tarafından belirlenir anlayışı vardır.³⁰⁰

Kader konusu Mehmet Akif Ersoy'un bir şiiriyle de anlatılmak istenir:

“Kadermiş, öyle mi? Haşa, bu söz değil doğru,

Belanı istedin, Allah da verdi, doğrusu bu...”³⁰¹

Müritlere “Allah her şeyi belirlediğine göre çalışmanın ne önemi vardır?” ve “Bir insan kötü kadere sahipse suçu nedir?” sorularını yönelttik. Onlar her şeyin Allah tarafından sebeplere bağlı olarak yaratıldığını, insanın hayatta bu çerçevede tercihler yapabildiğini ve aslında kişinin iyilik ya da kötülüğünün kendi kazancı olduğunu açıklamışlardır. Ama yine de hayatta kulun çabası karşısında Allah'ın takdirinin geçerli olacağı vurgulanmıştır. Grup halinde görüştüğümüz müritler kader anlayışı konusunda meslekleriyle bağlantı kurarak görüşlerini ifade etmişlerdir: “Mobilyacılık sektöründe önceden atölyesi olanlar iyi para kazanıyordu. Ama bunun

²⁹⁸ Münir Koştaş, *Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış*, T.D.V. Yay., Ankara, 1995, s. 42.

²⁹⁹ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, ss. 279–280.

³⁰⁰ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 224.

³⁰¹ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, ss. 225–226.

ferdi olarak sürmesi ileride pek iç açıcı görülüyordu. Hatta Özal, herkesin birleşip ortaklaşa şirketler kurmasını söylemişti. Herkes bunu biliyordu. Ne oldu? Şimdi Site’de herkes eski günleri arıyor. Birleşenler kazançlı. Allah sebepleri önümüze koymuş. Kul bunlara uyacak. Allah diyor ki: Bu dünyayı ben yarattım. Sen düzenleyeceksin.”

Bir mürit de “bir insan kötü kadere sahipse suçu nedir”e şöyle bir örnekle açıklama getirmiştir: “Geceleyin rüyasında bir derviş şeyhinin ismini levh-i mahfuzda cehennemlikler arasında görmüş. Sıkılarak da olsa rüyasını şeyhine anlatmış. Şeyhi:-Ben kendimi yirmi beş senedir cehennemlikler arasında görüyorum. Ne yapayım, gidecek, varılacak başka kapı mı var, demiş. Ertesi gün derviş rüyasında şeyhini bu sefer cennetlikler arasında görmüş. İnsan kötü olsa da Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemelidir”

Burada kişinin hangi durumda olursa olsun sebeplere uyarak Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemesi ve kaderde insanın çabasının önemi anlatılmak istenmiştir.

Galibiler arasında alın yazısı anlamında kader anlayışından ziyade, sebeplere bağlılık neticesinde kulun kesbi, kişinin kötü bir pozisyonda olsa bile Allah’ın rahmetinden ümit kesmeden, sebeplere uyarak kaderini etkileyebileceği ve kulun kendi çabasının var olduğu bir kader anlayışı görülmüştür.

1.1.5. Öldükten Sonra Dirilme

Öldükten sonra dirilme ahiret hayatın en önemli evrelerindendir. Türkiye Diyanet Vakfı’nın hazırlamış olduğu ilmi hale göre öldükten sonra tekrar dirilme, kıyametin kopması sonrasında gerçekleşecek bir olaydır.³⁰²

³⁰² *İlmihal I: İman ve İbadetler*, s. 125.

Galibilik’e göre öldükten sonra dirilme imanının altı şartı içinde yer almaktadır. Allah can alma görevini Azrail adlı meleğe vermiştir. Ancak Azrail insanların bu görevden ötürü kendisinden hoşnut olmayacaklarını Allah’a ifade eder. Allah da Azrail’e, ölümü sebeplere bağladığını, insanların ölümü sebeplerle açıklayacaklarını söyler.

Tarikatın anlayışına göre “Siz onlara ölü demeyin. Onlar diridirler fakat siz bilmezsiniz”³⁰³ ayeti veli kulların öldükten sonra diri ve iki alemde (dünya hayatında ve öldükten sonraki hayatta) de tasarrufat(yetkiler) sahibi olacağını ifade eder. Velayet makamına erişmiş Allah’ın veli kullarının, Galibilik’teki verilen yetki geri alınmaz prensibine göre, maddi hayattaki tasarrufatı (yetkileri) velayet dereceleri nispetinde ölünce de devam etmektedir. Veli kul, hayatta iken kınındaki kılıç gibidir, ölünce “Hüda’nın kılıcı” olur. Hayatta iken ceset kılıfında olan veli ölünce kılıfından çıkar ve daha keskin olur. Onlar hayatta iken de öldükten sonra merhametlidirler.³⁰⁴ Galibiler bu anlayışlarına delil olarak peygamberlerin ve evliyaların hayatta iken rağbet görmediği halde şimdilerde kabirlerinin türlü meşakkatlere rağmen insanlar tarafından ziyaret edilmesini göstermektedirler.³⁰⁵

Galibilik’te kabir ziyaretleri önemli görülmektedir. Çünkü Allah kabir ziyaretleri ile ilgili olarak Bakara süresi 2/27. ayette “...Allah’ın hal ve hatırlarının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler. Yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır” buyurmaktadır.³⁰⁶ Ayrıca Mümtetine süresi 60/13. ayette de “Ey iman edenler! Allah’ın kendilerine

³⁰³ Bakara süresi 154. ayet D.İ.B. mealinde şöyle geçmektedir: “Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.”

³⁰⁴ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 120; Metafizik, s. 28.

³⁰⁵ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 28.

³⁰⁶ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 29. Bakara süresi 27. ayetin D.İ.B. mealindeki tercümesi: “Onlar, Allah’a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozan, Allah’ın korunmasını emrettiği bağları (iman, akrabalık, beşerî ve ahlâkî bütün ilişkileri) koparan ve yeryüzünde bozgunculuk yapan kimselerdir. İşte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.”

gazaplandığı topluluğa tabi olmayın ki onlar, kafirlerin kabir ehlinde ümit kestikleri gibi ahiretten de ümit kesmişlerdir.” buyrulmaktadır. Galibilik tarikatı bu ayetten hareketle kabir ehlinde ümit kesmenin ahiretten ümit kesmek anlamına geldiğini iddia etmektedir.³⁰⁷ “Taştan topraktan ne istiyorsunuz” diyerek kabir ziyaretlerine engel koymak insanların manevi kazançlarını engellemek anlamına gelmektedir.³⁰⁸ Çünkü insanlar kabir ziyaretlerinden manevi olarak hisse almaktadırlar. İşte bu açılardan kabir ziyaretleri önemlidir. Kuşçuoğlu’na göre kabir ziyaretlerinde dikkat edilmesi gereken bir husus da bir kişi dünyada iken nasıl edeple ziyaret ediliyorsa kabrinde de aynı edeple ziyaret edilmesidir.

Kuşçuoğlu da kabir ziyaretlerinde bulunmaktadır. Şeyhi Mustafa Yardımedici’nin Ankara’da bulunan kabrini bayramlarda ve bazı zamanlarda ziyaret etmektedir. Bununla birlikte soyundan geldiğini ifade ettiği, Fatih Sultan Mehmet döneminde astronomi bilgini olan Ali Kuşçu’yu da ziyaret etmiştir.

1.1.6. Bidat ve Hurafeler

1.1.6.1. İslam’ın Şartı Beş Değildir

Galibilik’te, İslam’ın beş şartının olduğunu kabul etmek hurafe ve bidat sayılmaktadır. Çünkü İslam’da beş şartın olduğuna dair ne bir ayet ne de sıhhatli bir hadis vardır. İslam Allah’ın Hz. Adem (as)’den Hz. Muhammet (s.a.s)’e kadar gönderdiği dinin adıdır. Allah Yahudilik, Hristiyanlık diye dinler göndermemiştir. Tüm peygamberler İslam üzere gönderilmiştir. Allah katında tek din İslam’dır ve bu dinin tek şartı vardır. O da kişinin hangi dilde olursa olsun Allah vardır ve birdir, O’ndan başka ilah yoktur, demesidir.

³⁰⁷ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 171. Mümtehin süresi 13. ayetin DİB mealindeki tercümesi: “Ey iman edenler! Kendilerine Allah’ın gazap ettiği, kabirlerdeki kâfirlerin ümit kestikleri gibi tamamen ahiretten ümitlerini kesmiş bir toplumu dost edinmeyin.”

³⁰⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 28.

Kuşçuoğlu'na göre, milletimiz büyük bir yanlış yaparak İslam'ın beş şartı vardır demiş ve adeta Allah'a din öğretmeye kalkışmıştır. Halbuki İslam'ın beş şartı yoktur, ancak imanın şartları vardır. Namaz, oruç, hacc, zekat gibi ibadetleri yerine getirmek mümin kulların özelliklerindendir. Milletimiz bilgisizliği ve cehaleti yüzünden Allah'a inandığı halde Ehl-i Kitab'a gavur, kafir yakıştırmasında bulunmuştur.³⁰⁹

1.1.6.2. Zuhr-i Ahir Diye Bir Namaz Yoktur

Galibi tarikatının şiddetle karşı çıktığı, bidat ve hurafe olarak gördüğü bir husus da “zuhr-i ahir” namazıdır. Kuşçuoğlu, zuhr-i ahirin hicri 5. asırdan itibaren Moğol istilalarının sürdüğü bir dönemde Konya'da ihdas edilen bir ek ibadet usulü ve asılsız bir namaz olduğunu savunur. Zuhr-i ahirin asılsız olduğunu şu delillerle ispat etmeye çalışır:

1- İmam-ı Azam Ebu Hanife “Resulullah mescide gelmeden dört rekat sünnet kılar, mescide geldiklerinde hutbe irad ederlerdi, iki rekat Cuma'nın farzını cemaate kıldırır, hane-i saadetlerine gider, dört rekat da orada sünnet kılarlardı” şeklinde Cuma namazını izah etmiştir. İmam-ı Şafii de “Cuma'dan evvel iki rekat, Cuma'dan sonra da iki rekat Hz. Resulullah (s.a.v) sünnet kıları” açıklamasında bulunmuştur. İmam Malik ve İmam Hanbel ise “Cumaya gelmeden evvel Hz. Resulullah (sav) iki rekat namaz kılar, farzdan sonra namaz kılmazdı.” içtihadında bulunmuşlardır. Peygamberin ve sahabeler döneminde dört mezhep imamının içtihadına göre zuhri ahir adlı bir namaz geçmemektedir.³¹⁰

³⁰⁹ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 118.

³¹⁰ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, ss. 120-121. T.D.V. İslam Ansiklopedisi'nde Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli mezhep imamlarının açıklamaları verilmektedir. Buna göre Cuma namazının farzından önce ve sonra sünnet namazın olduğunu kabul etmektedirler. Ancak zuhri ahir diye bir namazdan bahsetmemişlerdir. Bkz. Hayreddin Karaman, “Cuma”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1993, ss. 87-88.

2- Fıkıh bilgini İbn-i Nuceym'in "zuhr-i ahir kılan kişi ilim yoksunudur." görüşü.³¹¹

3- Sünen-i Darekutni tercümesinin 2. cildi onuncu sayfasında "zuhr-i ahir kılan şüphesiz günahkardır." ifadesi.³¹²

4- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Kuşçuoğlu'nun elde ettiğini iddia ettiği doksan iki adet bidat ve hurafeler listesinin en başında zuhr-i ahirin oluşu.³¹³

5- Kuşçuoğlu'na göre fıkhi bilgiler açısından da zuhri ahir asılsızdır. Çünkü ancak farzı terk edilen bir namazın iadesi olabilir, vacibin terkinde ve farzın tehirinde ise sehiv secdesi yeterlidir. Ayrıca Türkiye dışındaki İslam ülkelerinde böyle bir namaz bilinmemektedir.³¹⁴

Türkiye'de Cuma namazı akabinde kılınan zuhr-i ahir Mamak Tevhit Camii'nde kılınmamaktadır. Hutbelerde de zuhr-i ahir namazının olmadığı anlatılmaktadır. Cami halka açık olduğu için tarikat üyesi olmayan pek çok kişi de Cuma namazı için buraya gelmektedir. Gelenlerin bazıları namaz çıkışında kendi aralarındaki konuşmalarında zuhr-i ahirin kılınmamasının yanlış olduğu ve Cuma için bir daha bu camiye gelmeyeceklerini söylemişlerdir. Müritler de Kuşçuoğlu'nun görüşü doğrultusunda zuhr-i ahirin dinin özünde olmayan sonradan çıkan bir uygulama olduğunu ama halkın bunu bilmediğini zamanla öğreneceklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda Nesim diye bir kişinin menkıbesini anlatmışlardır:

³¹¹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 122. T.D.V. İslam Ansiklopedisi'nde İbn Nuceym'in "el-Bahr" adlı kitabında zuhri ahir adlı namazın dinde yeri olmayan bir uygulama olarak kabul ettiği ve mekruh gördüğü bildirilmektedir. Bkz. Hayreddin Karaman, "Cuma", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1993, s. 88.

³¹² Ali Bin Ömer ed-Darekutni, *Sünenü Darekutni* (Şerh eden Ebi-Tayyib Muhammed Şemsul'hakk el-Azim Abadi), C. 2, Medine, 1966, s. 10. Kuşçuoğlu'nun zuhri ahir hakkındaki bu görüş eseri şerh eden Azim Abadi'ye ait olup asıl metinde yer almamaktadır. Şarihin ifadesi şu şekildedir: "Şeytanların kendilerine vesvese verdiği insanların çoğu Cuma namazını eda ettikten sonra Cuma namazı sahih olmaz zannıyla ihtiyat olsun diye aynı zamanda zuhri ahir kılıyorlar... bu namaz bidat ve sonradan ortaya çıkmıştır, kılan şüphesiz ki günahkardır."

³¹³ Galip Kuşçuoğlu'nun iddia ettiği Diyanet İşleri Başkanlığı'nın zuhri ahirin bidat ve hurafe olduğunu belirten bu belgeye ulaşamamıştır.

³¹⁴ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 118 vd.

Nesim ölen kimsenin cesedinin hareket etmeden kabirde kalacağını iddia ediyormuş, buna karşılık zamanın uleması ve halk cesedin hareket edeceğini savunuyormuş. Ulema, Nesim'in iddiasının yanlış olması durumunda hükmün derisinin yüzülmek olduğunu söylemiş. Ölen birinin cesedi üstüne testi koymuşlar. Nesim kabirde beklerken rüyasında Peygamberimizin onun derisiyle çadırının deliğini kapatmaya çalıştığını görmüş ve Peygamberimiz testiyi devirmesini batıl da olsa halkın yerleşmiş inancını bozmamasını söylemiş. Bunun üzerine Nesim, uyanınca testiyi devirmiş. Sabah olunca halk ve ulema testiyi devrilmiş görmüşler. Böylece yanlış olduğu halde ulemanın ve halkın görüşü doğru görünmüştür.

Bunu anlatan mürit halkın hayatını sürdürmesini sağlayan batıl da olsa yerleşmiş inançlarının bulunduğunu ve zuhr-i ahirin de bunlardan birisi olduğunu söylemiştir.

Görüştüğümüz müritlerin tamamı zuhr-i ahirin asılsız ve bidat bir uygulama olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre zuhri ahir Cuma namazı kabul olmaz diye kılınan bir namazdır. Müritlerden bazıları aynı vakitte iki farz namaz olamayacağından dolayı da zuhri ahirin bidat ve hurafe olduğunu ifade etmişlerdir.

Zuhr-i ahir, Galibiler tarafından bidat ve hurafe olarak görülmekte ve kılan kimselerin günahkar olacağı belirtilmektedir. Çünkü Peygamber zamanında böyle bir namaz yoktur. Ayrıca zuhr-i ahirin sadece Türkiye'de olan bir uygulama olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Tarikat mensupları tarafından zuhr-i ahir kılınmamaktadır.

1.1.6.3. Mehdi ve Mesih İnancını Reddediş

Mehdi inancı, yalnızca İslam kültürüne has bir kavram değildir. Bütün dinlerde ve özellikle Yahudilik ve Hristiyanlık'ta önemli bir yer tutar.³¹⁵ İslam dünyasında da Mehdilik oldukça geniş bir yer tutmuştur. İslam tarihinde özellikle Şii fırkalar başta olmak üzere sayılamayacak kadar mehdilik iddiasında bulunanlar görülmüştür.³¹⁶ Günümüzde ise bazı tarikatların iddia ettiğine göre mehdi kendi tarikatlarının halifesi olarak gelecektir.³¹⁷

Galibilik'te ise mehdi ve mesihin (Hz. İsa'nın) geleceğine inanmak, Kuran'a, Hz. Muhammed'in son peygamber oluşuna ters bir inanç olarak görülmektedir. Galibilik'in "verilen hak geri alınmaz" anlayışına göre şayet Hz. İsa ahir zamanda gelecek olursa peygamberliği feshedilmiş olacaktır. Çünkü son peygamber Hz. Muhammet'tir. Hz. İsa eğer peygamber olarak gelmeyecekse o zaman Hz. Muhammet'e ümmet olacaktır. Hz. Muhammet'e ümmet olarak gönderileceğine ise inanmak gaflettir. İki durum da hakikate terstir.³¹⁸ Buna göre Hz. İsa'nın Mesih olarak yeryüzüne tekrar gönderilmesi mümkün değildir.

Kuşçuoğlu'na göre aslında mehdi mensup olduğu dine samimiyetle hizmet eden kimsedir. Mehdi, mürşit veya resul olamaz, mehdi-resulün gelmesine inanmak da imanın şartlarından değildir.³¹⁹

Müritlerin belirttiğine göre "Hristiyanlar Mehdi-Mesih olarak Hz. İsa gelecek demişler, biz de gelecekse bizim peygamberimize ümmet olarak gelecek diyerek kılıfını bulmuşuz."

³¹⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Birleşik Yay., İstanbul, 1999, s. 289.

³¹⁶ Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, s. 333.

³¹⁷ Niyazi Usta, *Menzil Nakşiliği*, s. 124.

³¹⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s.74 vd.

³¹⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 125.

Mehdi-Resul'ün geleceği hususu da Galibilik'te eleştirilir. Hatta Kuşçuoğlu bir sohbette "...gelecek dedik mehdi-resul, bizden çıktı. Mezarcızade... (Hasan Mezarcı hadisesini kastediyor)" diyerek bu konunun asılsız olduğu ifade etmiştir.³²⁰

Sonuç olarak, Galibilik Mehдинin ve Mesihin geleceğini reddeder ve Mehdi ve Mesih inancının imanın şartlarından olmadığını kabul eder.

1.2. Ritüeller

Tarikatlarda, birey ya da grupla ilgili bazı değerlerin, uygun zamanlarda, sembolik ve pek değişmeyen ardışık davranış biçimleri ile tekrarlandığı görülmektedir.³²¹ Bu tür davranış biçimlerine ritüel denilmektedir. Temel karakterleri itibariyle kolektif bir nitelik taşıyan ritüellerin toplumsal hayatta birçok önemli işlevleri vardır. Bu işlevler, grubu bir arada tutma, dayanışmayı artırma, topluluğun kolektif şuurunu güçlendirme şeklinde sıralanabilir. Ayrıca ritüellerin, grubun geçmişiyle bugünü arasında ve bugünü ile geleceği arasında bir bağ olma özelliği de mevcuttur.³²²

İşte bu yüzden dini gruplar, kendilerini, yalnızca bağlılarını bir arada tutmayı amaçlayan yeni bir öğreti vazetmekle sınırlandıramazlar. Bununla birlikte inancın gereklerine bağlılık ritüeller ile desteklenmelidir. Aksi takdirde öğretiler gerçekten bir güvence altında olmayacaktır.³²³ Üyelerinin bağlılıklarını ve devamlılıklarını sağlama açısından, dini bir grup veya cemaat olma özelliği gösteren Galibilik tarikatında da ritüeller çok önemli bir yere sahiptir.

³²⁰ Kuşçuoğlu'nun *Kadir Gecesi Sohbeti*, Antalya, 22.12.2000.

³²¹ Gordon Marshall, "Ritüel", *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s. 623; Kasım Karaman, "Ritüellerin Toplumsal Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2010, S. 21, s. 229.

³²² Karaman, "Ritüellerin Toplumsal Etkileri", s. 229.

³²³ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Ayrıntı Yay. , Ankara, 2002, s. 88.

1.2.1. Zikir

Zikir, Allah'ı övmek, tespih etmek, kalp ve dil ile Allah'ın adını anmak anlamlarına gelmektedir.³²⁴ Tasavvuf ve tarikatlar tarihi kitaplarında genel olarak üç türde zikirden bahsedilmektedir:

Birincisi, zikri celi veya zikri cehridir ki, açıktan Allah adı veya tevhit kelimelerinden birini dil ile söylemektir. İkincisi, nefesle yapılan zikri hafi veya zikri sirri denilen zikirdir. Üçüncüsü ise Allah'ı kalben düşünmek sureti ile yapılan kalbi zikirdir.³²⁵ Rivayetlere göre zikri hafi Hz. Ebu Bekir tarikiyle, zikri cehri Hz. Ali tarikiyle³²⁶, zikri kalbi ise Hz. Osman tarikiyle gelen zikir şeklidir.³²⁷

Tüm tarikatlarda zikir temel ve önemli bir ritüeldir. Galibilik'te de zikir önemli bir yere sahiptir. Kuşçuoğlu'na ait "Tasavvuf ve Zikrullah" adlı kitapta Kuran-ı Kerim'den zikirle ilgili ayetler tefsir edilerek zikrin değişik boyutları ele alınmıştır.

Kuşçuoğlu zikri şöyle ifade etmektedir: "Hz. Ali buyurdular ki: -Bir zaman gelir ki İslamiyet'in ancak ismi kalır... Kur'an'ın da resmi kalır. Manasını bilen, amel eden kalmaz. Mescitleri tamir ederler. İçinde Zikrullah yapılmadığından haraptır..."

"Deniyor ki müminin üç kalası vardır: Birincisi mescit, ikincisi zikrullah (Allah'ı zikretmek), üçüncüsü Kur'an okumaktır. Mümin bu üçünden birini yaptığı müddetçe şeytandan korunur."³²⁸

"Peygamber Efendimiz'in buyurduğu hasen hadislerinde: Allah'ı zikreden diri, zikretmeyen ölüdür. Allah'ın zikri olan ev diri, zikri olmayan ev ölüdür."³²⁹

³²⁴ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s.171.

³²⁵ Ateş, *İslam Tasavvufu*, s. 173.

³²⁶ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 129.

³²⁷ Mehmet Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1992, s. 239 vd.

³²⁸ Kuşçuoğlu, *Kadir Gecesi Sohbeti*, Antalya, 22.12.2000.

³²⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 190. İbrahim Canan tarafından hazırlanan Kütübü Sitte tercümesinde Kuşçuoğlu'nun belirttiği hadis şu şekilde geçmektedir: "Hz. Ebû Musâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde Allah zikredilen evlerin misali ile içerisinde Allah zikredilmeyen evlerin misâli, diri ile ölünün misali gibidir. Buhârî, Daavât 66; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin 211" İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay. C. 7, Ankara, 1988, s. 200.

Bu ifadelerde, zikir olmayan mescitlerin harap olacağı, zikir yapan kişinin şeytandan korunacağı, ancak zikir yapan insanların ve evlerin canlı kalacağı üzerinde durularak zikrin önemi vurgulanmaktadır.

Galibiler zikirlerini bireysel olarak ve topluluk halinde yapmaktadırlar. Buna binaen Galibilik'te zikri iki kısımda ele alabiliriz:

1.2.1.1. Bireysel Zikir

Tasavvufi literatürde vird, her gün okunması bir görev haline getirilen dua ve zikirler gibi anlamlara gelmektedir. Sufi büyükleri tarafından hazırlanan bu dua ve zikirlerin çoğu Kuran ayetlerine ya da hadislerle dayanmaktadır. Müritler durumlarına göre bunları günlük, haftalık, aylık veya yıllık olarak tekrar ederler.³³⁰ Galibiler de günlük ve bireysel olarak yaptıkları zikri “virt” olarak isimlendirmektedirler. Galibilik'e göre “vird, dervişin her gün yaptığı tesbihatıdır.”³³¹

Galip Kuşçuoğlu'nun ve müritlerin belirttiğine göre, bireysel zikir, bir önceki şeyh Mustafa Yardımedici zamanında yapılan zikirle aynıdır. Bireysel zikrin zamanı gece yarısında başlar, bu vakitte önceki günün zikir zamanı ise bitmiştir. Virt, yirmi dört saatte bir, virtte kaldığı yeri unutmamak kaydıyla müsait olunan durumda yapılabilir. Ancak, yirmi dört saat boyunca virt yerine getirilmezse kazası yoktur. Bu durumda, virt sahibi kişi sadakat ve samimiyet yönünden noksan sayılmaktadır.

Bireysel zikir (virt) imkan nispetinde her halde ayakta, oturarak, evde, yolda kısacası her yerde yapılabilir. Fakat Kuşçuoğlu ve müritlerin belirttiğine göre virtte en faziletli olan tarz kibleye karşı oturularak, huzur ve huşu ile okumaktır.

³³⁰ Ethem Cebecioğlu, “Vird” Mad., *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1997, s. 758-759.

³³¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 85.

Elde ettiğimiz bilgilere göre, bireysel zikir için özel bir ortam ve gün içinde belli saatlerin şart koşulmamıştır. Bunun gerekçesi olarak Peygamber'in "Zorlaştırmayın, kolaylaştırın, daraltmayın, genişletin, nefret ettirmeyin sevdiren, buyurmuştur" hadisi şerifi gösterilmekte ve Allah'ın dinde zorluğu emretmemiş olduğu belirtilmektedir. Ancak, "vaat borç gibidir" benzetmesi ile tüm bu kolaylıklarla birlikte müridin, yirmi dört saatte bir virdini muhakkak yerine getirmesi istenmektedir.³³²

Yukarıda belirtilenlerle birlikte Galip Kuşçuoğlu'nun kitaplarında ifade ettiğine göre bireysel zikir yahut virt şu şekilde yapılmaktadır:

Şeriatıyla yükümlü olduğu Peygamberine cümle Peygamberan-ı izam ve rusül-i kiram hazretlerine selatü selamla, cümle meşayih-ı izam efendilerimize, derviş kardeşlerimizin ruhlarına, ehl-i iman ve ehl-i islâmın ruhlarına 3 İhlas 1 Fatiha okuyarak , ezkarına başlar. Her gün virdinden evvel okur, bağışlar.³³³

Yukarıda ifade edilen durum detaylı olarak şöyle yapılır:

Hu ya tabibel kulup, medet ya erhamer rahimin, medet ya ekremel ekremi,
medet ya ilahel alemin. Destur, ya Adem safiyullah, destur ya Nuh şekirullah,
destur ya İbrahim halilullah, destur ya Musa kelimullah, destur ya İsa ruhullah,

³³² Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 251. Kuşçuoğlu'nun zikrettiği hadis Sahihi Müslim'de şu şekilde geçmektedir: "Sevindirin; nefret ettirmeyin! Kolaylaştırın; güçleştirmeyin! Sahihi Müslim, Cihad, 1732", Ahmed Davudoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Neş., C. 8, İstanbul, 1983, s. 458.

³³³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 238.

destur ya Muhammet Mustafa habibullah, destur ya cümle peygamberan-i izam ve Resul-i kiram hazeratı. ruhları için fatiha.

Çar-i yar-ı ba-safa Ebu Bekir-i Sıddık, Ömerü'l-Faruk, Osman-ı Zi'n-Nureyn, Aliye'l-Murtaza, Hazret-i Hamza ve Hazret-i Abbas radiyallahu anhüm efendilerimizin, ehl-i beytin, al-i beytin, evlad-ı Resulullah'ın, ashab-ı Resulullah'ın, ashab-ı kiram, ashab-ı güzinin, sahabe-yi kiram, sahabe-yi güzinin, muhacirinin ve ansarın, tabiinin, tebeu tabiinin, müctehid-i izam efendilerimizin, ba-husus Gavsü'l-A'zam Seyyid Abdulkadir Geylani, Seyyid Ahmed er-Rufai, Seyyid Ahmed el-Bedevisi, Seyyid İbrahim Dussuki, Şeyh Ebu'l-Hasan Ali Şazili, Şah-ı Nakşibent Muhammed Bahaattin, Şeyh Ahmet Yesevi, Şeyh Ahmet Kuddusi, ba-husus Şeyhimiz Üstadımız Maraşlı seyyit Ali Sezai Efendi, Hacı Mustafa Efendi, Sofu Ökkeş Efendi, Çorumlu Hacı Bekir Baba, Hacı Ali Efendi, Hacı Mustafa Anaç Efendi, Hacı Bekir Kuşçuoğlu, Muhammed Esad Efendi, Hacı Sami Efendinin ruhları için, Şeyhimiz Üstadımız Hacı Galip Hasan Efendinin ervah-ı kudsiyelerine, turuk-ı aliyyeden ahirete irtihal etmiş cümle meşayih-ı izam efendilerimizin ve derviş kardeşlerimizin, ehl-i iman ve ehl-i İslamın, akraba-yı taallukatımızın da ruhları için Fatiha maa's-salevat, der, 3 İhlas 1 Fatiha okur, cümlesine bağışlar...³³⁴

Dervişin günlük virdi yukarıda belirtildiği gibi 3 İhlas 1 Fatiha ruhlara bağışlandıktan sonra Rabbına acz ve teslimiyetle, samimiyetle:

Niyet ettim, ya Rabbi senin rızan için günlük virdimi okumaya, der...³³⁵

ve aşağıda belirtilen adetlerde esmalar okunarak Galibi virdi yapılır.

³³⁴ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 239-240.

³³⁵ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 241.

- 51 - adet Bir adedi binbir sebebe Bismillahirrahmanirrahim.
- 100 - adet Ya Rabbi verdiğin nimetlere çok şükür, el-hamdü lillah.
- 100 - adet Hasbünallahu ve ni'me'l-vekil (sonunda, ni'me'l-Mevla ve ni'me'n- Nasir ğufraneke Rabbena ve ileyke'l-masir, der, ALLAH'a teslimi-yetini arz eder.)
- 100 - adet Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali seyyidina Muhammed ve sahbihi ve sellim
- 100 - adet Estağfirullah el-azim min külli zenbin ve etubü ileyh (bildiği bilemediği günahlarına Rabbından özür diler.)
- 500 - adet La ilahe illallah (der, Kur'an'da mevcut ayetle: "Fa'lem ennehu la ilahe illallah" deye başlar.)
- 500 - adet ALLAH ("ya" nidası ile başlar, ilkinde, durulduğuunda, her yüzüncüde ve en sonuncuda "(c.c)" der).³³⁶

Gözlemlerimizde, Galip Kuşçuoğlu'nun sohbetleri öncesinde ve sonrasında tarikat üyelerinin doksan dokuzluk tespihlerle virt yaptıkları görölmüştür. Ayrıca, tarikat üyeleri zaman zaman otobüste, yolda giderken ve değişik durumlarda, sıkılmadan, aralıklarla kaldıkları yeri unutmayarak virtlerini yaptıklarını ifade etmişlerdir. "Böyle daha kolay oluyor" şeklinde değerlendirmelerde de bulunmuşlardır.

Tarikat, virt yapılırken seslilik ölçüsünü, ferdi olarak kılınan namazdaki ses oranında olması gerektiğini, nerede yapılırsa yapılsın virdin gösteriş için yapılamayacağını belirterek şunu üyelerine tembih etmektedir: "Eğer; kimse olmadık

³³⁶ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 242-243.

tenha bir yerde bilerek komşular da duysun diye bir hisle yüksek sesle yapılırsa bu riya olur.”³³⁷

Bireysel zikirde esmanın arttırılması müridin mizacı, samimiyeti, tahammülü dikkate alınarak gerçekleşmektedir. Zikirde esmanın arttırılması bir üstünlük vesilesi olarak kabul edilmemektedir. Üstünlüğün kişinin samimiyeti ölçüsüyle doğru orantılı olacağı vurgulanmaktadır.³³⁸

1.2.1.2. Toplu Zikir

Kendisini Kadiri-Rufai tarikatı geleneğinin devamı olarak gören Galibilik tarikatında yapılan zikir ayini “Galibi Zikri” veya pratik olarak sadece “zikir” olarak adlandırılmaktadır.

Zikir haftada bir perşembe günleri yapılmaktadır. Toplu zikrin yapılabilmesi için en az üç kişi olması şartı vardır. Uzun olan günlerde akşam namazı sonrasında, kısa olan günlerde ise yatsı namazı sonrasında yapılmaktadır. Mübarek gün ve gecelerde, kutsal mekanları (Mescidi Aksa, Hz Yusuf’un atıldığı kuyu...) ziyaretlerde de toplu zikir yapılabilmektedir.³³⁹

Galibi zikri, müritlerin ayakta ve halka şeklinde dizilmesiyle cehri (sesli) ve hareketli olarak icra edilmektedir. Galibi zikrinde önemli bir diğer husus da müzikli ve ilahlili oluşudur. Galibi zikrini oluşturan öğelerin, tarikatın verdiği değerler çerçevesinde değerlendirilmesi zikri anlamada faydalı olacaktır.

Öncelikle Galibi zikrinin halka olarak yapılmasını inceleyeceğiz. Zikir halka olarak yapılmaktadır. Çünkü “Peygamber Efendimiz (s.a.s) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:-Siz cennet bahçesine uğradığınız zaman yiyiniz, içiniz. Ashab

³³⁷ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 255.

³³⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 242.

³³⁹ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, ss. 241–242.

sordular:-Ya Resulullah cennet bahçesi nedir? Buyurdular ki :-Zikir halkalarıdır”³⁴⁰ hadisi temel alınmaktadır. Böylelikle zikrin halkalar şeklinde olmasının nedeni Peygamber (s.a.s.)’in zikir halkalarını cennet bahçesine benzetmesinden kaynaklanmaktadır.

Tarikatta önde gelen müritlerden birisi, zikirde halka şeklinde olmanın bir nedeninin insanların Allah huzurundaki eşitliği ifade ettiğini söylemiştir. Çünkü zikir halkasının bir başlangıcı ve bitişi yani ilki ve sonu yoktur. Bir başka mürit de halka halinde zikri televizyonlarda yapılan tartışma programlarındaki oturma şekliyle anlatmaya çalışmıştır. “Halka eşitliği, eşit katılımı ifade eder. Mesela, tartışma programlarında katılımcılar yuvarlak masaya oturtulur. Bu ne demektir? Yani siz fikirlerinizi ifade etmede eşitsiniz. Bunun gibi zikirde de halka olmak, herkes eşittir anlamına gelmektedir.” Ancak bu eşitlik halkalar arasında görülmemektedir. İlk halkadan son halkaya doğru sıralanışta dergahtaki görev derecesi ve müritlerin belirttiğine göre zikirde ahengi bozmamak dikkate alınmaktadır. İlk halkalarda öncelik sırasına göre halife, nükeba, nakib ve çavuş adı verilen dergah görevlileri yer almaktadır. Sonraki halkalarda ise diğer dervişler bulunmaktadır.

Kuşçuoğlu, kitabında zikrin cehri (açıktan, sesli) oluşunu Bakara süresinin 200. ayetine (...kuvvetli bir zikir ile Allah’ı zikredin...) dayandırmaktadır. Bu ayet yorumlanarak ve sesin insan psikolojisi üzerinde etkileri de dikkate alınarak sesli zikrin önemi vurgulanmaktadır:

³⁴⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 255. Belirtilen hadis Ramuzul’Ehadis’te şu şekilde geçmektedir: “Siz cennet bahçelerine uğradığınız zaman otlayınız. Dediler ki: ‘Cennet bahçeleri nedir?’Buyurdu ki: ‘Zikir halkalarıdır.’” Ahmet Ziyaüddin Gümüshanevi, *Ramuz El-Ehadis*, Çev. Abdülaziz Bekkine, C. 1, Basım yeri belirtilmemiş, 1982, s. 64; Ebu İsa Muhammed bin İsa Tirmizi, *Sünenü Tirmizi*, Çağrı Yay. C. 5, İstanbul, 1981, s. 532. Tirmizi bu hadisi “hasen ve garib” olarak zikretmektedir.

... Gaza meydanlarında hasmınızı sindirmek için şecerenizi, kim olduğunuzu, yüksek sesle hasmınıza karşı olanca gücünle haykırman hasmının moralini bozar. Psikolojik olarak az da olsa cesaretini kırar, eskiden harp taktiği düşmanı sindirmekle başladığı. Şimdi de gene korkutmak var. Soğuk harp dedikleri,... fakat taktiklerin şekilleri başka-başka. Hazreti Allah buyuruyorlar ki, işte o şecerenizi bağarmakla anlattığınızdan daha yüksek bir sesle Allah'ı zikredin.³⁴¹

Bunlarla birlikte, yüksek sesle ve samimiyetle yapılan zikirde yaratanın yakınlığını hissetme, kulluk zevkine varma ve kulun bu şekilde aczini itirafla haddini bilmesinde kazançlarının olduğunu belirterek cehri zikre teşvik yapılmaktadır.³⁴² Ancak, müritlerin de belirttiğine göre, dikkat çekecek ölçüde haykırmalar ve cezbelenmeler Kuşçuoğlu tarafından hoş karşılanmamakta, riyakarlık ve edep dışı sayılmaktadır.

Zikrin ayakta ve hareketli olarak (baş vücutla birlikte sağa, öne ve kalbin üstüne sola salınarak) icra edilmesindeki davranış şekli insanın fiziki ihtiyacının doyurulması ile açıklanmaktadır. Ayrıca hareketlilik samimi zikrin araç-gereci ve masivadan kurtulmanın gereği olarak anlamlandırılmaktadır.

Zikir, zikri yönetenin “fa’lem ennehu la ilahe illallah” demesi ile başlıyor ve ardından dervişler hep birlikte “La ilahe illallah” esmasını okuyorlar. Bu esma zikri yöneten kişi tarafından durduruluyor ve işaretiyle tekrar “la ilahe illallah” esması ile birlikte bu sefer müzikli ve ilahili zikir başlıyor. Zikirde İllallah, Allah, Ya Allah, Hayyul Kayyum Allah... esmaları okunmaktadır.

³⁴¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 41–42. Bakara suresi 200. ayetin D.İ.B. mealindeki tercümesi: “Hac ibadetinizi bitirdiğinizde, artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anışla Allah'ı anın...”

³⁴² Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 255.

Kendisini Kadiri-Rufai geleneğinden kabul eden Galibiler'in zikirinde dikkat çeken bir unsur müziğin devreye girmesidir. Mazhar, kudüm, ney, zil gibi aletler zikir esnasında kullanılmaktadır. Müritlere bunun sebebini sorduğumuzda, Peygamber (s.a.s.)'in hicret olayı sebebiyle Medine'de deflerle karşılaşması arasında bağlantı kurularak açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca zikirde müziğin, ritmik hareketleri canlı tuttuğu, zikri daha etkili ve manevi olarak daha istifadeli kıldığı ifade edilmiştir.

Toplu zikir sonunda oturulup Kur'an-ı Kerim'den bir parça okunmaktadır. Sonra da dua yapıp zikir ayini sona erdirilmektedir. Duada, yapılan ayinden hasıl olan sevap tüm Peygamberlere bağışlanmakta, dört büyük halifeye, sahabeye, tabiin ve tebei tabiine, Abdulkadir Geylani'ye, Şahı Nakşibendi'ye, Ahmet Yesevi'ye vs tarikat büyüklerine, dervişlere ve ölmüşlerine dua edildikten sonra şehitler için, ordunun ve güvenlik güçlerinin muzafferiyeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için ve devlet büyükleri için de dua edilmektedir. Ayin, zikri yöneten kişinin işaretiyle bitirilmekte ve sonrasında müritler dağılmaktadır. Zikir yaklaşık kırk beş dakika sürmektedir.

Kuşçuoğlu, nasıl ki namaz cemaatle kılındığında yirmi yedi kat daha çok fazilete sahipse toplu olarak yapılan zikrin de aynı şekilde faziletli olacağını belirtmektedir. Ayrıca zikir, talim ve terbiyesine (usûl ve adabına) riayet edilerek samimiyetle yapılırsa Allah'ın o zikre rahmetinin sınırsız olacağı ifade edilmektedir.³⁴³ Buna karşılık tarikat üyelerinden edindiğimiz bilgiye göre toplu zikre katılımda zorlama yapılmamaktadır. Kuşçuoğlu'nun zikre "nasibi olan katılır" dediği ifade edilmiştir. Tarikatın şeyhi olarak kabul edilen Kuşçuoğlu yaşlılığından

³⁴³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 255.

dolayı zikir ayinlerini nadiren idare etmektedir. Gözlem ve mülakatlarımızın devam ettiği süreçte Kuşçuoğlu'nun zikir törenine katılımı gerçekleşmemiştir. Onun yerine görevlendirilen kimseler (halife, nükeba, nakib, çavuş veya zikri bilen bir derviş) zikri yönetmektedirler. Ankara'da katılım sayıları on ila altmışbeş arası değişen doksan iki zikir halkası kurulmaktadır. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi 2012 yılında gerçekleşen araştırma sürecinde elde edilen bilgilere göre Kuşçuoğlu'nun yeni bir düzenlemesi ile zikir halkaları birleştirilerek otuz beşe düşürülmüştür. Dışarıdan zikre katılım ve izleme serbesttir.

1.2.2. Sohbet

Galibi tarikatında sohbet adında yapılan toplantılar, tarikatın en önemli faaliyetlerinden birisidir. Her hafta salı ve pazar günleri öğle namazı akabinde sohbet toplantıları yapılmaktadır. Sohbet mekanı olarak Ankara Mamak Tevhit Camii ve caminin hemen yanındaki sergi salonu kullanılmaktadır. Sohbetler bir buçuk iki saat civarında sürmektedir.

Tarikata yakınlık açısından baktığımızda sohbet toplantılarına katılma profili tarikat üyeleri, arkadaşlık, akrabalık, komşuluk ilişkileri ile gelmiş kimselerle izleyici olarak (araştırmacının katılımı gibi) gelenlerden oluşmaktadır. Sohbet katılan kişiler genel olarak 45–55 yaş civarında olan kimselerdir. Bunun yanında çocuklar ve gençler de katılmaktadırlar. Fakat sayıları daha düşüktür.

Gerek katıldığımız sohbetlerden gerekse CD'lerden izleyerek elde ettiğimiz bilgilere göre; genelde sohbetlerde aynı konuların işlendiğini söyleyebiliriz. Buna göre sohbet toplantılarında işlenen konuları şu ana başlıklarla ifade edebiliriz:

Sohbete giriş duası ve Peygamberlerin isimlerinin zikredilmesi.

İslam'ın bir doktrin olduğu ve gelen bütün semavi dinlerin İslam olduğu.

Müslüman ve mümin kavramlarına yanlış anlam verilmesinden ötürü insanların İslam'dan soğutulduğu.

Peygamberler arasında üstünlüğün söz konusu olmadığı.

Maide suresinin 51. ayeti ve benzeri ayetlerdeki “evliya” kelimesinin yanlış tercüme edilmesi sebebiyle ehli kitapla aramızda dinler arası düşmanlığın doğduğu.

Kurucu tarikat büyükleri ve Kuşçuoğlu'nun ders aldığı tarikat şeyhlerinin menkıbeleri.

Mustafa Yardımedici ve Galip Kuşçuoğlu'nun yaşadığı olaylar, tarikat üyelerinin başından geçen olaylar.

Tarikat üyelerinin rüyaları.

Atatürk, laiklik, cumhuriyet, demokrasi, insan hakları, teknoloji ve içtihat konuları.

Sohbet sonunda dervişlerin sorduğu sorulara binaen şeyhin verdiği cevaplar ve üyelerin kendi rüyalarını anlatmasından oluşan bölüm.

Sohbetlerde ilginç olan nokta Kuşçuoğlu'nun birbirine yakın bir anlatımla sürekli bu konuları işlemesidir. Dervişlere bu durumu sorduğumuzda “önemli olan sözler değil manadır, manayı anlamaya çalışacaksınız” şeklinde karşılık vermişlerdir. Kuşçuoğlu, şeyhi olarak kabul ettiği Mustafa Yardımedici ile arasında geçen “hikmeti kayısı” adını verdiği bir olayı çok defa anlatmıştır. Bu olayın çok defa anlatılması müritler tarafından “...birbirinin aynı gibi görünen olayları çok değişik manada anlatabiliyor olması Galip Efendinin önemli hususiyetlerindendir”³⁴⁴ şeklinde değerlendirilmiştir.

³⁴⁴ Üsâme Sert, *Galibi Piri Hasan Galip Kuşçuoğlu*, U.Ü.İ.F. Lisans Tezi, Bursa, 2001 (www.galibi.com, 12.08.2005).

Sohbetlerde dikkat çekici diğer bir husus da sohbetlerin mizahi yönüdür. Sohbetler fıkra anlatımlı, esprili bir şekilde geçmektedir. Bazen de kelimelere ses tonuyla vurgu yapılarak komiklik sağlanmaktadır. Dervişler yapılan espri, anlatılan fıkralara kahkahaya varmayacak düzeyde gülmektedirler. Espri, fıkra ve komiklik anlatılan konuyla bağlantılı olarak yapılmaktadır. Mesela katıldığımız bir sohbette gusül konusunun anlatılması şöyle olmuştu:

Gusül, ağza, burna su vermek, avret mahallini yıkamak ve cemi bedeni yıkamaktan ibarettir. Yok, iğne ucu kadar kuru yer kalmayacakmış da. Kalırsa gusül olmazmış, ana! Hah, mikroskopla mı bakacaksın. Gusletmiş birisi, hocasına soruyor:

— Gusül oldu mu?

Hocası: —Olmadı!

Talebe gidiyor gene gusül abdesti alıyor.

—Oldu mu?

—Olmadı.

Bir daha gusül abdesti alıyor.

Sonra talebe hiç sormadan diyor ki:

— Hoca oldu, oldu, diyor”³⁴⁵

Sohbet toplantıları camide yapılırken zikirde olduğu gibi halka düzeni sağlanmamaktadır. Namazdaki gibi saf düzeninde olunmaya çalışılmaktadır. Katılımın az olduğu zamanlarda sohbet toplantıları tarikatın sohbet ve sergi salonunda yapılmaktadır. Burada da saf düzenine benzer bir şekilde oturulmaktadır.

³⁴⁵ Kuşçuoğlu’nun 17.07.2005 *Pazar sohbeti*, Ankara.

Sohbetlere bayanlar da katılmaktadırlar. Ancak bayanlar erkeklerle aynı ortamda sohbe dahil olmamaktadırlar. Bayan katılımcılar Mamak Tevhit Camii bitişiğinde kadınlara mahsus bölümde sohbetleri dinlemektedirler. Bayanlar şeyhleri ile görüşmek istediklerinde bu durum erkekler vasıtasıyla Kuşçuoğlu'na iletilmekte ve sonrasında erkekler tamamen sohbet mahallinden ayrıldıktan sonra görüşme gerçekleşmektedir.

Dini bir grubun kenetlenmesinde alelade sayılabilecek ibadetler ve ayinler bile önemli yer tutmaktadır.³⁴⁶ Bu çerçeveden ele alacak olursak sohbet toplantıları ve zikirlerin kenetleyici rolü ortaya çıkmaktadır. Cemaat türü ilişkilerde görülen yüz yüze ve birincil ilişkileri sağlama açısından sohbetler ve zikirler önemli fonksiyon icra etmektedir. Özellikle toplu zikir ve sohbetleri gerek şeyh-mürit gerekse müritler arası birincil ilişkilerin yaşanmasına olanak sağlamaktadır.

Bireysel zikir de müntesiplerin tarikata bağlılık ve aidiyet duygularını geliştirmektedir. Çünkü bazı müritler virtlerini yapmadıklarında tarikattaki büyüklerin sırtına yük yüklendiği şeklinde bir inanca sahiptir. Dolayısıyla kişi virdini yaptığında diğer üyelerinde yükünü hafifletmekte ve tarikat içinde adeta manevi bir grup içinde kendine düşen rol yerine getirilmektedir.

Dervişlerin sohbetlerinde aynı şeylerin tekrarı hususunda “manasının önemli olduğu ve bunu anlamanın gereğini” ifade etmeleri ritüellerde aklileştirmesi mümkün olmayan birbirine bağlayıcı esrarengiz bir değerin³⁴⁷ varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Galibilik'te zikir ve sohbetlerin yanında bir de “Burhan” ve “Salı sabahı çorbaları” vardır.

³⁴⁶ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 71.

³⁴⁷ Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 71.

1.2.3. Burhan

Galibi tarikatı kendisini Kadiri-Rufai geleneğinin bir temsilcisi olarak görmektedir. Dolayısıyla da bu gelenekten gelen bazı uygulamaları da içinde barındırmaktadır. Bu geleneğin Rufailik kanadından gelen bir uygulaması olan “Burhan” Galibilik içinde geçmişte yer almıştır.

Görüştüğümüz müritlerin birçoğunun ifade ettiğine göre; Ahmed er-Rufainin seyit olmadığına dair bir söylenti çıkar. Bu sebeple müritleriyle hicri 555 yılında Ahmed er- Rufai Hazretleri hacc için Mekke’ye gelmiştir. Kâbe’yi tavaf etmiş ve sonra ziyaret için Merkadi şerife (Peygamberin kabrinin bulunduğu yer) varmıştır. O, aldığı manevi bir işaretle: -Essalamü aleyke ya ceddi (atam), diye selam vermiştir. İslam büyüklerinin bulunduğu bir cemaatin de şahit olduğu halde kabirden: - Aleykes-salam ya veledi(çocuğum), diye bir ses gelmiştir. Olayı izleyenler hayretle Ahmeder-Rufai Hazretlerinin gözlerinden yaşlar akarken Peygamberin elini öpmek istediğine tanık olmuşlardır. Sonra Peygamberin eli uzanmış ve o da elini öpmüştür. Bu durum karşısında olayı izleyen bir grup kendinden geçerek ya da rüyada olup olmadıklarını anlamak için ellerinde sivri uçlu ne varsa vücutlarına saplamışlardır. Bir müddet sonra bakmışlar ki vücutlarında her hangi tahribat yok. Sonra anlarlar ki bu olay bir Peygamber hediyesidir. Bundan sonra da Rufai dergahında, delil anlamına gelen Burhan töreni uygulanagelmıştır.

Burhan, Kuşçuoğlu tarafından “Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik” adlı kitapta şöyle anlatılmaktadır:

Pir Efendimiz Seyyid Ahmed el-Kebir er-Rufai Hazretlerinde ve cümle evliyaullahda zuhur eden kerametlerin sonradan tekrarının ismi “Burhan”dır. Dergahtan yetişmiş silsileyi meratip sahibi, izn-i icazet almış, irşada salahi yetli

kılınmış şeyh efendiler burhanı yapmada ve yaptırmada yetkili olabilirler ki bunların vazifeleri Allah tarafından verilir; bu türlü vazife vermeye kimse salahiyyetli değildir.³⁴⁸

Kuşçuoğlu, önceleri, zamana göre uygun görmediği ve insan vücuduna zarar vermesinden korktuğu için uygulamadığını, ancak rüyasında makam tarafından bu konuda uyarıldıktan sonra her isteyene şiş burhanını uyguladığını ifade etmektedir. Şiş burhanının kişinin şeyh oluşuna delil olmayacağı, burhanın herkese verilebileceği ancak sorumluluğun veren kişiye ait olduğuna değinmektedir.³⁴⁹ Burhanı uygulama ve bu uygulamanın nedeni ise şöyle açıklanmaktadır:

Şiş basit bir inşaat demiri olduğu gibi her hangi sivri bir şey de olabilir. Vurmadan evvel sünnet-i Resûlullah olduğu vechile, tükürük ile meshedilir. Çıkardıktan sonra vurulan yere gene tükürük sürülür. Kan durdurmak ayrı bir burhandır. Tazarru, niyaz edilerek, Kur’ân-ı Kerim’de mevcut ayet-i kerime ile durdurulur. Seyirciler içinde inanmayan var ise, sihir gibi düşünüp de günaha girmesin, diye rahmet-i ilâhî olarak ondan kan çıkarır! ... Bu türlü burhanlar rahmettir ve çok kişinin imanını güçlendirir.³⁵⁰

Galibi tarikatı üyelerinin ve Kuşçuoğlu’nun belirttiğine göre, burhan basın yayın organları ve kamuoyunda Galibilerin zikir törenlerinin alay konusu yapıldığı gerekçesiyle terkedilmiştir. 1998 yılında kaleme alınmış olan “Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik” adlı kitapta “burhanı takriben beş sene evvel tehir ettik”³⁵¹ ifadesi yer

³⁴⁸ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 111.

³⁴⁹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 113.

³⁵⁰ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 114.

³⁵¹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz...*, s. 115.

almaktadır. Tayyar Şafak, bir gazetede Galibi tarikatı ile ilgili “İnancın Mucizesi” adlı araştırmasında 26 Nisan 1992 tarihinde şiş burhanı gözlemlerini³⁵² yayınlamıştır. Bu bilgilere göre burhan 1993–1994 yıllarından beri yapılmamaktadır. Üyelerin verdiği bilgiler de aynı yönde olmuştur.

1.2.4. Salı Sabahı Çorbaları

Tarikat içinde çavuş seviyesinde bir mürit, Galibiler’in geçmişte gerçekleştirdikleri bir uygulamanın da Salı sabahı çorbaları olduğunu ifade etmiştir. Yakın zamana kadar yapılan bu uygulama şuan terk edilmiştir. Önceden Salı sabahları sabah namazının akabinde Hatm-i Rufai okunur ve hatim bitiminde de çorba içilirmiş. Edindiğimiz bilgilere göre son birkaç yıla kadar yapılagelen bu uygulama sabahın erken saatlerinde olması, üyelerin iş ve memuriyet hayatı dolayısıyla aktivitesini kaybetmiştir. Ama yine de işin çorba kısmı hariç tercihe göre Hatm-i Rufai Salı sabahları veya Çarşamba akşamları yapılabilmektedir.

2. Toplumsal Konular ve Dünyaya Bakış

2.1. Din, Birey ve Toplum

Din, çok çeşitli yönlerle sahip bir olgudur. Emirler ve yasaklar bütünü, dinin farklı yönlerinden biridir. Din emirler ve yasaklar boyutuyla insan hayatına nizam verir, insanın varlığını adlandırması ve evreni tanımasında “yol göstericilik”³⁵³ özelliği taşır. Nitekim din yol, kanun, şariat gibi anlamlara da gelmektedir.³⁵⁴

İslam dini, bireyin yaşamını düzenlemeye yönelik bir kurallar sistemine sahiptir. İslam dini bu bağlamda örnek bir insan modeli sunmaktadır. Ana dini bünye içerisinde yer alan alt gruplar olarak ifade edebileceğimiz tarikatların³⁵⁵ her biri

³⁵² Şafak, “İnancın Mucizesi”, Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi.

³⁵³ Niyazi Akyüz, “Dinin Nesnelleşmesi”, A.Ü.İ.F.D., C. XXXVII., A.Ü. Bas., Ankara 1997, s. 275.

³⁵⁴ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yay. , Ankara 1997, s. 3.

³⁵⁵ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 277.

kendine göre farklı bir din (islam) anlayışı çerçevesinde çeşitli yorumlara gitmişlerdir. Bugün dünyada ve Türkiye’de tek bir “İslam” anlayışından çok “İslamlar”dan bahsetmek yerinde olacaktır. Bir tasavvuf önderi bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “Allah’a ulaşan yollar, yaratıkların nefesleri adedince dir.”³⁵⁶

Müslümanların İslamı algılayışlarındaki renklilik ve çeşitlilik, İslami tasavvuf ekollerine de yansımıştır. Söz konusu farklılık, daha tasavvufun tanımı aşamasında kendini göstermektedir. Bu tanımlara bir göz attığımızda hemen her tasavvufi şahsiyetin kendine göre bir tasavvuf tanımı olduğu görülmektedir.³⁵⁷

Dini bir grup olarak Galibilik tarikatı, Kur’an’ın bazı ayetlerine kendi anlayışına göre anlam vererek yeni bir din anlayışı ortaya koymaktadır. Galibilik’in din anlayışının biçimlenmesinde Galip Kuşçuoğlu’nun Ankara Hacıdoğan Mahallesi Pala Sokak’ta komşuluk ve ticaret ilişkilerinde bulunduğu Hristiyan Ermeni vatandaşların etkisi büyüktür. Özellikle kendisi gibi mobilya ustası olan Artin ve Bedros adlı mahallenin önde gelen Hristiyanlarının insani ve ticari ilişkilerindeki dürüstlükleri ve dinlerini yaşamadaki samimiyetlerinin, kendisini yoğun düşüncelere sevk ettiğini, bu insanların cehenneme gideceklerini düşünmenin kendisini rahatsız ettiğini belirtir.³⁵⁸ Kur’an’da geçen bazı ayetlerin böylesi bir ortamda yaşamış olan Galip Kuşçuoğlu tarafından yorumlanmasıyla Galibilik’te yeni bir İslami anlayış ortaya çıkmıştır. Kuşçuoğlu, bazı ayetleri yorumlamasıyla ulaştığı sonuçları da “Merhamet-i İlahi’den Hikmet-i İlahi Olan Asra Uyumlu Rahmet Damlaları” adlı kitabında “Mahrumiyetlerin İlaçları” başlığı altında açıklamıştır. Burada, Müslümanlarla ehli kitap arasında Kur’an ayetlerinin yanlış tefsirinden doğan bir

³⁵⁶ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay. , İstanbul 1990, s. 192.

³⁵⁷ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü.İ.F.V.Yay. , İstanbul 1997, ss. 36-44.

³⁵⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, ss.166-169.

anlaşmazlık yaşandığından hareketle bu problemin çözüm yolları üzerinde durmuştur.

Galip Kuşçuoğlu, Maide suresinin 3. ayetinde yer alan “Size din olarak İslam’ı seçtim, sizin dininizi tamamladım” ifadesinin sadece Hz. Muhammed’e gönderilen “İslam” a özgü olduğunun düşünülerek diğer semavi din mensuplarına karşı bir üstünlük taslanmasından dolayı anlaşmazlık yaşandığı sonucuna ulaşır.³⁵⁹

Galibi düşünceye göre, Kur’an-ı Kerim’de peygamberler arasında derece farklılığının olmadığı belirtilmesine rağmen peygamberler arası üstünlük yarışına kalkışılarak önceki şeriatın yeni gelen şeriatla iptal olduğu kabul edilmiş, bu da ehli kitapla “sen-ben” kavgasına kapı aralamıştır.³⁶⁰ Halbuki tüm peygamberler eşittir ve her peygamberin şeriatı ile günümüzde de amel etmek mümkündür. Ancak, sonra gelen din, çağın şartlarına göre daha gelişmiş olarak gelmiştir. Kendilerine daha ileri seviyede bir şeriat ulaşan din (İslam) mensupları bir önceki din (İslam) şeriatına göre amel edemezler.³⁶¹

Tarikatın bakış açısına göre kişi, hangi dil ve lehçe ile “Allahtan başka ilah yoktur” diyorsa Müslüman’dır,³⁶² “Muhammedun Resulullah”ı demesi şart değildir.³⁶³ Ayrıca, “İslam’ın beş şartı” olarak adlandırılan bir şey yoktur. İslam’ın tek şartı vardır. O da “Allahtan başka ilah yoktur” ilkesini benimsemektir. Namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadetler İslam’ın değil, imanın şartlarındandır. Bu görüşe dayanak olarak, “Habibim, o bedevilere deki: ‘İman ettik’ demesinler. ‘İslam’a girdik

³⁵⁹ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahi’den...* , s. 100.

³⁶⁰ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahi’den...* , ss. 102–103; *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, ss. 1–2.

³⁶¹ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 1.

³⁶² Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...* , s. 107.

³⁶³ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 1.

desinler' (Hucurat, 49/14)" ayeti gösterilir.³⁶⁴ Bu ayete göre mümin ve Müslüman ayırımı yapılır. 'Müslüman' İslam'ı tanıma ve İslam'a alışma sürecine girmiş "Allah vardır ve birdir" diyen kimse; 'mümin' ise İslam'ı kavramış ve dinde ileri seviyede bulunan kimse olarak tanımlanır. 22 Ocak 2005 tarihli Antalya sohbetinde Kuşçuoğlu, İslam'ı seçecek insanlara henüz başlangıçta beş şartı dayatmanın onları İslam'dan soğuttuğu yahut büsbütün uzaklaştırdığı üzerinde durmuştur.

Tarikatın temel görüşlerinden biri de ehli kitapla aramızı açan, dinler arası düşmanlıkların doğmasına neden olan husus, Maide suresinin 51. ayetine "Ey İman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar" mealinin verilmesidir. Oysaki ayette geçen 'evliya' sözcüğünün tercümesi şu şekilde doğru olmaktadır: "Ey İman edenler! Yahudi ve Hristiyanları evliya edinmeyin. Onlar kendilerinin evliyasıdırlar."³⁶⁵ Kuşçuoğlu'nun burada anlatmak istediği, Müslümanların Müslüman bir kimseyi, Yahudilerin Yahudi olan bir kimseyi, Hristiyanların da Hristiyan bir kimseyi mürşit (yol gösterici) edinmesinin gerekliliğidir. Galip Kuşçuoğlu, bir sohbetinde İslam-İman-Evliya anlayışına değinirken Nesim Gezici adlı bir Musevi'nin kendisine göndermiş olduğu mektuptaki "Ellerinizden öperim" şeklinde samimi yaklaşımını vurgulayarak, ortaya koyduğu din anlayışıyla dinler arası düşmanlıkların kardeşliğe dönüştüğünden bahsetmiştir.³⁶⁶

Galibi tarikatı, din anlayışının somut bir yansıması olarak Hristiyan ve Yahudi dinlerine mensup bazı insanlarla sohbet CD'leri ve Kuşçuoğlu'nun

³⁶⁴ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 117. Hucurat süresinin 14. ayeti D.İ.B. mealinde şu şekilde geçmektedir: "Bedeviler 'İman ettik' dediler. De ki: 'İman etmediniz. (Öyle ise, 'iman ettik' demeyin.) 'Fakat İslam'a girdik' deyin. Henüz iman kalplerinize girmedir."

³⁶⁵ Bkz. Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, 5. Basım (www.galibi.com, 12.08.2005). Maide süresinin 51. ayeti D.İ.B. mealinde şu şekilde geçmektedir: "Ey inananlar! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğruya iletmez."

³⁶⁶ Kuşçuoğlu'nun 10 Temmuz 2005 tarihli Ankara sohbeti.

kitaplarını hediye etme yoluyla ilişki kurarak Kuran'daki gerçek İslam'ın kendi yorumları doğrultusunda keşfedilmeyi beklediğini anlatmaya çalışır. Aynı zamanda tarikatın İslam anlayışı çerçevesinde dinler arası kardeşlik ve diyalog bağları kurmaktadır. Ehli Kitap'a yaptığı diyalog çağrısının bir benzerini de 'Hz. Muhammet şeriatına bağlılar' olarak tarif ettiği Müslüman kesime de yine sohbet CD'leri ve kitaplar hediye etmek yoluyla gerçekleştirme çabasıdır.

Galibilik'e göre semavi dinlerin hepsi İslamiyet'tir. Bu yüzden üç büyük semavi din mensupları, farklı sıfatlardaki Müslümanlar olarak adlandırılır. Yani, Yahudi gerçekte 'Musevi Müslüman', iken Hristiyan gerçekte "İsevi Müslüman"dır.

2.2. Kadının Konumu ve Örtünme

Günümüzde kadının konumu meselesi bir toplumun veya bir grubun medenileşmesi ve dünyaya bakışını ortaya koymasından önemli görülmektedir.³⁶⁷ Kadının konumu ele alınırken kadına verilen toplumsal rol, eğitim-öğretim düzeyi, çalışma durumu ve mahremiyet gibi alt başlıklarla değerlendirilmektedir.³⁶⁸

Galibilik tarikatında kadının konumunu daha açık ortaya koyabilmek açısından bir görüşmeyi hariç tutarsak tarikata mensup kadınlarla görüşebilmemiz mümkün olmadı. Ancak Galip Kuşçuoğlu'nun kitapları, vaaz CD'leri, medyada çıkan konuyla ilgili açıklamaları, bizzat katıldığımız sohbetleri ve mülakatlarla elde ettiğimiz bilgiler ışığında bu konuda tarikatın bakış açısını yansıtmaya çalışacağız.

Kuşçuoğlu kitaplarında kadın konusuna değinirken Hz. Peygamber'in "Cennet anaların ayakları altındadır." hadisinden hareketle kadının, çocukların eğitimi hususunda babaya göre daha önemli bir rol olan "analık rolü"ne sahip

³⁶⁷ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem ve Örtünme*, Metis Yay. , İstanbul 1994, ss. 13–14.

³⁶⁸ Bkz. Göle, *Modern Mahrem ve Örtünme*.

olduğunu ifade etmektedir.”³⁶⁹ Ona göre, kadın ve erkek maddi ve manevi açıdan farklı bir yaratılışa sahiptir. Ancak bu farklı yaratılış, noksanlık anlamında düşünülmemelidir. Allah insanı bir hikmet ve maksada yönelik yarattığından, insan ancak kendisine verilen bu değerle anlamlıdır. Kadın da bu bağlamda değerli sayılmaktadır. Kadına karşı kişinin sorumluluğunun farkında olması Allah’a karşı bir edep olarak ifade edilmektedir.³⁷⁰

Kuşçuoğlu’na göre kadın ve erkeğin yaratılış itibariyle maddi ve manevi farklılıklara sahip olması bazı tasavvufi makamlarda da görülen bir durumdur. Ancak bu durum noksanlık anlamına gelmemektedir. O, kadının dini ve tasavvufi konumuna değinirken, kadının “velayet” makamına çıkamayacağını, çünkü bu makamın erkeklere mahsus olduğunu, kadınlar içinse ancak “hatunluk” makamının söz konusu olduğunu iddia eder. Örneğin, Rabia Adeviye’yi “hatun kadın” olarak adlandırmaktadır. Kadın için velayet makamının olduğunu düşünerek hareket etmek ona göre haksızlık ve eziyetten başka bir şey değildir. Ayrıca kadının imamlık yapması da kerahetle caizdir. Çünkü Hz. Peygamber’in eşi Hz. Aişe ilim, irfan ve diğer faziletler yönünden imamete uygun olmasına rağmen böyle bir iddiada bulunmamıştır. Bunlarla birlikte kadının bazı icraatlarına erkeklerin erişemeyeceğini ifade etmektedir.³⁷¹

Kuşçuoğlu’nun söz konusu yaklaşımını, iki örnekle ifade etmeye çalışacağız. Verilen ilk örnekte, anlatıldığına göre Hasan Basri, haftada bir vaaz edermiş. Eğer

³⁶⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 69. Kuşçuoğlu’nun belirttiği hadisi Nesai, İbn Mace şöyle zikretmektedir: “3053-Muaviye b. Cahime es Selemî (r.a), Peygamber (s.a.v)’e gelerek: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Savaşa katılmak istiyorum, bu işi sizinle istişare etmeye geldim’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): ‘Annen sağ mıdır?’ diye sordu. O da: ‘Evet’ deyince: ‘Öyleyse annene hizmet et çünkü Cennet onların ayakları altındadır.’ (Nesai, Cihad, 6; İbn Mâce, Cihad, 12)” Nesai, *Sünenü Nesai*, Çağrı Yay., C. 6, İstanbul, 1981, s. 11; Ebu Abdullah Yezid İbn Mace, *Sünenü İbn Mace*, Neşreden: Daru Ehyail Kütübül Arabiy, Basım yeri belirtilmemiş, 1953, ss. 529-530.

³⁷⁰ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 52.

³⁷¹ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 53.

gönül ehli kimseler gelirse şevkle vaaz edermiş. Şayet bu tür insanlar gelmemişse sükût edermiş. Bir gün o yörenin en meşhur kimseleri vaaz için gelmiş. Cemaatten biri: “Buyurun kabilenin bütün beyleri geldi, sizi dinlemek istiyorlar” deyince o, Rabia Adeviye’yi kastederek “direğin ardındaki ihtiyar hanım geldi mi?” diye sormuş. Gelmediği söylenince “O halde biz bugün ders yapmayacağız. Zira fil için hazırladığımız lokmayı karıncanın ağzına nasıl sığdırabiliriz?” demiş ve vaaz etmeden kürsüden inmiş.³⁷²

Kuşçuoğlu’nun ikinci örneğinde ise Hz. Peygamber’in(s.a.v) bir hadisi şerifinde “müferridun ilerlediler”, buyurduğunu “müferridun nedir ya Resulallah”, diye sorulunca “müferridun Allah’ı çok zikreden erkek ve kadınlardır”, buyurduğunu anlatır. Bundan yola çıkarak da “Hz. Allah zikirde kadın erkek ayırt etmiyor, şer’i hükümler dışına çıkmamak kaydıyla” değerlendirmesinde bulunur.³⁷³

Kadının bir meslek sahibi olarak iş hayatında yer alması konusunu görüştüğümüz müritlerden, eşlerinin çoğunlukla ev hanımı olduğunu öğrendik. Ancak üyeler her ne kadar kendi eşlerinin ev hanımı olsa da üniversite düzeyinde eğitim görmüş bayanların bizzat iş hayatında yer aldığını dile getirmişlerdir.

Dört müritle aynı anda bu konuda yaptığımız bir görüşmede, ağırlıklı olarak annelik ve ev hanımlığı ön plana çıkmıştır. Müritler, iş hayatının kadın için yıpratıcı etkilerinden, çalışan kadının çocuklarını eğitmesinin ve onlara annelik yapmasının zorluklarından bahsedilmiştir. Ayrıca evinin geçimini sağlamaya çalışan bir kocayı

³⁷² Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 282.

³⁷³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, ss. 70–71. Kuşçuoğlu’nun ifade ettiği hadis Sahihi Müslim’de şöyle geçer: “Bize Ümeyye b. Bistam El-Ayşî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid (yâni İbnü Zürey’) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh b. Kasım, Alâ’dan, o da babasından, o da Ebû Hüreyre’den naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke yolunda yürüyordu. Derken Cümdan denilen dağın yanından geçti. Ve: ‘Yürüyün! Bu Cümdan’dır. Müferridler geçmiştir.’ buyurdu. Ashab: —Müferridler nedir yâ Resûlallah? dediler. ‘Allah’ı çok zikreden erkek ve kadınlardır.’ buyurdular. (Müferridler kelimesi müfridler şeklinde de rivayet olunmuştur.) Bu kelimeyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : ‘Allah’ı çok zikreden erkek ve kadınlardır.’ diye tefsir buyurmuştur. (Zikir, Dua, Tevbe ve İstiğfar Bahsi; 2676)” Ahmed Davudoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, C. 11, Sönmez Neş. İstanbul, 1980, s. 7.

evde güleryüzle karşılayan bir eşin gerekliliğinden söz etmişlerdir. Kadının dışarıdaki sosyal hayata katılımı konusunda ise belirli ahlaki kurallar çerçevesinde gayet doğal bir şey olduğu belirtilmiştir. Bir mürit, eşinin çalışmasının ancak zorunlu durumlarda mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Genel olarak müritlerin evliliklerinin askerlik sonrasında gerçekleştiğini öğrendik. Evliliklerdeki eş seçiminde müritler, tarikatın herhangi bir yönlendirmesinin olmadığını, ancak ailelerin birbirini tanınması ve güvenilir bir ortam olması itibarıyla tarikat üyeleri arasında evliliklerin tercih edildiğini ve Galip Kuşçuoğlu'nun da bu durumu sevindirici bulduğunu dile getirmişlerdir. Mamak ilçesi örneğinde görüldüğü üzere Galibi müritlerinin tek eşle evli olduğu saptanmıştır. Galip Kuşçuoğlu da eşi Fatma Kuşçuoğlu vefat edene kadar tek eşle yaşamış, eşinin vefatından bir müddet sonra tekrar evlenmiştir. O aynı şekilde müritlerine de eğer eşleri vefat etmiş ise evlenmeyi tavsiye etmektedir.

Mahremiyet konusuna değinirken müritler tarikatlarında, haremlik selamlık uygulamasının olmadığını, ancak ev ziyaretlerinde ve misafirliklerinde kadın-erkek grubu kalabalık olunca erkeklerin ve kadınların evin farklı bölümlerinde ayrı ayrı oturduklarını ifade etmişlerdir. Sohbet toplantılarında ise kadınların Mamak Tevhit Camii'nin kadınlara ait kısmında dinleyici olarak katıldıkları ya da Kuşçuoğlu eşi yanında olduğu halde yalnızca kadın üyelerden oluşan topluluğa konuşma yaptığı gözlemlenmiştir. Kadınların Kuşçuoğlu ile görüşmeleri, ancak erkekler tamamen sohbet yapılan mekandan ayrıldıktan sonra, gruplar halinde gerçekleşmektedir.

Galip Kuşçuoğlu bir haber dergisinde yayınlanan röportajında da mahremiyet konusunu kadın erkek arası cinsel etkileşim ve günah işlemenin söz konusu

olabileceği bağlamında şu şekilde açıklamaktadır: “Bir kadınla hiç duygulanmadan yan yana durabilir misiniz? Günah işlemeyen. Ben 84 yaşındayım duramam...”³⁷⁴

Örtünme konusunda ise Kuşçuoğlu, görüşünü şöyle açıklamaktadır:

Baş açılınca kâfir olunur mu, olunmaz. Atatürk zamanında, eşkıyalar çarşaf içinde gizlenirlerdi, umum kadınları da çarşaf giyiyorlardı. Onları men etmek için, normal kadın belli olsun diye bu yola girildi. Üniversitelerde, şimdi, inanmış bir kitle var ve ona inanmışlar. Onları tahsilden men etmeye hakkımız yok. İlahiyat Fakültesi okuyan kızımızın bile başını açtırıyoruz, medeni olacağız diye, çirkinliğe kaçıyoruz.³⁷⁵

12 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleşen bir sohbet toplantısı bitiminde bir mürit tarafından anlatılan rüya tarikatın örtünme anlayışına bir açıklık getirecektir:

Deniz Baykal: –Tarikat, şeriat nedir, diye sordu. Ben, bu tertiptir, dedim. O zaman peki buna neden ihtiyaç var, diye sordu. Ben, siz parti kurmuşsunuz hep birlikte yürürseniz olur mu, dedim. Baykal, olmaz, dedi. İşte bunda da bir başa ihtiyaç var. Bu Allah’ın rahmetidir. Bunu da söyleyince bana: -Peki niye öyle takkeli cübbeli çarşafli giyiniyorlar, şeklinde sorunca : -Giyimin İslami olanı olmayanı yoktur. Bir ölçüsü vardır. Kadın ve erkek tesettüre uygun giyindikten sonra çarşaf olmuş veya başka bir şey olmuş önemli bir şey değildir, cevabını verdim. Baykal: -O zaman güzel, dedi.

³⁷⁴ Okan Konuralp, “Ankara’nın Göbeğinde Zikir Töreni”, Tempo Dergisi, S.25–810, 19–25 Haziran 2003, s. 15.

³⁷⁵ Konuralp, “Ankara’nın Göbeğinde Zikir Töreni”, s. 15.

Galip Kuşçuoğlu bu rüyayı ve rüyanın içeriğini tasdik eder anlamda başını sallayarak ‘Evet’ dedi.

Müritler, şeyhlerinin başörtüsünü iğne kullanarak bağlayan kadınları eleştirdiğini ve iğne kullanmadan başörtüsü bağlamanın daha doğal olduğunu ifade etmişlerdir. Kuşçuoğlu’nun ve tüm müritlerin örtünme konusundaki tutumları, tesettüre uygun bir giyim kuşam tarzı şeklindedir. Tesettüre uyan giyim kuşam ise kadının vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde giyinmesidir. Ancak bunun sadece çarşaf giyileceği anlamına gelmediği de ifade edilmiştir. Kuşçuoğlu, başını örtmeyen Müslümanların inançsız sayılamayacağını, ancak bir dönem kanun kaçaklarının ve hayat kadınlarının kendilerini çarşafı gizledikleri için çarşafın Atatürk tarafından yasaklandığını, günümüzde ise inancı dolayısıyla üniversitelerde, özellikle de ilahiyat fakültelerinde okuyan bayan öğrencilere uygulanan yasağın çirkin olduğunu ifade etmektedir.

2.3. Ekonomik Tutumları

İnsanlık tarihi kadar geçmişe dayanan din, toplumsal bir gerçeklik olarak günümüze kadar var olagelmiştir. Tarih boyunca neredeyse bütün dinlerin, dünyayla ilgili geliştirdiği tutumları olmuştur. Sosyolojik açıdan dinin oluşturduğu tutum yalnızca doğayla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aile, iş, meslek, ekonomi ve benzeri toplumsal olguları da kapsamaktadır.³⁷⁶ Nitekim İslam dini, dünyayı şartlı olarak kabul edip onaylamaktadır. Ancak, İslam’da kişiden istenen, dünya ve ahiret hayatı için, birini diğerine tercih etmek değil, orta yolu tutarak dengeli bir şekilde yaşayabilmektir.³⁷⁷

³⁷⁶ Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 71–72.

³⁷⁷ D.İ.B. Kur’an-ı Kerim, Araf Suresi(7/31); Kasas Suresi(28/77); Cuma Suresi(62/10)

Kur'an-ı Kerim, insanların bu dünyaya devamlı bir çalışma ve kazanma görevi ile gönderildiğini bildirmektedir. Dünyayı reddetmeyen bir hayat anlayışı, Kur'an-ı Kerim'in özünde bulunmaktadır. Fakat bu anlayışın zıddı olan, dünyanın geçici olması sebebiyle ona değer verilmemesi, "bir lokma, bir hırka" ile yetinilmesini tavsiye eden bir zihniyetin de İslam toplumlarında yaşamış olduğu bir gerçektir. İslam'ın dünyevileşmeye önem vermediği şeklindeki bu eğilimin gelişmesinde tasavvuf zihniyetinin etkili olduğu³⁷⁸ görülmektedir.

Galibilik tarikatı tasavvuf zihniyetinde görülmüş olan, dünyadan el etek çekerek, kanaatkar bir tutum içinde bulunmayı eleştirmekte ve reddetmektedir. Bu konuda Galip Kuşçuoğlu'nun görüşü şöyledir:

Bir kısım Ehl-i Tasavvuf, ilahi iradeden başka bir şey kabul etmeyerek 'bir lokma, bir hırka' anlayışını kendilerine düstur edinme saflığıyla adeta servet düşmanı olmuşlar. Bununla da yetinmeyerek çoluk-çocuklarının da böylelikle perişan olmalarına neden olarak gerçekleri dinlemekten bile rahatsızlık duyan, dinimizi bugünkü güzelliklerle uzlaştırmaktan kaçınan, bağdaştıranları ise kafir olarak gören, dünya ile İslâm'ı birbirine zıtlıştırmaya çalışan, ...bir tutum içerisine girmişlerdir.³⁷⁹

Kuşçuoğlu, tasavvufi hayatta özellikle züht döneminde karşılaşılabileceğimiz "fakirlik" anlayışının mürşidin bir değer ölçütü olamayacağını belirtmektedir:

Bazı insanların yorumlarına göre manevî vazife taşıyan bir kimsenin ölçütü, fakirlik derecesidir. Sitelerde bir dükkanım ve kendime ait iki katlı bir evimin

³⁷⁸ Sabri F. Ülgener, *İktisadi İnhitat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Meseleleri*, İstanbul, 1951, ss. 184-186.

³⁷⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 214.

oluşu, vaiz olarak adlandırılan bazı insanların diline dolanmakta, bu yolla bize mürşitliği yakıştıramayan insanlar çıkabilmektedir. Garip olanı, bu şahısların dahi zaman zaman bizim himmetimize müracaat eder duruma düşebilmeleridir.³⁸⁰

Bir tarikat lideri olarak Kuşçuoğlu'nun şahsına yönelen bu eleştiriye karşı müritler de bazı kimselerin “tasavvufla mal mülk sahibi olmak” arasında yanlış bir tutum içinde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Servet ile kişi arasındaki durumu Kuşçuoğlu Abdulkadir Geylani'ye ait olduğunu belirttiği şu sözleri ile açıklamak ister: “Servet, deniz suyuna benzer. Ne kadar çok olursa vücut gemisi o kadar rahat yüzer. Gemiye delmemeye dikkat et. Delinirse batar.”³⁸¹ Yani, meşru yollardan kazanılan dünya serveti, ehli aşka ve ehli imana daima gereklidir. Ancak, bu servet, inananların imanını, ehli aşkın aşkını dünyada ve ebedi hayatta rahatsız edecek biçimde kazanılmış olmamalıdır.³⁸²

Kuşçuoğlu, meşru yollardan kazanılmış servetin Allah'a kullukta yardımcı ve ferahlatıcı bir unsur olduğuna değinerek, aslında kişinin meşru yolları bırakıp tembellik yapmasının “yaratana yeterince tanımadığından”, “kulluk vazifesi ve sorumluluklarını düşünemediğinden” kaynaklandığını söylemektedir.³⁸³ Ona göre dünyada Allah insanlara imkanlar vermiştir. Kişi ister inançlı isterse inançsız olsun dünyada Allah'ın yarattığı düzen içinde gayret gösterip çalışmalıdır.³⁸⁴ Allah suyu ve toprağı yaratmıştır³⁸⁵, kula düşen görev cüz'i iradesini kullanarak³⁸⁶ teşebbüs edip kerpici yapmaktır. Elbette derviş ya da kul Allah'a tevekkül etmelidir ama gücü

³⁸⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 199.

³⁸¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 122.

³⁸² Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 61.

³⁸³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 123.

³⁸⁴ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 61.

³⁸⁵ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 160.

³⁸⁶ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 31.

yettiği halde kişinin Allah'ı adeta hizmetçi ve kendisinin avukatı durumuna sokarak kerpici de "Allah'a sen yap demesi küstahlık ve terbiyesizlik"³⁸⁷ olarak ifade edilmektedir.

Sabri F. Ülgener, Ali İmran Suresi 159. ayetten hareketle İslam toplumunda tevekkül konusunun yanlış anlaşıldığını belirtmektedir. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de yer alan şekliyle tevekkül "pasif bir teslimiyet değil, gereken tedbirleri alıp sıkıca azmettikten sonra gerisini ilahi takdirin tecellisine bırakarak neticeyi güven ve huzur içinde beklemekten ibarettir".³⁸⁸ Kuşçuoğlu'nun da tevekkül ve çalışma anlayışının aynı özellikleri taşıdığını söyleyebiliriz.

Kuşçuoğlu çalışma, zenginlik, kazanç konularına Hz. Peygamber'in hadislerinde "Namuslu tüccar cennette benimle beraberdir"³⁸⁹, "İki günü birbirine eşit olan ziyandadır"³⁹⁰ ve "Yokluk küfür olayazdı"³⁹¹ buyurduğunu ifade ederek perspektifini Hz. Peygamber'in ticaretle uğraşan zengin kimselerden olması ile Hz. Osman gibi zengin sahabilerden yana çevirmektedir.³⁹² Kendi hayatının her alanında olduğu gibi iş hayatında da Hz. Peygamber'in örnek ahlakına ve hadislerde geçen uyarılarına dikkat ederek yaşamaya çalıştığını dile getirmektedir.³⁹³ Ancak ona göre, İslam'ı bilmeyen bazı Müslümanlar mobilya atölyelerini "küfürhane", buralarda çalışanları ise "küfre bulaşmış günahkarlar" olarak görmekle yanlış bir tutum içinde

³⁸⁷ Kuşçuoğlu, *Metafizik*, s. 160.

³⁸⁸ Sabri F. Ülgener, *Zihniyet ve Din*, Der Yay., İstanbul, 1981, ss. 69-72. Ali İmran Suresi 159. ayet "bir kere de azmettin mi gerisi için Rabbine tevekkül et."

³⁸⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 122. Tirmizi bu hadisi Sünen'inde şu şekilde zikretmektedir: Ebû Saîd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: 'Dürüst ve güvenilir tüccar; Peygamberler ve peygamberleri tasdik eden doğru kimseler ve şehîdlerle beraberdir.'(Tirmizi,1209)" Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu belirtmektedir. Ebu İsa Muhammed bin İsa Tirmizi, *SünenüTirmizi*, Çağrı Yay., C. 3, İstanbul, 1981, s. 515.

³⁹⁰ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 200.

³⁹¹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 122. Bu hadis İbrahim Canan'ın zikrettiğine göre "fakirlik küfür olayazdı" şeklindedir ve o bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmektedir. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara, 1988, s. 445.

³⁹² Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 122.

³⁹³ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 200.

bulunmaktadırlar.³⁹⁴ Aslında kişi, geçindirmekle yükümlü olduğu insanların velinimetidir. Allah, insanı ailesinin rızıklarını eksiksiz olarak temin etmekle yükümlü kılmıştır. Hatta evdeki mevcut hayvanların rızıkları dahi kişiyle gönderildiğinden³⁹⁵ dolayı herkes çalışmakla sorumludur.

Kuşçuoğlu, çalışma ve ekonomik tutum konusunda, asla dünya nimetlerinden mahrum olurum diye bir korkusunun olmadığını, ancak kendisinin mizaç ve inanç olarak da dergahta oturup başkalarının sırtından geçinmeye çalışan bir kimse olmadığını vurgulamakta, aksine iş hayatında daima aktif bir şekilde yer aldığını belirtmektedir. Hatta kendisinin esnafılıkta resmi ve özel kurumlar tarafından tercih edilecek düzeyde ilerlediğini de ifade etmektedir.³⁹⁶ Kitaplarında ve sohbet toplantılarında müritlerini çalışmaya yönlendirmektedir. “bir lokma bir hırka” anlayışını kabul etmemektedir.

Müritler ifade ettiklerine göre şeyhlerinin hayatını alın teriyle kazanıp elinin emeğini yemesi ve daima işi başında olmasından etkilenmişlerdir. İleri yaşlarda olan müritler iş hayatında bizzat Kuşçuoğlu ile birlikte çalıştıklarını söylemişlerdir. Hatta çoğu Kuşçuoğlu’nun yanında çıraklık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yakinen iş hayatında gördükleri Kuşçuoğlu’nun ticari olarak dürüstlüğünden etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte mesleği ile mal alımlarında kaliteli ürünleri tercih etmesi, modern makinelerle çalışması ve kaliteli iş yapması da onlar üzerinde etki bırakan unsurlardır. İş hayatında da müritler için şeyhleri örnek bir insandır. Hatta Kuşçuoğlu’nun sohbetlerde ve kitaplarında tekrar ettiği “tertibi tanzimi ilahi”, “bu alemi ben yarattım, sen düzene koyacaksın diyor Allah” vs sözleri adeta bir ticari prensip gibi müritlerin ekonomik açıklamalarında da yer almıştır.

³⁹⁴ Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 46.

³⁹⁵ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 121.

³⁹⁶ Kuşçuoğlu ile özel görüşme, 21.01.2005.

Galibiler, Kuşçuoğlu'nun esnaflık yönü olduğu için onun tavsiyesi ile borçlanmada dengeli olmanın gereği üzerinde de durmuşlar. Borçlanma dengesi, ekonomik gücün kaldıramayacağı kadar çok borç altına girmek ve alacaklıyı kapıya getirmemek şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca mecbur kalmadıkça da senet yaparak borçlanma ve iş yapmaktan kaçınılmalıdır.

Üyelerine ticari tecrübeleri ile tavsiyelerde bulunan Kuşçuoğlu'nun müritleri arasında ticari ilişkilere yönlendirdiğine rastlanmamıştır. Ancak sohbetler bitiminde birkaç kişilik grupların aralarında ticari hayata ait konuşmaları ve iş ilişkileri olduğu görülmüştür. Bir sohbet çıkışında sergi salonunun dışında müritlerden birinin satılık otomobilinin olduğu konuşuldu. Ayrıca biri boyacılık, diğeri mobilyacılık mesleği ile uğraşan iki dervişin ticari anlamda konuşmalarına da şahit olduk.

Bir mürit dergaha para ilişkilerinin girmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü bunlar girdiği takdirde dervişliğin çıkar ilişkilerine dönüşebileceğini savunmaktadır. İfade ettiklerine göre dergahta müritler arasında birbirleriyle ticaret yapmaya yönelik herhangi bir yönlendirme yoktur. Para ve ticaret ilişkileri, insanlar arasında sadece dünyevi bir menfaat duygusuna yönlendirir. O zaman da tasavvufun asıl amacı ortadan kalkar. Ama tarikattaki müritlerin birbirleriyle olağan ticari ilişkileri bunun dışındadır.

Yaklaşık altmış yaşlarında bir üye fert olarak tüm inananların dünya ve ahiret dengesinde, biri diğerine engel olmayacak şekilde yaşamalarının doğru olduğunu belirtmiş ve şu örneği vermiştir:

Hacca giden bir zat burada ayrı ayrı iki kişiyi görmüş. Birisi elinde para var ve ticaretle meşgul. İzleyen kişi, 'ya Rabbi bu adam hacca gelmiş ama parayla pulla meşgul', diyor. Sonra adamın iç yüzü, manası gösteriliyor. Adam ticaretle

meşgul ama Allah'tan gafil değil kalbi sürekli Allah'ı zikrediyor. Diğer Kabe'nin örtüsüne sarılmış, gözyaşları içinde, izleyen kişi: 'Ya rabbi bu ne güzel kul', diyor. Onun da manası gösteriliyor ki o gözyaşları Allah için değil, meğer o yalvarış yakarış dünya içinmiş.

Bir diğer mürit ise kişinin harama girmeden kazanç sağlamasının gerekli olduğuna değinerek iş hayatında yenilikleri takip etmenin, meslekte kendisini geliştirmesinin yine kendi gayretiyle olabileceği üzerinde şöyle durmuştur:

Allah buyuruyor ki: Bu dünyayı ben yarattım, sen tanzim edeceksin. Allah insana her şeyi vermiş. Kul çalışacak. Peygamberimiz Efendimiz'e bağ bahçe işlerinin nasıl yapılacağını soruyorlar. Efendimiz: 'ben o işlerden anlamam' diyor. Yani, bu işleri insan kendisi zamana uygun geliştirmeli.

Grup halinde görüştüğümüz müritler çalışma ve ekonomik anlayış konusunda meslekleriyle bağlantı kurarak görüşlerini ifade etmişlerdir:

Mobilyacılık sektöründe önceden atölyesi olanlar iyi para kazanıyordu. Ama bunun ferdi olarak sürmesi ileride pek iç açıcı görülüyordu. Hatta Özal herkesin birleşip ortaklaşa şirketler kurmasını söylemişti. Herkes bunun doğru olduğunu biliyordu, ama kimse tedbirini almadı. Ne oldu? Şimdi Site'de herkes eski günleri mumla arıyor. Birleşip ortaklık kuranlar kazançlı. Allah sebepleri önümüze koymuş. Kul bunlara uyacak. Allah diyor ki: Bu dünyayı ben yarattım. Sen düzenleyeceksin.

Galibiler çalışma ve ekonomik bakımdan dünyanın Allah tarafından bir kazanç yeri olarak yaratıldığını, dünyada maddi kazanç sağlamayı terk etmenin yanlış bir tutum olduğunu ifade etmektedirler. Ticari hayatta dürüstlük, kalite, kişinin maddi imkanlarını aşan işlere kalkışmaması, yenilikleri takip etmek dikkat ettikleri hususlardır. Dünyadaki kazançla birlikte dergahta kişisel çıkar ilişkilerine girilmemesi de onların bir tutumudur.

2.4. Siyasi Tutumları ve Bazı Siyasal Kavramlara Bakış

2.4.1. Siyasi Tutumları

Galibiler arasında siyasi bir partiye yakınlık anlamında herhangi bir parti ismi zikredilmemektedir. Müritler arasında da siyaset konuşulmamaktadır. Galip Kuşçuoğlu da bu anlamda “dergâha siyaset sokmam” demektedir. Tarikat üyelerini belli bir partiye yönlendirmediğini, siyasetle sadece bir vatandaş olarak ilgili olduğunu ve kendisine bu konuda danışanlara bir vatandaş olarak kendi fikrini belirttiğini ifade etmektedir. Kuşçuoğlu, son seçimlerde gayri ihtiyari olarak oy verdiğini ve oy vermede tercihinin genç kimselerden oluştuğu için AKP olduğunu belirtmektedir. Kuşçuoğlu geçmişte ise Turgut Özal’ın başkanlığını yaptığı partiye oy verdiğini ve Özal’ın gerçekten bu ülkenin sorunlarını anlayıp çözüm üreten bir devlet adamı olduğunu da belirtmektedir. Tarikat üyelerinde de Özal’a karşı olumlu bir hava ve sempatik bir tavır bulunduğu gözlenmektedir.

Kuşçuoğlu siyasi tutum olarak tarikatın durumunu şöyle ifade etmektedir: “Vakfımız ve üyelerimiz her partiye gönül vermiş, partiler üstü bir kuruluş ve cemaat olup, partiler içinde herkesin görüşüne göre seçme özgürlüğüne sahiptir. Bizi küllen(topluca) herhangi bir partide göstermek iftiradır, zulümdür.”³⁹⁷

³⁹⁷ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 117.

Kendi siyasi tutumunu ise siyasetle ilgisi olmadığı ve rejim, siyaset gibi konuları eleştirmenin bilgisi ve görüşünün dışında olduğu şeklinde belirtmektedir. Ayrıca “selametler daima kenardandır.” prensibiyle hareket ederek siyasetten kendisini ve ilmini dışarıda tutmaya çalıştığını ifade etmektedir.³⁹⁸

Son seçimlerde Galibi müritlerinin çoğu oy vermede AKP’yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak yaptığımız kişisel sohbetlerde az da olsa SP’ye, ANAP’a ve DYP’ye de oy veren müritlerin olduğu tespit edilmiştir.

Bir mürit Galibilik’in “particilik ve siyaset”ten uzak durmasının nedenini şöyle ifade etmiştir:

Particilik ve siyasetle ilgilenmek insanlar arasında zıtlasmaya sebep olabilir. Senin partin benim partim olur. Böyle bir durum tasavvufu öldürür. O yüzden kim hangi partiye isterse oyunu verir. Galip Efendi dergaha siyaset sokmam diyor. Dergahımızda politika, siyaset yoktur. Ama bizler vatandaş olarak bu konuda tercihimizi yaparız...

Birçok üyenin benzer şekilde ifade ettiği gibi bir üye de “biz partici değiliz, devletimize, milletimize ve bu vatan için hizmet edenlere, emeği geçenlere dua ederiz” demektedir. Bu ifadeleri doğrulayıcı nitelikte zikir sonrasında yapılan dualarda tasavvuf büyüklerinin yanı sıra devlet, millet, ordu, emniyet güçleri... vs de sürekli bir biçimde geçmektedir.

³⁹⁸ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 25.

2.4.2. Atatürkçülük

Türkiye’de pek çok İslami çevre üstü kapalı ya da açık bir şekilde Atatürk’e ve reformlarına karşı olumsuz bir tutum içindedir.³⁹⁹ Bu olumsuz tutumun oluşmasında; Atatürk’ün, Ağustos 1925’de Kastamonu’ya yaptığı gezide tekke ve zaviyeler konusundaki görüşünü açıkça ortaya koyması⁴⁰⁰, Kastamonu gezisinin akabinde Çankırı’da yaptığı bir konuşmasında benzeri tarzda sözler sarf ederek tarikat mensuplarının, din görevlileri gibi giyinmelerinin yersiz ve haksız olduğunu belirtmiş olması⁴⁰¹, nihayetinde de Bakanlar Kurulu’nun 2 Eylül 1925’de tekke-zaviye-türbelerin kapatılması yönünde bir karar alarak din görevlilerinin kıyafetlerine de bir sınırlama getirmesinin⁴⁰² etkili olduğu söylenebilir.

Galibilik tarikatında bazı tarikatlarda var olan olumsuz tutumun⁴⁰³ aksine Atatürk ve reformlarına gayet olumlu bir yaklaşım vardır. Bununla ilgili olarak, Kuşçuoğlu, çeşitli televizyon programlarında, gazetelere ve dergilere verdiği röportajlarında özellikle de haftalık sohbetlerinde “Cumhuriyetin en güzel idare tarzı olduğunu ve yağcılık yahut nankörlükten uzak bir şekilde Atatürk’ün aynı zamanda hayranı olduğunu” defalarca belirttiğini dile getirir.⁴⁰⁴

Galip Kuşçuoğlu Atatürk’ün düşüncelerindeki temel gayenin, ülkemiz ve çağdaş devletlerle aramızda açılan büyük farkı kapatmak ve zamanla onları geçmek olduğunu ifade etmektedir. Ancak bazı insanlar, bilgisizliklerinden dolayı onu dinsizlikle itham ederken sözde aydın geçinen bir diğer grup ise Atatürk’ü kendilerine yakın gösterip inanan kitlenin zaaflarından yararlanarak Atatürk’ü dinsiz

³⁹⁹ Tayfun Atay, *Batı’da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım KırısıÖrneği*, İletişim Yay., İstanbul, 1996, ss. 247-251.

⁴⁰⁰ Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 222.

⁴⁰¹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul 1995, C. III, s. 179.

⁴⁰² Günay, Ecer, *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, s. 222.

⁴⁰³ Atay, *Batı’da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım Kırısı Örneği*, ss. 247-251; Fulya Atacan, *Kutsal Göç-Radikal İslamcı Bir Grubun Anatomisi*, Bağlam Yay., İstanbul, 1993, ss. 88-92.

⁴⁰⁴ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 116.

göstermeye çalışmışlardır. Oysa Atatürk dinsiz değil; aksine Allah'ın varlığına inanan ve “Onun getirdiği şeriatın aynen tatbik edildiği zaman kurtuluşa erersiniz” diyen büyük bir insandır.⁴⁰⁵

Kuşçuoğlu, Mustafa Kemal'i bu millete hizmeti geçmiş insanların başında görmektedir. Bir Hristiyanın bile Allah'a şirk koşmadığı sürece Müslüman olarak tanımlanabileceğinden hareketle her kim olursa olsun, “La ilahe illallah” dediği sürece kesinlikle küfürle itham edilemeyeceğini savunmaktadır. Öte yandan onu sınır tanımaksızın eleştirmenin ya da olağanüstü derecede yüceltmenin doğru bir davranış olmayacağını dile getirmektedir. Yani ne din adına Atatürk düşmanlığı ne de Atatürk adına din düşmanlığı yapmak tutarlı bir davranıştır.⁴⁰⁶ Bu konuda tarihsel süreç içerisinde ortaya çıktığını belirttiği düşünceleri eleştirmektedir. Kuşçuoğlu'na göre, Mustafa Kemal'e başlangıçta dindar kesimden “mehdi-resul” diyenler çıkmıştır. Çünkü bunu savunan kimselere göre yapılan kurtarıcı icraatların başka türlü izahı mümkün görünmemektedir. Ancak henüz on yıl dahi geçmeden halk arasında fikirleri büsbütün değişen insanlar türemiştir. Buna karşılık olarak aydın geçinen bir takım insanlar da Atatürk'ü kendi inançlarına göre ilahlaştırmışlardır. Böylesi bir çarpık zihniyet hafiflemişse de henüz tam olarak silinememiştir.⁴⁰⁷

Kuşçuoğlu, Atatürk hakkında ortaya çıkan düşünceleri eleştirirken, bu konuda kendi düşüncelerini şöyle anlatmaktadır. Ona göre, Allah'ın özel bir yaratılışa sahip seçkin kulları vardır. Bu kullar “Emr-i İlahinin bekçileri”dirler, onların bazıları irşat ile bazıları ikaz ile bazıları da ıslah ile vazifelidirler. Kuşçuoğlu, Atatürk'ün ise ıslah vazifesi ile vazifeli kılındığını ve kendisinin buna şahit olduğunu ifade etmektedir.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 35.

⁴⁰⁶ Galip Kuşçuoğlu ile özel görüşme, 21.01.2005.

⁴⁰⁷ Galip Kuşçuoğlu ile özel görüşme, 21.01.2005.

⁴⁰⁸ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 351.

Nitekim Atatürk, ıslah görevinin bir göstergesi olarak halkın hayat düzenini sağlamak için zamana uygun düşen ve çoğunluğun yararına bir sistem olan cumhuriyeti seçmiştir. Bu yönetim şekli de, günümüzün gerçeklerinden kaçınılmaz bir olgu olan demokrasiye kapı aralamıştır.⁴⁰⁹

Galibi bir mürit de bu anlamda Atatürkçülük, cumhuriyet, İslam, laiklik, modernleşme kavramlarının uyumluluğu konusunda ülkemizin diğer Müslüman ülkelere göre müstesna bir yere sahip olduğunu, “Atatürk’ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, modernleşmeyi ve bu arada gerçek anlamda laikliği ilke edinen tek İslam ülkesidir” şeklinde ifade etmiştir.

Atatürk ve Atatürkçülükle ilgili önemli bir diğer husus da tarikatların yasaklanması, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıdır. Atatürk’ün bu icraatıyla ilgili olarak Kuşçuoğlu, tarikatların çoğunun geçmişteki niteliğini ve fonksiyonunu yitirdiği için zaten kapandığını, o dönemde ıslah edilmesi için geçici bir süre kapatılmasının söz konusu olduğunu vurgulamaktadır. Galip Kuşçuoğlu’nun iddiasına göre Atatürk, tarikatları sonsuza kadar yasaklamamıştır. Zira bu yasağın dışında tutulan bariz istisnai topluluklar da bulunmaktadır. Kuşçuoğlu’na göre Atatürk’ün kader birliği yaptığı silah ve dava arkadaşlarının beyanlarında da görüleceği üzere söz konusu yasaklama on beş seneyi geçmeyecektir.⁴¹⁰ Hatta Atatürk, meşayikten Nurullah Efendiye “-Efendi Hazretleri! Tekke, türbe ve zaviyeleri ben kapattım, Allah bana ömür verecek mi, bilmiyorum. Ama şayet ömrüm olursa günü gelince bunları yine ben açacağım”⁴¹¹ demiştir.

⁴⁰⁹ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 192.

⁴¹⁰ Kuşçuoğlu, *Metafizik-2*, s. 191.

⁴¹¹ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 113.

Galip Kuşçuoğlu, Atatürk’e günümüzde ihtiyaç duyulduğunu ve Atatürk’ün “dinsiz” olmadığından başlanarak doğru bir şekilde anlaşılmasının gerektiğini şu şekilde belirtmektedir:

Atatürk’ü arıyorum ben. Birlikte çok güzel şeyler yapardık. Atatürk’le birlikte, kurdu koyunu beraber yürütürdük. O, Allah tarafından vatanı kurtarmakla bugün görevlendirilmiş bir kimsedir. Mekanı cennet olsun. Bugün halkın Atatürk’ün değerinin anlaşılmasına ihtiyacı var. Bunun içinde öncelikle onun dinsiz olmadığı gerçeği ilan edilmeli.⁴¹²

Galip Kuşçuoğlu, Atatürk’e olan tutumu sebebiyle eleştirilere maruz kaldığını belirtmektedir. Kendisini “Atatürkçü şeyh olmaz!” şeklinde eleştirenlerin yanlışlığının Atatürkçülüğü din ve mezhep edinmek gibi algılamalarından kaynaklandığını şöyle ifade etmektedir: “Atatürkçülük diye ne bir din, ne mezhep, ne de meşrep var. Bu vatanın, milletin kalkınması için o günkü imkansızlıklar içerisinde ‘vatanım ve milletim’ diye kıvranan büyük insanı takdir etmeye mani olacak bir şeyi kabul etmem mümkün değildir.”⁴¹³ Kuşçuoğlu Atatürk’e olan ilgisinin ve sevgisinin onun yürekli, icraatçı bir devlet adamı olmasından kaynaklandığını da belirtmektedir.

Araştırma sürecinde gerek bizzat katıldığım sohbet toplantılarında gerekse CD’den izlediğim sohbet toplantılarında Kuşçuoğlu bariz bir şekilde sürekli olarak Atatürk ve onun reformları olan cumhuriyet, laiklik üzerinde önemle durmaktadır. Müritlerin Atatürk’e karşı olumlu tutumun oluşmasında şeyhin bu sürekli telkinlerinin en büyük etken olduğu düşünülmektedir. Çünkü müritlerin, şeyhlerinin görüşlerini neredeyse aynı ifadelerle belirttikleri görülmüştür.

⁴¹² Konuralp, “Ankara’nın Göbeğinde Zikir Töreni”, Tempo Dergisi, s. 15.

⁴¹³ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 36.

Müritler de şeyhleri gibi Atatürk'e ve onun meydana getirdiği reformlara karşı olumlu bir yaklaşım sergilemektedirler. Bir mürit, günümüzde şariat hükümeti veya devletin olamayacağını ifade etmiş sonra, Kuşçuoğlu'nun söylediği gibi Atatürk'ün ıslah vazifesinin olduğunu açıklamıştır. Ona göre nasıl ki Allah kerpicin yapılabilmesi için suyu ve toprağı yaratarak diğer işlemleri insana bırakmış ise aynı şekilde zamanın şartlarına uygun olan sosyal hayat için gerekli düzenlemeleri yapmayı da insanlara bırakmıştır. İşte Atatürk bu anlamda sosyal hayat için zamanın ihtiyaçlarına cevap veren düzenlemeler yapmıştır.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması ve tarikatlara yasaklama getirilmesi konusunda ise müritler bu kurumların artık eski özelliklerini kaybettiklerini, ahlak ve terbiye bakımından zaten kapanmış olduğunu söylemektedirler. Onlara göre bu konuda Abdülhakim Arvasi gibi bir tasavvuf büyüğü de gibi tarikatların ahlaken bozulduğunu ve bu bozulma ile zaten kapanmış olduğunu söylemiştir. Galibi üyelere göre bozulan tarikatlarla birlikte “eşşek eti yiyen dervişler” türemiştir. “Eşşek eti yiyen derviş” tabiri müritlerin belirttiğine göre geçmişte yaşanan bir olaydan gelmektedir. Tekke ve zaviyelerin açık olduğu son dönemlerde eşeği ile birlikte gelen bir derviş dergaha misafir olur. Dergahta misafire sunulacak yiyecek olmadığından misafire ait eşek, sahibinin haberi olmadan kesilerek etinden yemek yapıp hep birlikte yenir.

Geçmişte yaşanan bu tür olumsuz tablolara karşın Galibi müritler, Galibi dergahının günümüzde İslam Dinini yaşamada örnek teşkil ettiğini ifade etmektedirler. Ayrıca, Bülent Ecevit'in “bütün tarikatlar laikliğe aykırı değildir” şeklinde beyanı çerçevesinde Galibilik tarikatının da bu konumda olduğunu dile getirmektedirler.

2.4.3. Laiklik, Cumhuriyet, Demokrasi Kavramlarına Bakış

Laiklik din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dinin kurumsal hayattan vicdanlara çekilmesi ve devlet yönetiminde pozitivist bir dünya görüşünün uygulanması anlamına gelmektedir.⁴¹⁴ Laikliği Türkiye'nin batılılaşma süreci ile benimsediği bir sistem olarak görenler vardır. Ancak bunun aksine Türk toplumunun kendi tarihi kültürel seyrinin bir sonucu olarak da görenler mevcuttur.⁴¹⁵

Yabancı bir dile ait kelime olan laiklik ilk tercümelerinde “ladini” yani dindışı olarak ifade edilmiştir. Bu durum laiklik ve dinsizliğin birbiriyle karıştırılmasında, Müslüman din adamlarında laikliğe karşı olumsuz havanın oluşmasında büyük rol oynamıştır.⁴¹⁶ Ayrıca laiklik kavramının ortaya çıktığı kültürel ortamın da Türk toplumunun kültüründen farklı olması laiklikle ilgili sorunların doğmasında etkili olmuştur. Batı kültüründe Hristiyanlıkta neyin ruhani ve neyin dünyevi alan ile ilgili olduğu bellidir. Ancak İslam'da böyle ayrımı yapmak mümkün değildir.⁴¹⁷

Galibilik'te laiklik, cumhuriyet, demokrasi kavramları sürekli olarak bir arada zikredilmektedir. Kuşçuoğlu kitaplarında, sohbetlerinde, kendisiyle yapılan röportajlarda ve görüşmelerimizde bu kavramları “Allah buyurdu ki: -Ey insan! Bu âlemi ben yarattım sen tanzim edeceksin”⁴¹⁸ esası içerisinde değerlendirerek, insanların tekâmülüne uygun olarak ortaya çıktığını ifade eder. Hatta bu kavramların İslam'ın öz malı⁴¹⁹ olduğunu savunur. Ona göre; bugünkü laiklik ilkesi bazı kimselerce istismar edilerek dinsizlik olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Kuşçuoğlu

⁴¹⁴ Ünver Günay, Harun Güngör, A.Vehbi Ecer, *Laiklik, Din ve Türkiye*, Adım Yay. , Ankara 1997, s. 131.

⁴¹⁵ Günay, Güngör, Ecer, *Laiklik, Din ve Türkiye*, s. 110.

⁴¹⁶ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 543.

⁴¹⁷ Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 537; Ali fuad Başgil, *Din ve Laiklik*, Yağmur Yay., 11. Baskı, İstanbul, 2012, s. 152.

⁴¹⁸ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, ss. 116–117.

⁴¹⁹ Kuşçuoğlu, *Tasavvuf ve Zikrullah*, s. 98.

çoğunluğun kendi kendini yönetmesi şeklinde tanımlanan cumhuriyetin en güzel idare tarzı olduğunu “Bu evreni ben yarattım sen tanzim edeceksin.” anlayışına uygun ve insanın tekâmül sürecinde belirli bir mesafe kat ederek ulaştığı bir sistem olarak değerlendirir.

Aslında cumhuriyetin oluşumunda ve kurulmasında kendisi gibi din önderlerinin ve din adamlarının katkılarının olduğundan şöyle bahsetmiştir:

En güzel idare tarzı olan cumhuriyeti bizler kurduk. Bizden kasıt zihniyettir. Şahit mi gerekli: İlk Meclis-i Mebusun kimlerden müteşekkildi? Lütfen iyi bak! İleriyi gören şeyh efendiler, hakikati idrak eden hoca efendilerimiz değil mi idi? Mustafa Kemal Paşa ile gönül birliği yaparak, bu vatan ve asıl millet için hayatlarını hiçe sayanlar; onlar iyi biliyorlardı, Peygamber Efendimizin ‘hubbü’l-vatan minel-iman’ (vatan sevgisi imandandır) buyurmasını vatan sevgisi olmayanın imanı da olmaz...

Kuşçuoğlu, demokrasi konusunda da şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Bugün demokrasinin çağın şartlarında geçerli sistem olduğunu, komünist ülkeler dahi anladılar. Hasretini çekiyorlar. Çok partili demokrasi idaresini bu millet 1946 senesinde kabul etti. Milletçe yaşamaya çalışıyoruz. Allah muvaffak kılsın.”⁴²⁰

Kuşçuoğlu’nun tüm sohbetlerinde laiklik, demokrasi, cumhuriyet kavramları muhakkak işlenmektedir. Ayrıca her zikir töreninin bitiminde Türk ordusunun ve Türk polisinin muzafferiyeti için dua edildikten sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin selameti ve bekası için dua edilmektedir.

⁴²⁰ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 117.

Müritler bu kavramların aslında İslam'ın özünde mevcut olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla ilgili olarak İslam'ın hoşgörüsünün laiklikteki tüm din ve mezheplere saygı esasıdan farklı olmadığını belirtmişlerdir.

Müritler şeyhlerinin sıkça ifade ettiği “Bu evreni ben yarattım, sen tanzim edeceksin” sözünü temel alarak insanın kendisi için geliştireceği düzenlemeler olabileceği ve laiklik, cumhuriyet, demokrasi gibi kavramların bu türden gelişmeler olduğundan bahsetmişlerdir.

Sonuç olarak Galibiler laiklik, cumhuriyet ve demokrasi kavramlarını İslam'dan kaynaklanan, insanın gelişim sürecine uygun sistemler olarak görmektedirler. Laiklik dinsizlik ya da din karşıtlığı değil bizzat dini koruyan, hoşgörü esasını sağlayan bir sistem olarak tanımlanır.

2.5. Teknoloji

Galip Kuşçuoğlu, bilimin özü itibarıyla din ile çatışan bir unsur değil aksine dini hakikatleri pekiştiren bir yol olduğunu dile getirir. Ona göre insanları geriye götüren, zarar veren semavi bir din yoktur. İnsanlara faydalı olan sistem, dindir; aksi haldeki sistemler din değildir.⁴²¹ Ayrıca Kuşçuoğlu, Allah'a ortak koşmadan yaşayan, medeniyet ve teknolojiye ileri giden fert ve toplumların İslam'ın medeniyet ve teknolojiye bakış açısını kavramış örnekler olduğunu belirtmektedir.⁴²²

Galip Kuşçuoğlu, Mekke'de iken sabah namazından sonra kendisine ilham yoluyla aktarıldığını söylediği bir hadis-i şerife göre “Ümmetim geçmiş zamana göre değil, yaşayacakları zamana göre hazırlansınlar” buyurmuştur. Hz. Ali de demiştir ki, “Evlatlarınızı yaşadığınız zamana göre değil, onların yaşayacakları zamana göre yetiştiriniz.” Bu çerçevede Kuşçuoğlu, “Hikmet müminin kayıp malıdır. Nerede

⁴²¹ Galip Kuşçuoğlu ile özel görüşme, 21.01.2005.

⁴²² Kuşçuoğlu, *Merhameti İlahiden...*, s. 56.

bulursa alsın” buyuran Hz. Peygamberin ümmetinden birinin her gördüğü teknolojik yeniliğe “Neuzubillah!” diyerek karşı çıkmasını bilgisizlikten kaynaklanan bir zaaf olarak görmektedir. Ona göre muasır millet olmak, Muhammet şeriatına daha layıktır. Muhammet ümmeti olarak bu ilahi rahmeti idrak etmeli ve zamanın aydın zümresine bugün İslam’ın nasıl yaşanacağını göstermelidir.⁴²³

Galip Kuşçuoğlu kendisinin teknolojiye açık oluşunu, Çorum’da marangozluk mesleğine başlarken gelişmiş marangoz aletleri ile iş yaptığını belirterek örneklemektedir. Ayrıca çağın icatlarından faydalanmanın Müslümanlar için kaçınılmaz hale geldiğini vurgulayarak şunları söylemektedir. “...Masada yemek yemeği, koltuk ve sandalyede oturmayı İslamiyet ile bağdaştıramayanlar, bunları yapan ustayı niye küfürde görmesin? Kaşıkla yemek yemeyi günah kabul ettikleri gibi!”⁴²⁴ Bununla birlikte bilim ve teknolojiden uzak kalmanın ülkemiz insanını en basit malzemelere dahi muhtaç bıraktığını ifade etmektedir: “Eskiden kibriti dahi ithal ederdik. Kibrit kutularının üstünde deve resmi vardı. Üzerindeki deve resminin başını belirsiz hale getirmeden eve sokmazlar idi... yazmakla bitmez...”⁴²⁵ Ayrıca, tarikatın teknolojiye açık oluşu, müritler tarafından, Galip Kuşçuoğlu’nun küçük yaşta iken henüz Çorum’da elektriğin olmadığı bir dönemde löklanşe (kuru) pillerle gece lambası yapması ile örneklenmektedir.

Tarikatta kabul gören genel yaklaşıma göre teknoloji, medeniyet ve buna benzer güzelliklerinden kaçmak yahut bunları İslam’a engel gibi göstermek aslında bilmeden dinimize zarar vermektir. Bu tutum, hem yakınlarımızı hem de dünyadaki tüm insanları birbirine düşman etmekle kalmamakta, bütün semavi dinler arasında sürekli düşmanlık tohumları ekmektedir. Küreselleşen dünya sanal olarak

⁴²³ Kuşçuoğlu, *Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik*, s. 88.

⁴²⁴ Galip Kuşçuoğlu ile özel görüşme, 12.07.2005.

⁴²⁵ Kuşçuoğlu, *Merhamet-i İlahiden...*, s. 47.

küçüldükçe teknoloji ve medeniyetin bütün insanlığın malı olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Galibiler “iki günü birbirine eşit olan ziyandadır”⁴²⁶ hadisi çerçevesinde dünyayı, en çok kazanç sağlanacak yer olarak görmektedirler. Maddi anlamda sürekli gelişim halinde olan dünyamızda dinimize uygun bir şekilde bu değişim ve ilerlemeden payını almak her Müslüman’ın öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır. Zira bedevilik medeniyete dönüştükçe Müslüman’ın bu değişimden uzak kalışı güçleşmektedir.

Ancak bilimsel gelişmelerle birlikte yaşanan değişim sürecinde ülkemizde birtakım zorluklar yaşanmıştır. Osmanlı Devleti Avrupa’dan bilim ve teknoloji alanlarında geride kaldığını anlayınca Batı’daki bir takım buluş ve yenilikler olduğu gibi ülkemize getirilmiştir. Ancak bazı çevrelerde “gâvur icadı” olarak adlandırılan bu yeniliklerin kabul görmesi hiç de kolay olmamıştır.

Galibi müritler teknoloji, bilim ve fen alanlarındaki gelişmeleri olumlu karşılamaktadırlar. Şeyh ve müritler, teknolojiyi bir millete ya da bir kesime mahsus kılmanın yanlış olduğunu, zira onun tüm insanlığın ortak malı olduğunu belirtmektedirler. Fen, bilim ve teknoloji alanında ortaya çıkan ilerlemeler aslında müminin yitiği olarak kabul edilmektedir. Bu konuda müritler şeyhin anlattığı bir olayı örnek vermişlerdir:

Mescidi Nebi’de namaz kılınırken karanlıktan dolayı hurma dal ve yaprakları yakılmış. Bir gün Şam’a ticaret için giden bir sahabe orada kandili görür ve mescidin aydınlanması için satın alır. Kandil mescide asılır. Bu sırada

⁴²⁶ Galip Kuşçuoğlu’nun belirttiği hadis Keşful Hafa’da şu şekilde geçmektedir: “İki günü eşit olan aldanmıştır.(2406) Deylemi’ye göre bu hadis zayıftır.” İsmail bin Muhammed el-Acluni, C. 2, *Keşful Hafa*, Matbaatü Fünun, Halep, Tarihsiz, s. 323.

Müslümanlar arasında kandilin gayri müslim icadı oluşu sebebiyle bir tartışma başlar. Peygamber mescide gelir ve kandili kullanmanın uygun olup olmadığı sorulur. Peygamberimiz bu konuda der ki:- İlim müminin yitiğidir. Onu nerede ve kimde bulursa almalıdır.

Onlara göre ilim ve teknoloji, Allah'ın kendisine yakın kimseler aracılığıyla insanlara sunduğu bir nimettir. Bu konu Kuşçuoğlu tarafından şu şekilde ifade edilmektedir. “Allah, şayet insanların istifadesine bir yenilik sunmuşsa bunu ancak kendisine inananın eliyle verir. Kâfirle böyle bir şey vermez.”

Galibiler, Edison başta olmak üzere insanlık için çığır açan buluşlara imza atan bilim adamları hakkında “Allah kendilerinden razı olsun” şeklinde olumlu bir bakış sergilemektedirler.

Bilim ve teknoloji konusunda müritlerin temel söylemleri, “Peygamberimiz buyurmuştur ki: İlim (hikmet) müminin kayıp malıdır. Nerede kimde olursa onu almalıdır” ve “Yeryüzünü ben inşa ettim. Sen tanzim edeceksin buyuruyor Allah” şeklindedir. Bu ifadeler, Kuşçuoğlu’nun gerek kitaplarında gerekse CD’lerdeki konuşmalarında, katıldığımız sohbetlerinde ve kendisiyle yaptığımız birebir görüşmelerde sıklıkla referans gösterilmiştir.

Teorik olarak Galibilik tarikatında bilimsel ve teknolojik gelişmeler olumlu bir tutum ile karşılanırken acaba yaşam içinde nasıl bir yansıma göstermektedir? Bu konuda özellikle dergahtaki gözlemlerimiz yol gösterici olacaktır. Kuşçuoğlu’nun Antalya’daki evinde ve Ankara’da sohbet toplantılarının gerçekleştiği özel sergi salonunda Galip Kuşçuoğlu’nun sohbetlerini kaydetmek için sabitlenmiş bir kamera, büyük ekran bir televizyon ve gelişmiş ses düzeneği, Mamak Tevhit Camiinde güvenlik kameraları, klima ve zikir ayinlerinde kullanılan kablosuz mikrofonlar

bulunmaktadır. Şeyhin sohbetleri CD'lerle çoğaltılıp dağıtılmaktadır. İnternet, gerek bilgi edinmede gerekse tarikatın tanıtımında etkin olarak kullanılmaktadır.

2.6. Müzik

Kur'an-ı Kerim'de müzikle ilgili olarak hüküm bildiren açık bir ayet yoktur. Ancak günümüze kadar İslam bilginleri Kur'an ayetlerinde müziğe işaret eden deliller bulmaya çalışmışlar, bu doğrultuda birtakım değerlendirmeler yapmışlardır⁴²⁷. Mevlana bu konuda şu şekilde bir yorum getirir: “Musiki Allah âşıklarının gıdasıdır. Zira musikide Allah’a ulaşma ümidi vardır.”⁴²⁸

Müzik (musiki), tasavvufi çevrelerde iyi bir şekilde karşılanmış, hatta birçok tarikatın ritüellerinin olmazsa olmaz unsurlarından biri haline gelmiştir. Ancak fıkıhçıların müziğe tarikatlar derecesinde bir yaklaşım gösterdiklerini söyleyemeyiz. Bu konuda hoşgörülü yaklaşan fıkıh mezhepleri dahi belirli kıstaslar içinde mübah olabileceğinden söz etmişlerdir. Bununla birlikte kimi tarikatlarda müzik algılayışındaki iyimser yaklaşım, ibadet sayılabilecek seviyeye kadar ulaşmıştır. Nitekim Hanefi mezhebine büyük bir sadakatle bağlı olan Nakşî tarikatında bile müzik ibadet derecesinde kendine yer edinebilmiştir.⁴²⁹

Buraya kadar yapılan değerlendirmelerden hareketle şu çıkarıma varabiliriz: Tasavvufi çevreler dışında İslam bilginleri müziğe (musiki) karşı olumsuz bir tavır içindedirler ya da çeşitli kısıtlamalarla mübahlığına kanaat getirmektedirler. Buna karşın tarikatlar açıkça musiki ile yakından ilgilidirler.

Galibilik de müzik unsuruna önem veren tarikatlardan biridir. Bunu ilk etapta en önemli ritüellerinden biri olan “zikir” töreninde de açıkça görmekteyiz. Zikir

⁴²⁷ Mustafa Kılıç, “İslam Kültür ve Tarihinde Musiki”, A.Ü.İ.F.D., C. 31, A.Ü. Basımevi, Ankara 1989, s. 399 vd.

⁴²⁸ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Semah*, İrfan Yay., İstanbul 1976, s. 2.

⁴²⁹ Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Semah*, ss. 165-168.

esnasında, yapılan hareketlere ritim tutmak için on-on beş civarında mürit tarafından mazhar, kudüm, zil ve ney gibi müzik aletleri kullanılmaktadırlar. Buna eş zamanlı olarak güzel sesli kimseler de ilahi ve kasidelerle belirli aralıklarla zikre eşlik etmektedirler. Bu şekilde zikir ayinlerinde ilahi ve kaside okuyanlara dergâh içerisinde “ilahici” denilmektedir.

Görüştüğümüz müritler zikir töreninde müziğin yer almasını Hz. Muhammet (s.a.v)’in Medine’ye girişinde O’nu karşılamak için deflere vurularak söylenen ilahi ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışmaktadırlar. Böylelikle müziğin Peygamber döneminden bugüne dek var olagelmiş bir unsur oluşunu vurgulayarak İslami boyutunu ön plana çıkarmaktalar. Müritler, zikir ayini dışında günlük hayatta da çeşitli müzikler dinlemektedirler. Klasik şarkılardan türkülere kadar geniş bir yelpaze arz eden müzik türleri ileri yaşlarda ilahi, kaside, Kur’an tilaveti gibi dini boyuttaki tercihlerle sınırlanmaktadır. Tarikatın lideri Galip Efendi’nin “Efendim” şarkısını “Efendisi şeyh Mustafa Yardımedici”yi hatırlattığı için severek dinlediğini de müritler ifade etmişlerdir. Kuşçuoğlu sohbet toplantılarında bir şarkının nakaratı olan “Yok mu çaresi dostlar fesuphanallah” sözlerini tekrar ettiği de görülmüştür. Kuşçuoğlu’nun İstanbul’da düzenlediği 16 Ocak 2012 tarihli bir sohbet Ankara’daki sohbet mekanı olan sergi salonunda CD’den izlenmiş ve bitimine de Ertuğrul Erkişi’nin söylediği “Gel Efendim” adlı bir parça eklendiği görülmüştür. CD’deki bu parça da dinlendikten sonra çay dağıtımını başlanmış ve program sonlandırılmıştır.

Kuşçuoğlu, musiki konusuna şu şekilde yaklaşmaktadır: “...çok insanlarla karşılaştığı için biraz, Rabbim muhafaza buyursun, efendim, demişler ki, bunları kötülüğe götürüyor musiki, gel bunu men edelim demişler. Başka işleri yokmuş gibi. Bunu da men etmişler de şimdi, neymiş kâfir olursun bilmem ne. Musiki her şey

musiki... Mukevvenattaki her ses musiki... Hayatın musiki... Konuşman musiki... Kur'an okuyorsun musiki... Hitap ediyorsun musiki... seslerin en çirkini eşek sesidir, buyurdu Hazreti Allah. Öyle değil tabi, insan sesidir musiki..."⁴³⁰

Galibilik tarikatının müzikle önemli bir derecede iç içe olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki sohbetin sona ermesiyle birlikte sohbetin geçtiği sergi salonundaki ses sistemi yoluyla fon müziği tarzında tasavvufi enstrümantal parçalar, ilahi ya da ezgiler çalınmaktadır.

⁴³⁰ Galip Efendinin Sohbetleri, 156 No.lu kaset.

SONUÇ

Galibilik, Galip Kuşçuoğlu sorumluluğunda 1950 ve sonrasını kapsayan dönemde gelişme gösteren bir tarikat olmuştur. 1956 yılından itibaren Kadiri-Rufai şeyhliği olan Kuşçuoğlu 1993 yılında ise bu gelenekten doğan Galibilik kolu sorumluluğunun da kendisine verildiğini belirtmektedir. Yaklaşık elli yılı aşkın bir süreden beri şeyhliğinin olduğunu ifade eden Kuşçuoğlu karizmatik otoritesini silsile, keramet, batın bilgisi, vesile ve rüya gibi kavramlarla meşrulaştırmaktadır.

Galibilik'e göre mürşitlik vazifesi Allah tarafından verilir ve bu vazifeyi bildirmek bağlı olunan şeyhin görevidir. Yoksa şeyh kendi isteği ile halife tayin etme hakkına sahip değildir. Eğer Allah bir şeyhe vekil olacak bir halife bildirmezse artık yapılacak bir şey yoktur. Ayrıca şeyh olmak erkekler için söz konusudur, kadınlar için ise hatunluk makamı vardır.

Galibilik'te müritlik kavramı derviş kelimesiyle ifade edilmektedir. Tarikata intisap eden herkese derviş denilmektedir. İntisap diğer tarikatlarda olduğu gibi şeyhe biat edilerek gerçekleşmektedir. Nitekim tarikata intisap üyeler arasında biat olarak zikredilmektedir.

Dini bir grup olan Galibilik'te şeyh-mürid formu temel ilişki biçimini oluşturmaktadır. Tarikatın şeyhi olması bakımından Galip Kuşçuoğlu müritler için bütünleştiricilik, dünyevi konuların çözümü noktasında bir “danışmanlık”, tasavvufi makam ve mertebelere ulaşmada bir “rehberlik” rolü üstlendiği görülmektedir. Müritler ise şeyhlerine itaat ve saygı göstererek şeyhliğini “onaylayıcılık”, dünyevi

konularda, ritüellerin uygulanmasında ve diğer müritlere ulaşmada “yardımcılık” görevi görmektedirler.

Galibilik’in ayinlerini gerçekleştirdiği mekansal yapılara dergah denilmektedir. Ankara’da Mamak İlçesi’nde ve diğer illerde de tevhit adı ile yer alan camiler Galibiler tarafından dergah olarak kabul edilmektedir. Tarikatın ana düşüncesini yansıtan tevhit kelimesi ile adlandırılan camiler Galibiler için ritüellerini gerçekleştirme ve tarikat üyelerini birleştirme fonksiyonu görmektedir. Vakıflar ise tarikat üyeleri ve bulunduğu çevredeki yoksullara çeşitli yardımlar sağlayarak bir sosyal güvenlik mekanizması rolü, ücretsiz olarak CD ve kitap dağıtımı ile tarikatın tanıtımı ve yayılması görevi görmektedirler.

Tarikat şeyhi Kuşçuoğlu’nun dini eğitim-öğretim anlamında tahsil hayatının olmadığı bilinmektedir. Bu durum şeyh ve müritler tarafından, Kuşçuoğlu’na ilahi kaynaklı bilgi olarak verilen vehbi ilim ile aşıldığı iddia edilmektedir. Bundan dolayı müritler şeyhi hiçbir şekilde sorgulamadan ihtisas isteyen konulardaki görüşleri kabul edilmektedir. Kuşçuoğlu’nun sohbet toplantılarında açıkladığı kavramlar onun kullanımıyla müritler tarafından aynı şekilde kullanılmaktadır.

Kuşçuoğlu, yaşamının ilerleyen dönemlerinde Ankara’da ikamet etmeye başlayınca ilk defa ehli kitapla karşılaşmış ve bu süreçte onları sosyal hayat içinde bizatihi tanıma imkanı bulmuştur. Özellikle Hacıdoğan mahallesinde komşuluk ilişkileri içinde bulunduğu Hristiyan vatandaşların inanç ve ibadetlerindeki titizliklerinden, Müslüman topluma karşı insani tutum ve davranışlarından, meslek ahlaklarından etkilenecek onları “gavur” olarak nitelendirmenin yanlış olduğu düşüncesi oluşmuştur. Kuşçuoğlu’nun bu düşüncesi gittikçe şekillenerek Kur’an-ı Kerim’den ayetlerle temellendireceği seviyeye ulaşmış ve tevhit inancı taşıyan ehli

kitabın da aslında Müslüman olduğu noktasına ulaşmıştır. Sonunda bu düşünceler Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetlerin de yorumlanması ile İslam-İman-Evliya kavramlarından oluşan tarikatın temel öğretisinin doğmasını sağlamıştır.

Galibilik tarikatı bazı konularda geleneksel İslam anlayışından ayrılmaktadır. Bunlar İslam, iman, Müslüman, mümin kavramlarına verilen tanımlarda görülmektedir. Ayrıca İslam'ın beş şartının, mehdi ve Mesih inancının ve zuhri ahir namazının hurafe olarak kabul edilmesi ile de geleneksel İslam'dan farklılaşmaktadır.

Galibilik'in temel öğretisi; tevhit inancını kabul edip "Allah vardır ve birdir" diyen kimselerin "Muhammed onun elçisidir" demeseler de Müslüman olduklarını, peygamberlerin tümünün eşit derecelerde olduklarını, "evliya" kelimesinin "dost" anlamında olmayıp "mürşit (yol gösterici)" manasında olduğunu, İslamın beş şartı olarak adlandırılan kuralların aslında daha ileri bir seviye olan iman şartları olduğunu kabul etmektedirler.

Galibililer namaz, oruç, hac, zekat gibi şartların müminlik için şart olduğu İslam'a girmek için yalnızca tevhidi benimsemenin şart olduğu düşüncesindedirler. İslam'da beş şart vardır anlayışını bidat ve hurafe olarak görürler. Bidat ve hurafe olarak görülen diğer unsurlar ise ülkemizde Cuma namazı sonrasında kılınan zuhri ahir namazı ve mehdi ve Mesih inancıdır.

Bir tarikat olarak Galibilik ya da bir şeyh olarak Galip Kuşçuoğlu Allah'ın rahmetini elde etmede bir vesile olarak görülmekte ve tarikata bağlı olmak kurtuluş için bir yol sayılmakta, derviş sıfatını taşımak da seçilmişlik olarak algılanmaktadır.

Galibiler arasında alın yazısı anlamında kader anlayışından ziyade, sebeplere bağlılık neticesinde kulun kesbi, kişinin kötü bir pozisyonda olsa bile Allah'ın

rahmetinden ümit kesmeden sebeplere uyarak kaderini etkileyebileceği ve kulun kendi çabasının var olduğu bir kader anlayışı görülmüştür.

Galibilik'te, öldükten sonra dirilmenin mahşer günü gerçekleşeceği, veli kişilerin ölmesinden sonra kınından çıkmış kılıç gibi olacağı kabul edilmektedir. Bununla birlikte veli kulların tasarrufatının (yetkilerinin) devam edeceğine inanılmaktadır. Ayrıca Galibilik'e göre "taştan topraktan ne istiyorsunuz" diyerek kabir ziyaretlerine engel koymak insanların manevi kazançlarını engellemek anlamına gelmektedir.

Tarikatın temel fikirleri Kuran ayetlerinde geçen İslam-İman ve evliya kavramları üzerine kurgulanmaktadır. Gerek Türkiye'de gerek Türkiye dışındaki insanlarla bu kavramlar çerçevesinde ilişkiler geliştirmektedirler. "İslam" ve "evliya" kavramları özellikle ehli kitapla bir bütünleşme vesilesi olarak görülmektedir.

Galibiler kadının sosyal hayata katılımının belirli ahlaki kurallar çerçevesinde gayet doğal bir şey olduğu belirtilmişlerdir. Ancak sosyal hayat içinde kadının çocukların eğitimindeki "analık" rolü ve evin geçimini temin eden eş için de ev hanımlığı rolü onlar için daha önemli görülmektedir. Tasavvufi hayatta da kadın için "hatunluk" makamının olduğu ifade edilmektedir. Örtünme konusundaki tutumları ise tesettüre uygun bir giyim kuşam tarzı şeklindedir. Ancak bunun sadece çarşaf giyileceği anlamına gelmediği de ifade edilmiştir. Başını örtmeyen Müslümanların inançsız olamayacağını, ancak bir dönem kanun kaçaklarının ve hayat kadınlarının kendilerini çarşafı gizledikleri için çarşafın Atatürk tarafından yasaklandığını, günümüzde ise inancı dolayısıyla üniversitelerde, özellikle de ilahiyat fakültelerinde okuyan başörtülü bayan öğrencilere uygulanan yasağın doğru olmadığını ifade etmektedirler.

Galibilik'te, tasavvuf ve tarikat kültürünün etkisiyle doğduğu düşünülen “bir lokma bir hırka” anlayışının reddedilerek dünyanın hem maddi hem de manevi bir kazanç yeri olduğu vurgulanmaktadır. Bu tutumun gelişmesinde şeyhin iş hayatı içinde ticaret ile meşgul olması ve ülkemizin Osmanlı'dan günümüze kadar gelen süreçte gelişmiş ülkelerden geri kalmışlığın bir an önce kapatılması için kendini sorumlu tutması da yatmaktadır.

Galibilik'te, siyaset ön planda tutulmamaktadır. Tasavvuf ve manevi yaşantı ön planda tutulmaktadır. Tasavvufi yaşantıyı çıkar ilişkilerine dönüştürmesi endişesi ile siyaset olumlu karşılanmamaktadır. Ancak oy verilen partilere dikkat edildiğinde sağ partilerin tercih edildiği görülmektedir. Tarikat siyasi kimliği dikkate almaksızın üyelere sahiptir. Bu açıdan Galibi tarikatı partiler üstü bir kimlikle üyelerini birleştirmektedir.

Ülkemizde cumhuriyetin ilanını takiben kapatılan tekke ve zaviyelerde cumhuriyet, laiklik vs. gibi Atatürk ilke ve reformlarına karşı olumsuz tavır ve tutumlar oluşmuştur. Uzun bir süre bu tutum devam etmiştir ve devam etmektedir. Ancak Kuşçuoğlu, Atatürk ilke ve reformlarını yerinde, zamanında ve gerekli bir şekilde gerçekleştirilen icraatlar olarak görmektedir. Galibilik tarikatında şeyhin telkinlerinin etkisiyle Atatürkçülük, laiklik, cumhuriyet ve demokrasi kavramları İslam'dan kaynaklanan, insanlığın gelişim sürecine uygun sistemler olarak görülmektedir. Laiklik dinsizlik ya da din karşıtlığı değil bizzat dini koruyan, hoşgörü esasını sağlayan bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Galibilik'te Atatürk'e karşı olumlu bir yaklaşım vardır. Galibilik tekke ve zaviyelerin eski fonksiyonunu kaybettiği için Atatürk tarafından ileri bir tarihte yeniden açılmak üzere kapatıldığını kabul etmektedir. Ayrıca Atatürk'ün aşırı bir

şekilde yüceltilmesinin ya da aşırı bir şekilde eleştirilmesinin doğru olmadığını, yaşadığı dönemin şartları içinde “ıslah vazifesinin” bir gereği olarak yapılabilecek en iyi icraatları gerçekleştirdiğini kabul etmektedirler.

Galibilik’e göre teknoloji ve bilimsel alanlardaki gelişmeler dinin özünde var olan unsurlardır. Bu bakımdan Galibiler başta Galip Kuşçuoğlu olmak üzere teknoloji ve bu alandaki gelişmelere karşı son derece olumlu bir tutum içinde olup sosyal hayatta kullanım olarak da iç içedirler.

Galibilik’te müzik vazgeçilmez bir yere sahiptir. Galibiler’de müzik özellikle zikir ayinlerinde temel öğedir. Gündelik hayatta da müzikle ilgilenmektedirler.

Bu haliyle, Galibilik sosyal hayatta yaklaşık yarım yüzyıldır varlığını sürdüren dini bir gruptur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE TEZLER

AKYÜZ, Niyazi, Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar, Gündüz Yay., Ankara, 2007.

ARSLANTÜRK, Zeki, Araştırma Metod ve Teknikleri, Çamlıca Yay. , İstanbul, 2001.

ATACAN, Fulya, Toplumsal Değişme ve Tarikat: Cerrahiler, Hil Yay. İstanbul 1990.

....., Kutsal Göç-Radikal İslamcı Bir Grubun Anatomisi, Bağlam Yay., İstanbul, 1993.

Atatürkçülük I: Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, MEB. Yay., İstanbul,1997.

Atatürkçülük II: Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, MEB. Yay., İstanbul, 1997.

ATAY, Tayfun, Batı'da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım Kırısı Örneği, İletişim Yay., İstanbul, 1996.

ATEŞ, Süleyman, İslam Tasavvufu, Yeni Ufuklar Neşriyat, Tarihsiz.

ATEŞ, Toktamış, Türk Devrim Tarihi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

AYNÎ, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, Kitabevi Yay., İstanbul, 1992.

BAŞGİL, Ali Fuad, Demokrasi Yolunda, Yağmur Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2009.

....., Din ve Laiklik, Yağmur Yay., 11. Baskı, İstanbul, 2012.

BAUMAN, Zygmunt, Sosyolojik Düşünmek, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., Ankara, 2002.

- BERKES, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yay., 16. Baskı, İstanbul, 2011.
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, Sosyal Bilimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982.
- BURCKHARDT, Titus, İslam Tasavvuf Doktrinine Giriş, Çev. Fahreddin Arslan, Ribat Yay., İstanbul, 1995.
- CANAN, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yay. C. 7, Ankara, 1988.
- ÇAĞATAY, Neşet, Türkiye’de Gerici Eylemler, A.Ü.İ.F Yay. , Ankara, 1972.
- ÇAKIR, Ruşen, Ayet ve Slogan Türkiye’de İslami Oluşumlar, Metis Yay. , İstanbul, 1990.
- DAVARCIOĞLU, Mehmet, Emir Abdül’celil Zade Ali Sezai (Kurtaran) Efendi’nin Hayatı ve Hizmetleri, A.Ü.İ.F (Lisans Tezi), Ankara, 2002.
- DAVUDOĞLU, Ahmed, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, C. 11, Sönmez Neş. İstanbul, 1980.
-, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, C. 8, Sönmez Neş., İstanbul, 1983.
- DEMİR, Sıddık, Ankara’nın Gönül Erleri, Ankara, 2000.
- DESCAMP, Paul, Deneyisel Sosyoloji, Çev. N. Şazi Kösemihal, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1965.
- ED-DAREKUTNİ, Ali Bin Ömer, Sünen, Şerh eden: Ebi-Tayyib Muhammed Şemsul’hakk el-Azim Abadi, C. 2, Medine, 1966.
- EKİZ, Durmuş, Eğitimde Araştırma Yöntem ve Tekniklerine Giriş, Anı Yay., Ankara, 2003.

- ERAYDIN, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, M.Ü.İ.F. Yay., İstanbul, 1997.
- , Tasavvuf ve Tarikatlar, M.Ü.İ.F. Yay., 6. Baskı, İstanbul, 2004.
- FAZLURRAHMAN, İslam, Çev. Mehmet Aydın, Selçuk Yay., Ankara, 1996.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, Birleşik Yay., İstanbul, 1999.
- FREYER, Hans, Din Sosyolojisi, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964.
- GÖLE, Nilüfer, Modern Mahrem ve Örtünme, Metis Yay., İstanbul, 1994.
- GÜMÜŞHANEVİ, Ahmet Ziyaüddin, Ramuz El-Ehadis, Çev. Abdülaziz Bekkine, Milsan Basın Yayın A.Ş., C. 1, Basım yeri belirtilmemiş, 1982.
- GÜNAY, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2000.
- GÜNAY, Ünver, Güngör, Harun; Ecer, A. Vehbi, Laiklik, Din ve Türkiye, Adım Yay., Ankara, 1997.
- GÜNAY, Ünver; Ecer, A. Vehbi, Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye, E.Ü. Yay., Kayseri, 1999.
- GÜNGÖR, Erol, İslam Tasavvufunun Meseleleri, Ötüken Neş., İstanbul, 1984.
- İBN MACE, Ebu Abdullah Yezid, Sünen, Neşreden: Daru Ehyail Kütübül Arabiy, Basım Yeri Belirtilmemiş, 1953.
- İLMİHAL I: İman ve İbadetler, T.D.V. Yay., İstanbul, 2000.
- İSLAMOĞLU, A. Hamdi, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Beta Yay., 1. Basım, İstanbul, 2009.
- KARA, Mustafa, Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri, Dergah Yay., 2. Basım, Ankara, 2003.

..... , Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar, Sır Yay., İstanbul
2004.

KARASAR, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Araştırma Eğitim Danışmanlık
Ltd. 6. Baskı, Ankara, 1994.

..... , Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yay. 15. Baskı, Ankara, 2005.

KIRAY, Mübeccel B. , Toplumsal Yapı Ve Toplumsal Değişme, Bağlam Yay., 1.
Basım, İstanbul, 1999.

KIRBAŞOĞLU, M. Hayri, İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara Okulu Yay., 4.
Baskı, Ankara, 1999.

KİLİ, Suna, Atatürk Devrimi-Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Kültür
Yay., 8. Baskı, İstanbul, 2003.

KOŞTAŞ, Münir, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, T.D.V. Yay., Ankara, 1995.

KÖPRÜLÜ, Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, D.İ.B. Yay., Ankara, 1991.

KURAN-I KERİM MEALİ, D.İ.B. Yay., Ankara, 2002.

KUŞÇUOĞLU, Tasavvuf ve Zikrullah, H. Galip Hasan Kuşçuoğlu Kültür ve Eğitim
Vakfı Yay. , Basım Yeri Belirtilmemiş, Tarihsiz.

..... , Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik, H. Galip Hasan Kuşçuoğlu Kültür ve
Eğitim Vakfı Yay., Ankara, 1998.

..... , Metafizik, H. Galip Hasan Kuşçuoğlu Kültür ve Eğitim Vakfı Yay.,
Antalya, 1999.

..... , Merhamet-i İlahiden Hikmet-i İlahi Olan Asra Uyumlu Rahmet
Damlamaları, H. Galip Hasan Kuşçuoğlu Kültür ve Eğitim Vakfı Yay.,
Antalya, 2001.

- , Metafizik 2, H. Galip Hasan Kuşcuoğlu Kültür ve Eğitim Vakfı Yay., Antalya, 2003.
- , Galibi Vazifelilerinin Tariki Müstakim El Kitabı Ve İslami Tasavvuf Prensipleri(www.galibi.com, 12.08.2005).
- LEWİS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Boğaç Babür Turna, Arkadaş Yay., 5. Baskı, Ankara, 2011.
- MARDİN, Şerif, Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursi Olayı, İletişim Yay., İstanbul, 1992.
- MENSCHING, Gustav, Dini Sosyoloji, Çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yay., Konya, 2004.
- NESAI, Sünen, C. 6, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.
- MUSLU, Ramazan, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl), İnsan Yay., İstanbul, 2003.
- ÖNGÖREN, Reşat, Osmanlılarda Tasavvuf, İz Yay., İstanbul, 1999.
- PUNCH, Keith F., Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev. Dursun Bayrak vd., Siyasal Yay. 2. Baskı, Ankara, 2011.
- SENCER, Muzaffer, Toplumbilimlerinde Yöntem, Beta Basım Yayım A.Ş., 3. Bası, İstanbul, 1989.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet, Din Sosyolojisi, A.Ü.İ.F Yay. , Ankara, 1963.
- , Din Sosyolojisi, A.Ü.İ.F Yay. , Ankara, 1983.
- TATLILIOĞLU, Durmuş, Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi: Kayseri Ve Ankara İlleri Rifai Cemaati Örneği, E.Ü Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Kayseri, 1994.
- TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed bin İsa, Sünen, C. 5, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

- TOKER, İhsan, Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik, Eskiye Yay., Ankara, 2009.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi, MEB. Yay. , İstanbul, 1989.
- TURAN, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi: Yeni Türkiye'nin Oluşumu, C. III, Bilgi Yay., İstanbul, 1995.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Yayına Hazırlayan: Remzi Özmen, Seçkin Yay., Ankara, 2003.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan, Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod, Ayko Yay., 5. Baskı, Ankara, 1981.
- ULUDAĞ, Süleyman, İslam Açısından Musiki ve Sema, İrfan Yay, İstanbul, 1976.
- USTA, Niyazi, Menzil Nakşiliği Sosyolojik Bir Araştırma, Töre Yay., Ankara, 1997.
- WACH, Joachim, Din Sosyolojisine Giriş, Çev: Battal İnandı, A.Ü.İ.F Yay., Ankara, 1987.
-, Din Sosyolojisi, Çev. Ünver Günay, M.Ü.İ.F. Yay., İstanbul, 1995.
- WALLACE, Ruth A.; Wolf, Alison, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Leyla Elburuz, M. Rami Ayas, Punto Yay., İzmir, 2004.
- WEBER, Max, Sosyoloji Yazıları, Çev. Taha Parla, İletişim Yay. , 2. Baskı, İstanbul, 1998.
- YALÇI, İsa, Şeyh Galip Kuşçuoğlu'nun Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri (Lisans Tezi), Van, 1997.
- YILDIRIM, Ergün, Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi, Bilge Yay., İstanbul, 1999.
- YILDIRIM, Ali; Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, 5.Baskı, Ankara, 2005.

YILMAZ, Necdet, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVII. yüzyıl), Osmanlı Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2002.

MAKALELER, İNTERNET ADRESLERİ VE DİĞER MATERYALLER

AKYÜZ, Niyazi, “Dinin Nesnelleşmesi”, A.Ü.İ.F.D. , C. XXXVII, A.Ü.Basımevi, Ankara, 1997.

..... , “Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması”, A.Ü.İ.F.D., C. 41, A.Ü. Basımevi, Ankara, 2000.

CEBECİOĞLU, Ethem, “Hayzul Rical” Mad., Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997.

..... , “Mürid” Mad., Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997.

..... , “Tasavvuf” Mad., Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997.

..... , “Vird” Mad., Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997.

ÇAPCIOĞLU, İhsan; Şahin, M. Cem; Gümüşçü, Emine, “Karizmatik Otoriteden Yeni Liderlik Vizyonuna: Günümüz Liderlik Yaklaşımları”, BİDDER Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, 2010.

ÇAPCIOĞLU, İhsan; Şahin, M. Cem; Erdoğan, Nuran, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 14, S. 2, Ağustos 2010.

GALİP Efendi’nin Sohbetleri, 106 no’lu Kaset, Tarihsiz.

GALİP Kuşçuoğlu Beraat Gecesi Sohbeti(CD), Antalya,10.11.2000.

GALİP Kuşçuoğlu Kadir gecesi Sohbeti(CD), Antalya, 22.12.2000.

GALİP Kuşçuoğlu Bayram Sohbeti, Antalya, 21.01.2005.

GALİP Kuşçuoğlu Sohbeti, Ankara, 17.07.2005.

Güncel Türkçe Sözlük Ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski, “Cumhur” Mad., Güncel Türkçe Sözlük Bölümü, Türk Dil Kurumu.

..... , “Cumhuriyet” Mad., Güncel Türkçe Sözlük Bölümü, Türk Dil Kurumu.

[http:// www.galibi.com](http://www.galibi.com), 12.08.2005.

[http:// www.galibi.org](http://www.galibi.org), 12.08.2005.

KARAMAN, Kasım, “Ritüellerin Toplumsal Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2010, S. 21.

KARAMAN, Hayreddin, “Cuma” Mad., T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1993.

KAYNAR, Reşat, “Atatürkçülük Nedir”, Atatürkçülük II: Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, MEB. Yay., İstanbul, 1997.

KILIÇ, Mustafa, “İslam Kültür ve Tarihinde Musiki”, A.Ü.İ.F.D. , C. XXXI, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1989.

KONURALP, Okan, “Ankara’nın Göbeğinde Zikir Töreni”, Tempo Dergisi, S. 25–810, 19–25 Haziran 2003.

KUŞÇUOĞLU, Galip, Muhtaç Olduğumuz Kardeşlik, 5. Basım (www.galibi.com 12.08.2005).

MANŞET GAZETESİ, “Fakirlere Bayram Yardımı”, 11.11.2004.

- MARDİN, Şerif, “Türk tarihinde Nakşibendî Tarikatı”, Çağdaş Türkiye’de İslam, İstanbul, 1991.
- MARSHALL, Gordon, “Ritüel” Mad., Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999.
- MASSIGNON, Louis, “Tasavvuf” Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 12/1, MEB. Bas., İstanbul, 1974.
- , “Tarikat” Mad., İslam Ansiklopedisi, C. 12/1, MEB Bas., İstanbul, 1974.
- SADİ Şirazi, “Önsöz”, Gülistan, Çev. Hikmet İlaydın, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1949.
- SERT, Üsame, Galibi Piri Hasan Galip Kuşçuoğlu, U.Ü.İ.F. (Lisans Tezi), Bursa, 2001(www.galibi.com 12.08.2005)
- ŞAFAK, Tayyar, İnancın Mucizesi, Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi, 26 Nisan 1992.
- TAHRALI, Mustafa, “Rifaiyye” Mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, T.D.V. Yay., C. 35, İstanbul, 2009.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet, “Sosyolojinin Kural ve Kanunları (Metod)”, A.Ü.İ.F.D. C. VI, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, Ankara, 1959.
- , “Layiklik İlkesi ve Türkiye’deki Durum”, A.Ü.İ.F.D, C. 11, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1963.
- TEZCAN, Mahmut, “Cumhuriyetin 60.Yılında Demokrasimiz, Eğitimimiz”, A.Ü.E.B.F.D., C. 16, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay., S. 2, Ankara, 1983.
- URAL, Şafak, “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, A.Ü.İ.F.D., C. 40, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1999.

ZAMAN GAZETESİ, 12 Eylül 2004.

ÖZET

PARLAMIŞ, İsmail, Galibilik'in Din Anlayışı, Mamak Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Niyazi AKYÜZ, 178 s.

Galip Kuşçuoğlu liderliğinde yaklaşık elli yıldan beri varlığını sürdüren, kendisini Kadiri-Rufai geleneğinin günümüzdeki temsilcisi olarak tanımlayan Galibilik Tarikatı'nı ele alan bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, yöntemi, kapsam ve sınırlılıkları hakkında bilgiler verdik.

Birinci bölümde, din ve dini gruplar, tasavvuf, tarikat, tasavvuf ve tarikatların tarihsel süreci, Atatürkçülük, cumhuriyet, laiklik, demokrasi ve dini tecrübenin ifade biçimleri gibi kavramsal bilgilere yer verdik.

İkinci bölümde, şeyhin hayatı, karizmasını meşrulaştıran dayanakları, tarikatta yer alan ilişkiler içinde; şeyhin belirlenmesi, mürit kavramı, şeyh-mürit ilişkileri, müritler arası ilişkiler, tarikata intisap, tarikatın yayılışı, camii ve vakıf faaliyetleri son olarak da Galibilik'in kendi konumunu belirlemesini ele aldık.

Üçüncü bölümde, Galibilik tarikatının kendine özgü bir biçimde geliştirdiği din anlayışını ele aldık. Bu anlayışın etkisiyle toplumda diğer bireylerle ilişkilerde oluşan tutum ve davranışları, tarikatta kadının konumu, siyaset, ekonomi, teknoloji, müzik gibi toplumsal ve dünyevi konularda bakış açılarını inceledik. Ayrıca tarikat içinde bütünleşmeyi sağlayan ritüelleri de ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç bölümünde ise araştırma ile elde edilen bilgileri genel olarak ifade ettik.

SUMMARY

The Perception Of Religion In Galibity, Sample Of Mamak, The Master Thesis, Advisor: Niyazi AKYÜZ, 178 p.

It consists of introduction, three chapters and conclusion, with Galip Kuşçuoğlu's leadership carrying on existing for about fifty years, defining itself as the contemporay representative of Kadiri-Rufai tradition.

We given information introduction about the subject, the problem, the aim, the importance, the method, the scope, the restrictance of the research in the introduction chapter.

In first chapter; conceptual information such as religion and religious groups, sufism, tariqa and the historical process of the sufism and tariqa, Kemalist ideology, republic, secularism, democracy and forms of expression of the reiligious experience is mentioned.

In second chapter; we have taken up the sheik's life, the supports strenghteing his charisma, in the relationship placing in the tariqa, designating sheikh, the concept of disciple, the relationship, between disciples, membership in the tariqa, activies of the mosque and waqf and lastly designating Galibity's own position.

In third chapter Galibity tariqa's religion comprehension peculiar to himself has been taken up. With the effect of perception, we have investigated their point of view on the attidue and the behaviour, coconstituted with the relationship with the other persons in society; the situation of woman in tariqa, the social and wordly topics such as politics, economy, technology and music.

In the conclusion chapter, we have in general explained the information gained via resarching.